

Het belang van den Scheepvaartweg van Amsterdam naar den Rijn voor de landsverdediging.

DOOR

L. C. PREIJ,

Kapitein der Infanterie.

In de Nos. 1 en 2 van dezen jaargang van dit tijdschrift heeft de Kapitein der Genie P. W. Scharroo eenige beschouwingen gegeven over de economische en militaire beteekenis van het Kanaalplan van de Kanaalvereeniging „de Geldersche Vallei. Deze beschouwingen werden besloten met een conclusie, luidende:

1°. Uit een economisch oogpunt is een spoedige uitvoering van het kanaalplan van de Kanaalvereeniging „de Geldersche Vallei” ten zeerste gewenscht, aangezien hierdoor:

a. een afdoende verbetering wordt verkregen van de Scheepvaartverbinding van Amsterdam met den Rijn;

b. deze verbetering tevens in het belang is van de binnenscheepvaart;

c. de afwatering van de Geldersche Vallei, na eeuwenlangen strijd, eindelijk zal worden geregeld;

d. de tengevolge van de demobilisatie dreigende werkeloosheid voor een deel kan worden bestreden.

2°. Uit een militair oogpunt heeft dit kanaalplan zoodanige voordeelen, dat van militaire zijde de uitvoering hiervan krachtig moet worden bevorderd, waarbij de mogelijkheid moet worden overwogen, om enkele voor de landsverdediging gewenschte wijzigingen aan te brengen.

Deze conclusie, vooral voor wat het tweede gedeelte betreft, geeft mij aanleiding dit vraagstuk ook nog eens van andere zijde te bezien.

Met het eerste gedeelte van de conclusie van den Schrijver zou ik geheel kunnen instemmen, indien veranderde omstandigheden aan de daarbij aangevoerde argumenten niet hun waarde hadden ontnomen.

Wat toch is het geval?

Het plan van de Geldersche Valleivereeniging heeft niet alleen ten doel een grootscheepvaartkanaal te verkrijgen van Amsterdam naar den Rijn, maar tevens om verbetering te brengen in den waterstaatkundigen toestand van de Vallei zelve. De andere plannen evenwel, o. a. dat van de Gemeente Am-

sterdam en dat van de Commissie van Waterstaatsingenieurs in 1917 uitgebracht, naar aanleiding van een opdracht van den Minister van Waterstaat, beoogen alleen het verbeteren van de scheepvaartverbinding van Amsterdam met den Rijn.

Ook van de talrijke plannen van vroegeren datum, waarvoor ik moge verwijzen naar het geschiedkundig overzicht, voorkomend in de bovengenoemde verhandeling van den Heer Scharroo, had alleen dat van 1878 een beloop door de Geldersche Vallei en was dit tevens als afwateringskanaal bedoeld.

Uit een economisch oogpunt zou dus een grootscheepvaartkanaal door de Vallei zijn te verkiezen boven een ander ontwerp, omdat twee oogmerken tegelijk zouden worden bereikt, n.l. het verkrijgen van een goede verbinding van Amsterdam met den Rijn en *tevens* het brengen van verbetering in de afwatering van het gebied, genaamd de Geldersche Vallei.

Dit zou zoo zijn, indien niet intusschen door de Volksvertegenwoordiging ware aangenomen het Wetsontwerp tot Afsluiting en gedeeltelijke drooglegging van de Zuiderzee. Dit werk toch zal van grooten invloed zijn op de afwatering van die Geldersche Vallei.

Omdat de Eem met de Zuiderzee-standen op en neer gaat en dus soms, vooral indien door opwaaiing het Zuiderzeepil nabij de Eemmondning zeer wordt verhoogd, het water tot Amersfoort hoog wordt opgestuwd, zucht de Vallei, die van het Zuiden naar 't Noorden afhelt, onder de ernstige gevolgen eener slechte afwatering.

Maar wanneer binnen afzienbaren tijd de Zuiderzee zal zijn afgesloten en geworden zal zijn een meer op een constant niveau (-0.40 N.A.P.) dat lager is dan de thans aan den mond van de Eem voorkomende middelbare ebstand (-0.23) dan zal dat IJsselmeer worden de boezem, waarop de Geldersche Vallei geregeld zal kunnen lozen.

Ik wil daarmede niet zeggen, dat er dus maar gewacht moet worden tot die afsluiting der Zuiderzee een feit zal zijn geworden en dat dan alles wel regelmatig zal gaan in die Vallei. De hooge Eemstanden zijn de hoofdoorzaak der slechte afwatering, maar daarnaast werken ook de, niet overal voldoende breedte en te gering in aantal zijnde, afvoerwegen in het Vallei-gebied zelve, een vlotte loozing niet in de hand. Men leze daarvoor: „Verslagen en mededeelingen van de Directie van den Landbouw 1917 No. 1. (De invloed van den Waterafvoer op het Nederlandsche Landbouwbedrijf.) Een verbetering in dit opzicht blijft dan ook in ieder geval dringend gewensch.

Ik zie dan ook in het streven van de Geldersche Vallei-vereeninging nu, nadat het Wetsontwerp op de afsluiting der Zuiderzee is aangenomen, niet meer dan een poging tot het verkrijgen van een scheepvaartkanaal ten behoeve van het transport van de producten van enkele plaatsen in die Vallei gelegen en die, in industrieel opzicht, zich in den stijgenden tak bevinden. Het argument van de verbetering

der afwatering heeft afgedaan; uit economisch oogpunt is dit project dus op gelijke hoogte gekomen met de andere ontwerpen.

De vraag is dus nu teruggebracht tot deze: „Moet uit waterstaatkundig oogpunt het kanaal worden gegraven door de Vallei of is het beter, dit in een andere richting en in een ander landsdeel te doen.” Bij de overweging dezer vraag komt dan vooral ter sprake het aantal sluizen, dat in een kanaal door de Vallei, op grond van het groote peilsverschil, zou noodig zijn, aangezien een scheepvaartverbinding in waarde daalt met het toenemen van het aantal sluizen.

Over deze aangelegenheid is in het Kon. Instituut van Ingenieurs, in een vergadering van 20 April 1918, breedvoerig gesproken door den Heer Jolles, waarna in een vergadering van 6 Juli 1918 een gedachtenwisseling over dit Onderwerp volgde 1).

In die vergadering waren drieërlei stroomingen waar te nemen:

1. van voorstanders van 't kanaal door de Geldersche Vallei, die uit den aard der zaak het meest het oog gericht hielden op de verbetering van den afwateringstoestand van dat gebied en op den grooten vooruitgang, dien plaatsen, als Amersfoort en Veenendaal als gevolg daarvan zouden maken; de eigenlijke beteekenis van het kanaal voor Amsterdam staat bij hen natuurlijk op den achtergrond;

2. van hen, die zoeken naar de kortste verbinding van Amsterdam met den Rijn, geschikt voor groote schepen;

3. van hen, die zich op het praktische standpunt plaatsen en zoeken naar een goede verbinding, die aan de behoeften zal voldoen, het minst kostbaar zal zijn en dus de meeste kans heeft om nog eens tot uitvoering te geraken.

Elk der drie genoemde richtingen schoof de waterstaatkundige voordeelen van haar plan op den voorgrond, zoodat het voor een leek niet gemakkelijk is zich een oordeel te vormen over het project, waaraan volgens dezen kring van deskundigen, uit een waterstaatkundig oogpunt, bepaald onverdeelde adhaesie zou moeten worden betuigd.

Intusschen heeft de Minister van Waterstaat zich voor een bepaalde richting uitgesproken, althans in de Memorie van Antwoord op het Voorl. Verslag van de Waterstaatsbegrooting 1918 wordt het denkbeeld om steun van Staatswege te verleenen voor een kanaal door de Geldersche Vallei verworpen en gezegd:

„Immers naast de oplossing om een kanaal op één pand te verkrijgen, waardoor, bij de meestal openstaande sluizen nabij Zeeburg, een onbelemmerde vaart tusschen Vreeswijk en Amsterdam zou kunnen plaats hebben en — bij voldoende waterstand op de rivier de Lek —

1) Zie „de Ingenieur” van 22 en 25 Juni 1918.

„nagenoeg alle vaartuigen den Boven Rijn langs die rivier zouden „kunnen bereiken (alleen bij lage rivierstanden zouden groote schepen „over Noord en Waal moeten omvaren) behoort, naar de ondergetee- „kende meent, het vraagstuk nog van ruimer standpunt te worden „bezien; hij gaf dan ook reeds in 't begin van dit jaar opdracht om „te onderzoeken of de verbetering van den vaarweg van Amsterdam „naar den Rijn wellicht verkregen zou moeten worden door den aanleg „van een nieuw kanaal-gedeelte van het Merwede kanaal nabij Utrecht „naar de Waal, al dan niet gepaard met zoodanige werken in de Lek, „dat ook van die rivier als een gedeelte van den vaarweg zou kunnen „worden gebruik gemaakt.”

De Minister verwerpt dus het kanaal door de Vallei en laat onderzoeken, welk van de beide andere plannen, op blz. 626/627 genoemd en die ten deele parallel loopen, de voorkeur verdient.

Wanneer men nu de zaak van militair standpunt beziet, dan zou men aan die oplossing de voorkeur moeten geven, die ook voor de defensie voordeelig is. De Heer Scharroo heeft in dit opzicht zijn keuze gedaan. In de eerste plaats acht hij het kanaal door de Geldersche Vallei dáárom zoo gelukkig, omdat de verbeterde afwatering groote economische voordeelen zal opleveren (verbeterde cultuur van den bodem, uitbreiding van de bevolking enz.) welke voordeelen op zich zelf alreeds van militaire beteekenis zijn.

Zooals ik hiervoor uiteenzette, moet dit argument worden losgemaakt van het kanaalplan der Vallei-vereeniging, omdat dit doel, na afsluiting der Zuiderzee, evenzeer zal worden bereikt.

In de tweede plaats is de Heer Scharroo aanhanger van dit kanaalplan omdat het inundeeren van de terreinen, ten Oosten van de z.g. Grebbelinie door dat kanaal zal worden begunstigd, waarbij er evenwel de nadruk op wordt gelegd, dat die verbetering niet mag worden overschat.

Ik ben dit met Schr. geheel eens.

Immers niet het kanaal is de waterbron voor die inundatiën, maar de Rijn. Het kanaal wordt slechts aanvoerweg en zoolang in de voorwaarden, waarop kan worden aangevoerd geen verandering komt, zal de gelegenheid om te kunnen inundeeren niet noemenswaard zijn verbeterd.

Integendeel, waar het peil van het IJsselmeer, ook kunstmatig opgevoerd, toch blijven zal beneden den middelbaren vloedstand, die thans aan de monding van de Eem op de Zuiderzee voorkomt (+ 0.15) en dus de opstuwung van die zijde geringer wordt, terwijl anderzijds de stand op den Rijn soms zeer laag kan zijn en komen kan beneden het voor het Valleikanaal vastgestelde peil (+ 5.1) daar zie ik niet in, waarom voor het inundeeren van de terreinen Oostwaarts van de Grebbelinie de kansen dan beter zullen zijn dan nu. Dit zal alleen het geval zijn, als toevallig de stand op den Rijn hoog is, maar dat

is juist de reden, waarom men al van oudsher de Grebbelinie als permanente verdedigingsstelling heeft losgelaten, althans aan een ernstige verdediging dezer stelling niet meer heeft gedacht.

De inundatie-quaestie is door den Heer Scharroo aangevoerd om te komen tot het uit militair oogpunt belangrijkste gedeelte van zijn betoog, n.l. de versterking van de Geldersche Vallei. Het kanaalplan der Geld. Vallei-vereeniging heeft gediend om deze verdedigingsstelling, waarmede in de geschiedenis van ons defensiewezen deerlijk is gesold en die nog altijd in de Vestingwet van 1874 voorkomt als: „Voorpostenstelling voor de N.H.W.L.,” om deze stelling — ter versterking waarvan evenwel sedert '74 gelukkig geen cent meer is uitgegeven — weer in eere te herstellen.

Schrijvers betoog, in dit opzicht, kan in twee deelen worden verdeeld n.l.

1e. in een uiteenzetting over de beteekenis van het kiezen van een stelling oostelijker gelegen dan de N.H.W.L., op grond van de omstandigheid, dat dan een grooter deel van het grondgebied, met voor de defensie belangrijke hulpbronnen, behouden blijft;

2e. in een beschouwing over de waarde van de stelling op zich zelf.

De Heer Scharroo heeft uit den loop van den grooten oorlog twee lessen getrokken, die voor ons van belang zijn. In de 1e plaats „dat het tot de zeer hooge uitzonderingsgevallen zal behooren, dat Nederland alleen den strijd tegen één zijner machtigen naburen zal hebben te aanvaarden.”

Er zijn m. i. uit den loop van den oorlog '14/18 nog niet veel betrouwbare lessen te trekken, maar ik geloof, dat er op militair-politiek terrein wel dit uit te concludeeren is geweest, dat er voor een kleinen Staat niets onverantwoordelijker is, dan te rekenen op de onmiddellijke hulp van bondgenooten. Veel te verzachtend drukt Schrijver zich uit, waar hij zegt: „Dat in „den tegenwoordigen oorlog de hulp, door groote en machtige Staten „aan kleine naburen verleend, dikwijls te wenschen overliet, mag niet „leiden tot onderschatting van de groote voordeelen, die voor ons aan „een dergelijke, politieke constellatie verbonden zijn.”

Neen, niet dikwijls, maar steeds liet die hulp alles te wenschen over.

En België (zoowel aan de Maas als in Antwerpen) en Servië en Roemenië zijn geholpen, ja, maar te laat, véel te laat.

Hulp werd niet eerder gebracht, dan toen het eigen belang van de Grooten dit medebracht, niet om der wille van den kleinen Staat zelf.

Ik kan mij dan ook geheel vereenigen met de conclusie van den Schrijver, al klinkt deze vreemd en is deze in contrast met zijn voorafgegane meening — dat Nederland er op moet rekenen, aan van

kelijk tijdelijk alleen te staan tegen groote overmacht.

Ja, dat is nationale strategie; dat is m.i. de basis, waarvan wij moeten uitgaan; daarop berustte de Vestingwet van 1874, de grondslag van ons defensiewezen, waaraan thans door Schr. wordt getornd.

Het is mij dan ook volkomen een raadsel, hoe men van dit gegeven uitgaande, verband kan brengen tusschen ons stelsel van landsverdediging en de tweede les, die Schr. uit den jongsten oorlog heeft getrokken, n.l. de noodzakelijkheid om over een elastischen mobiel veldleger te beschikken in verband met de mogelijkheid, dat het veldleger in verschillende deelen des lands genoodzaakt kan worden de laatste deelen van den vaderlandschen bodem aan een indringer te betwisten.

Wij, Nederlanders, hebben ook op het gebied van de defensie altijd wellicht wat te veel naar het buitenland gezien. Nauwelijks is de oorlog beëindigd, of die gedragslijn wordt weer gevolgd. Omdat België, dicht bij de grens een permanente — alhoewel niet gereed zijnde — verdedigingslinie had, waaruit het leger spoedig werd teruggedrongen en ten slotte terecht kwam in een landsgedeelte, waar men nimmer had gedacht te zullen strijden, waarom moeten we dit nu weer dadelijk op Hollandsche toestanden overdragen en óók gaan zoeken of zooals de Heer Scharroo zegt: „in verschillende deelen des lands een groot aantal semi-permanente stellingen gaan voorbereiden”. Vreest hij dan niet, als in 't oog wordt gehouden, hoe het in de toekomst zal gaan met de voor de defensie toe te stane gelden, dat er weer eigenlijk heel veel half, maar niets heelemaal goed, zal worden gedaan?

„Nederland moet erop rekenen aanvankelijk tijdelijk alleen te staan tegen een groote overmacht. . . . .

„Zonder hulp moet tijdelijk weerstand kunnen worden geboden aan een overmacht, om na verkregen versterking, tot het strategisch offensief te kunnen overgaan”.

Ik onderschrijf die woorden van den Heer Scharroo geheel; de ten aanzien van de landsverdediging daaruit te trekken conclusie moet m.i. geheel anders zijn, dan zooals Schr. die aangaf.

Het is zeer gemakkelijk stellingen te ontwerpen en daarvan allerlei mooie kanten te belichten, maar die stellingen hebben geenerlei waarde, indien zij niet voldoende sterk kunnen worden bezet.

Zeker, het zou uit economisch oogpunt veel beter zijn, indien wij front naar 't Oosten konden maken aan onze landgrens. We deden dat vroeger ook: in de 17e eeuw lag er een linie van schansen en versterkte punten van Delfzijl af tot Bergen op Zoom toe. Toen was de krachtsverhouding naar 't Oosten geheel anders dan deze tot nu toe was en wellicht in de toekomst weer worden zal.

Maar toen die verhouding anders werd, heeft men zich bij de lands-

defensie moeten beperken en kwam ten slotte in 1874 de „concentratie van ons verdedigingsstelsel”.

Daaraan wil ik — uitgaande van den hierboven aangeduiden grondslag — vasthouden.

De Heer Scharroo doet dat niet; hij vermeent, dat de jongste oorlog voor ons de noodzakelijkheid heeft aangetoond, om meer oostwaarts stellingen in te richten en komt aldus tot een versterkte Geldersche Vallei, tot een uit meerdere verdedigingslijnen bestaande Grebbe-linie.

Indien hij deze linie nu nog maar beschouwde — evenals de Wet van '74 dat doet — als een voorpostenstelling of als een achterhoedestelling, dan zou ik daarmee geheel kunnen instemmen. Als zoodanig kan die stelling een rol spelen, maar daartoe is een versterking van de gansche Vallei niet noodig en het daarvoor uitgegeven geld een verspilling.

Immers zoowel voorposten- als achterhoedestellingen beoogen slechts tijdelijk weerstand te bieden, dienen slechts tot het winnen van tijd. Langdurig den vijand ophouden kunnen zij niet, omdat zij te omvatten zijn. De tegenstander, die er eerst tegen aanloopt en er zich tegenover ontwikkelt (hetgeen de tijdwinst voor den verdediger vormt) kan daarna den verdediger „eruit manoeuvreeren”.

Wat beteekent bijvoorbeeld het Vallei-kanaal als hindernis, indien slechts hier en daar eenige infanterie-afdeelingen achter vernielde overgangen staan opgesteld? Zoolang het dag is, houdt men den vijand daar tegen, is een oeververwisseling wellicht niet doenlijk, doch zoodra de duisternis intreedt, overschrijden afdeelingen, buiten waarnemingsbereik van onze detachementen de rivier en vallen die detachementen bij het aanbreken van den dag op den Westelijken oever aan. Men mag er niet op rekenen, dat die detachementen langer dan één dag den vijand zullen kunnen ophouden.

Maar dat wil de Heer Scharroo niet; hij wil in die Vallei maken een krachtige, uit meerdere lijnen bestaande, verdedigingsstelling, met de bedoeling om langs die geheele linie van de Waal bij Ochten tot de meerdijk van de Zuidoostelijke droogmakerij (der afgesloten Zuiderzee) een ernstigen strijd te aanvaarden. Deze strijd zou dan wel weer geen doel, doch middel zijn, want — zoo luidt het — „de inundatiën in de N.H.W.L. moeten gesteld worden en de linie moet in staat van „verdediging worden gebracht.

„Hiervoor wordt met het oog op een hardnekkige verdediging zoo veel tijd vereischt, dat dit zonder de Geldersche Vallei als bufferstelling vóór de N.H.W.L., niet verzekerd is. Ik vraag mij dan ook af, „wat de voorstanders van een onmiddellijke passieve verdediging van „de N.H.W.L. hiervan verwachten, als de passieve kracht van deze „linie, neergelegd in de inundatiën, niet verzekerd is”.

Ik zou geneigd zijn te vragen, wat verwacht men dan van de Grebbe-

linie, die véél moeilijker door inundatiën is te dekken en die bovendien nagenoeg één dagmarsch meer oostelijk ligt?

Doch het antwoord op de vraag van den Heer Scharroo is eenvoudig; die voorstanders eischen tevens, dat in vreedstijd van de voor de defensie beschikbare gelden een belangrijk deel worde afgezonderd voor de inrichting der N.H.W.L., zóódanig, dat de inundatiën onmiddellijk zijn te stellen en niet van velerlei twijfelachtige factoren afhankelijk zijn, dat versterkingen en schuilplaatsen aanwezig zijn enz. enz. Een N.H.W.L., waaraan nog zooveel te doen viel als in Aug. 1914 het geval was, ja, dat geef ik Schrijver toe, die moet, wat men zou kunnen noemen, worden gedekt; maar ik stel mij die linie dan ook anders voor, wil zij voldoen aan den eisch te zijn de verdedigingsstelling, waarin wij, in ons ondiepe land, „zonder hulp tijdelijk weerstand moeten kunnen bieden aan een overmacht, om na verkregen versterking tot „het strategisch offensief te kunnen overgaan” (Zie Schrijvers betoog bldz. 79).

Kon men beiden doen, en de Geldersche Vallei versterken en de N.H.W.L. deugdelijk inrichten, uit militair oogpunt ware daar geen bezwaar tegen aan te voeren; twee sloten op één deur zijn meer afdoende tegen inbraak dan één. Maar terwijl de N.H.W.L. nog zooveel vraagt, (van de voortzetting van de werkzaamheden ter verhooging van het verdedigingsvermogen is thans zelfs afgezien) acht ik al het geld, uitgegeven aan de voorbereiding eener verdediging van de Geldersche Vallei (Schrijvers verhandeling bldz. 89) ten nadeele komen van de kracht der N.H.W.L. en dus ten nadeele van de landsdefensie, want nog is waar, wat bij de behandeling van het Wetsontwerp van 1881 ter verbinding van Amsterdam over Vreeswijk met de Merwede (Ontwerp De Klerck) werd gezegd: (zie Schrijvers verhandeling bldz. 8):

„Met één linie, die goed is, kan men het land red-
den; twee halve linies geven geen zekerheid”.

De kapitein Scharroo, alhoewel aanvankelijk op bldz. 81 van zijn betoog, de Geldersche Valleistelling qualificeerend als opname- en voorpostenstelling, besluit zijn uiteenzetting over „de waarde van de Geldersche Vallei uit een militair oogpunt” met de volgende alinea:

„Op grond van het vorenstaande meen ik te mogen besluiten, dat „een krachtige verdediging van de Geldersche Vallei in de toekomst „noodzakelijk zal zijn, waarbij de N.H.W.L. met haar sterk passief „karakter een opnamestelling zal worden van de versterkte „Grebbe-zône”.

Dat sterk passieve karakter ontleent die linie aan de onderwaterzettingen. Deze laatsten maken evenwel die linie voor opname van troepen al heel ongeschikt, tenzij er een groote ruimte is tusschen de eigen troepen en de vervolgende tegenpartij. Die ruimte is tusschen de versterkte Grebbe-linie en de N.H.W.L. te gering.

Men richte daartoe bijv. het oog op het gedeelte begrepen tusschen den Rijn en de lijn Utrecht—Woudenberg.

De 2e stelling van de versterkte Grebbe-zône was door den Heer Scharroo aangegeven loopende van Rhenen over Leersum en Maarn ongeveer naar Austerlitz. De inundatiën voor het achter die lijn liggend deel der N.H.W.L. strekken zich met hun oostgrens vermoedelijk uit tot een lijn Schalkwijk—Vechten. De stelling Rhenen—Austerlitz is, in rechte lijn gemeten, 20 K.M. lang. Voor een verdediging, in den geest als de Schr. zich die voorstelt, zullen daar toch minstens een vijftal divisien noodig zijn. Ik stel dan de vraag, hoe men zich die opname voorstelt van deze troepenmacht, gemiddeld slechts 20 K.M. verwijderd van die opname stelling, die evenwel slechts langs enkele accessen door de inundatiën is te bereiken, terwijl bovendien nog eerst de Kromme Rijn moet worden overschreden. En dat in den tegenwoordigen tijd met de zeer intensieve deelname van bewapende vliegtuigen aan den strijd op den grond.

Opname in de N.H.W.L., van een belangrijke troepenmacht, die in de Vallei een hardnekkigen strijd heeft gevoerd, *kan* gelukken als de vijand niet scherp vervolgt; doet hij dat wel, dan zijn rampen zeer waarschijnlijk.

M. i. is de beteekenis van de Geldersche Vallei uit een militair-aardrijkskundig oogpunt geen andere dan deze, dat de hogere randen, hier en daar met ruim uitzicht en naar 't Westen de grens vormend van beboschte streken, geschikt zijn voor achterhoede-afdeelingen om front te maken en daar eenigen tijd te winnen. Ligt er in die Vallei een kanaal van een breedte en diepte als door de Vallei-vereeninging werd voorgesteld, dan zal dat kanaal, als hindernis, uit den aard der zaak eenige militaire beteekenis hebben; véél niet, omdat de aan dat kanaal stand houdende achterhoeden, buiten hun vuurbereik, zullen worden omtrokken. Een aaneengeschakelde opstelling, die noch te omvatten noch op onverdedigde plaatsen is binnen te dringen kunnen wij daar niet innemen, omdat wij daartoe de krachten missen, tenzij men hier den beslissenden strijd wil aanvaarden. En dit schijnt mij, waar wij een uitstekende strategische verdedigingsstelling, front Oost, bezitten niet oordeelkundig.

Naar aanleiding van het verband, dat de Heer Scharroo legt tusschen de militaire beteekenis van het kanaal door de Geldersche Vallei en den invloed, dien het zou hebben op de afwatering van die landstreek, merk ik nog op, dat als dit laatste inderdaad wordt bereikt, de bebouwing van den bodem zéér zal toenemen, als gevolg waarvan de enkele open terreindeelen, die er thans nog zijn (omdat de bodem ongeschikt voor cultuur is) zullen verdwijnen. Voor het voeren van een hardnekkige verdediging zal de Vallei dus nog meer in waarde dalen, tenzij men òf in vredestijd, bepalingen maakt in den geest van de Kringenwet (en dat is uit economisch oog-

punt ongewenscht) of in oorlogstijd omvangrijke opruimingen doet verrichten. Wellicht stelt de Heer Scharroo zich voor tot het winnen van den, in het laatste geval, benodigden tijd, andermaal een sprong voorwaarts te doen om terecht te komen op de Veluwe of langs den Veluwe-zoom.

Waar dus het kanaal door de Vallei uit een economisch oogpunt de landstreek veel zal doen vooruitgaan, zal het de Vallei uit een militair-tactisch oogpunt voor het doel, door den Heer Scharroo beoogd, ongeschikt maken.

De Stelling in de Geldersche Vallei met het verlengde in de Betuwe (de linie Ochten—de Spees) zal in rechte lijn gemeten ± 50 K.M. lang zijn. In de toekomst zal nog een verlenging noodig zijn, loopende door de Zuidoostelijke droogmakerij van de Zuiderzee. Deze stelling, zonder onderwaterzettingen, is ook in de toekomst niet door Nederlandsche troepen tegen een overmachtigen vijand verdedigbaar. Met zekerheid kan men alleen rekenen op inundatiën voordien Noordelijken vleugel. Zijn deze inundatiën, Oostwaarts van de Eem, nog eenigermate te beperken, omdat het terrein naar het Oosten oploopt, de Zuidoostelijke droogmakerij in de Zuiderzee zal geheel onder water moeten worden gezet, althans ten Oosten van de te kiezen verdedigingslijn.

Wat dit uit een economisch oogpunt beteekent, behoeft niet te worden uiteengezet. Er is evenwel nog een omstandigheid, die de geringe waarde dier versterkte Stelling bepaalt.

Stel, dat de tegenpartij, de Vallei-stelling in het front vasthoudend, met andere krachten ten Zuiden van Waal en Maas naar 't Westen voortrukt, wat moet er dan gebeuren? Zijn de bondgenootschappelijke krachten, waarop de Heer Scharroo rekent er dan al, dan kan men uit de Vallei-stelling uitbreken; in strategisch opzicht staat men er dan gunstig voor.

Maar zijn die krachten er niet (en m. i. moet men daarvan uitgaan, omdat een vijand na twee dagmarschen al tot daar zou kunnen zijn doorgedrongen) dan moeten er van de bezetting der versterkte Vallei-zône krachten worden afgenomen om te worden gedirigeerd op het Waalvak Ochten—Gorinchem, en voor de verdediging van het Zuid-front der N.H.W.L., de stelling in het land van Altena.

Het gevolg zou dus zijn, dat de Nederl. strijdkrachten verdeeld zouden moeten worden over een linie, zich uitstrekkend van af het IJsselmeer (meerdijk Zuidoostelijke droogmakerij) over Amersfoort—Rhenen—Ochten—Tiel—Z. Bommel—Woudrichem—Waardhuizen—Steurgat.

Ik behoef hierop niet verder in te gaan.

Ten slotte nog een enkel woord over de beteekenis der Geldersche Vallei-stelling met het oog op het spoorwegnet in de Vesting Holland.

Afgescheiden van het feit, dat ik de waarde van het dichte strategische spoorwegnet voor de „actieve verdediging van de Vesting Holland” (Schr.’s verhandeling blz. 82) niet inzie, vooral niet in een richting Noord—Zuid, omdat de afstanden zoo gering zijn, moet ik opmerken, dat de Heer Scharroo uit het oog verliest, dat een lijn Amsterdam—Uithoorn—Alphen in aanleg is, welke lijn kan worden gebruikt, indien de lijn Amsterdam—Breukelen—Woerden, (welke het meest gevaar loopt) vernield mocht zijn.

Maar ik acht het verder niet consequent van den Schr., dat hij aanneemt, dat de op gemiddeld 30 K.M. van de N.H.W.L. gelegen lijn Woerden—Gouda—Rotterdam van beschieting veel zal hebben te lijden, t rwijl hij vermeent, dat dit niet het geval zal zijn, bij verdediging van de Grebbe-linie, met de respectievelijk op ± 25 K.M. en ± 10 K.M. ten westen van die linie gelegen spoorlijnen Amsterdam—Utrecht—Z.-Bommel en Amsterdam—Naarden—Hilversum—Utrecht (Zie Schrs. verhandeling bldz. 82 en 83).

Voor de behoeften van ons leger zijn m. i. de bestaande en in aanleg zijnde verbindingen zeker voldoende, waar ook vele vervoeren te water kunnen plaats hebben en het is m. i. niet noodig, op grond van ’t gemis van die eene lijn Amsterdam—Gouda, de N.H.W.L. te verlaten en stelling te kiezen in de Geldersche Vallei.

Mijn conclusie uit een en ander zou dus zijn, dat met den aanleg van het kanaal der Geldersche Vallei-vereeniging wel een groot economisch belang is gemoeid, maar dat dit vraagstuk door de afsluiting der Zuiderzee thans in een andere richting kan worden opgelost;

dat voorts de waterstaatkundige verbetering van dat landsgedeelte en de in verband daarmee intensievere cultuur van den bodem deze streek nog minder geschikt zal maken voor een hardnekkige verdediging dan thans het geval is;

ten slotte, dat indien men het plan der Vallei-vereeniging ondersteunt en aanbeveelt om nieuwe strategische verdedigingsstellingen voorwaarts van de N.H.W.L. te gaan ontwerpen, waardoor laatstgenoemde noodwendig zal worden verwaarloosd, men op den verkeerden weg is.

Ik wil thans trachten de vraag te beantwoorden, welke waarde de andere kanaalplannen uit een militair oogpunt wel bezitten en hoe de landsdefensie bij uitvoering van een of ander ontwerp zou zijn gebaat.

Naast het tracé der „Vallei-vereeniging” zijn er nog, onder vele anderen, twee, die uit militair oogpunt bijzonder de aandacht trekken.

Het is het tracé, in 1880 ontworpen door de Commissie van Hoofdingenieurs voor een kanaal van Utrecht langs Wijk bij Duurstede tot de Waal bij Tiel (tracé, thans ook voorgestaan door de gemeente Amsterdam) en het ontwerp, voorgesteld in 1917 door de Commissie van Waterstaatsingenieurs, voor een wijziging van het Merwedekanaal tusschen Amster-

dam en de Lek, alsmede het verlengde daarvan (alhoewel vallende buiten de aan die Commissie door den M. v. Waterstaat verstrekte opdracht), het verlengde tusschen Lek en Waal.

Zoals ik hiervoor op bldz. 627 aangaf, heeft de tegenwoordige Minister van Waterstaat opdracht gegeven het in de re plaats genoemde tracé nader te onderzoeken. Dit kanaalgedeelte vanaf Utrecht zuid-oostwaarts zou dus bij Utrecht aansluiten aan het op grooter breedte en diepte gebrachte deel van het Merwedekanaal tusschen Utrecht en Amsterdam.

Dat tracé Utrecht—Wijk bij Duurstede—Tiel, biedt, in militair opzicht, geen voordeelen. Bij behoud van de N.H.W.L. zou dit tracé zelfs het gevaar medebrengen, dat de tegenpartij niet alleen langs den Krommen Rijn maar ook langs dat nieuwe kanaal groote hoeveelheden water aan de reeds voor die linie gestelde inundatiën zou kunnen toevoegen, waardoor kans op overstromingen van de terreinen, waar Nederlandsche troepen moeten verblijven, zeer groot zou worden.

Positie nemen ten zuidwesten van en langs dat kanaal is geheel uitgesloten in verband met de ongunstige richting, waarin dat kanaal zou verlopen.

Het in de tweede plaats genoemde tracé heeft meer aantrekkelijks.

Dit is het Ontwerp, dat zal moeten concurreeren met het bovengenoemde (Utrecht—Wijk bij Duurstede—Tiel).

Ik wil dit noemen het tracé Utrecht—Vreeswijk met aansluiting aan een verbeterd Zederikkanaal. In militair opzicht acht ik dit tracé veel gunstiger dan het tracé Utrecht—Wijk bij Duurstede—Tiel.

Op het kaartje is het tracé Utrecht—Vreeswijk aangegeven met een dubbele lijn; eenerzijds sluit dit aan bij het verruimde Merwedekanaal, aan de andere zijde zou het met een sluis, westwaarts van de bestaande sluizen bij Vreeswijk in de Lek uitmonden. Een daartegenover liggende sluis zou toegang geven tot het Zederikkanaal, dat eveneens zou worden verbreed en uitgediept en waarvan het Noordelijk deel eenigszins zou worden gewijzigd, in het belang van de goede aansluiting.

Aldus krijgt men van Amsterdam tot Gorinchem twee panden; vandaar kunnen de groote schepen de Waal volgen. Is de Lekstand hoog, dan behoeft het Zederikkanaal niet te worden ingevaren, maar kan de Lek worden gevolgd.

Heeft een ruime scheepvaartweg van Amsterdam langs Utrecht naar Gorinchem, achter langs de N.H.W.L. dus, al besliste voordeelen uit militair oogpunt, ik vermeen, dat de beteekenis van dat kanaal nog grooter kan worden, indien het beloop ten Noorden van de Lek eenigszins wordt gewijzigd.

Indien dit kanaal het Merwede-kanaal in verbinding zou brengen met de Lek volgens een tracé Breukelen—Harmelen—Achtho-

ven—Vreeswijk, bij laatstgenoemde plaats uitmondend als ook in het Ontwerp 1917 staat vermeld, dan vermeen ik, dat de gelegenheid zou worden geopend om de N.H.W.L. eenigszins te wijzigen, waardoor deze zou worden een krachtige strategische verdedigingsstelling, goed aangeleund en over 't geheele front door inundatiën gedekt, alzoo met vertrouwen te verdedigen door een macht als het Nederlandsche leger.

Het is bekend, dat de N.H.W.L. twee zwakke plaatsen vertoont, n.l. bij Utrecht en aan de Lek.

Wanneer nu aan het bedoelde kanaal een beloop zou kunnen worden gegeven als boven aangeduid, dan is de gelegenheid geopend om uit de Waterlinie die zwakke plaatsen te verwijderen.

De weerstandslijn zou dan moeten worden gekozen langs den westelijken oever van het Merwedekanaal, in zijn gewijzigd beloop en ten Zuiden van de Lek langs het Zederikkanaal. Het gedeelte Noord van Breukelen zou kunnen blijven gehandhaafd in den thans bestaanden vorm.

En de forten dan, zoo zal men vragen.

De forten zijn sedert den wereldoorlog niet meer geworden dan infanteriesteunpunten — omdat zij er lagen. Waren ze er niet geweest, men zou ze nu niet en zeker niet in dien vorm hebben gebouwd. Die forten te verlaten, schijnt mij voor de verdediging geen groot verlies toe, indien aan de gansche weerstandslijn een gunstiger beloop en met het oog op de inundatiën een grooter afwerend vermogen kan worden gegeven.

Utrecht komt dan vóór de linie te liggen. Dat schijnt een belangrijker bezwaar. Hoe lang heeft men evenwel al gezocht onder die zeer ongunstige ligging van de linie ten opzichte van Utrecht en van Utrecht ten opzichte van de linie.

De vijand zal, als de weerstandslijn West van Utrecht loopt, in die stad kunnen legeren, er waarnemingsposten kunnen plaatsen enz., zonder dat wij er iets aan willen doen, omdat men nu liever niet een eigen stad zwaar beschadigt.

Ja, dat is inderdaad zoo, maar wij kunnen die beschieting in ieder geval beperken en tot het uiterste uitstellen; zooals nu de toestand is, wordt die stad zonder twijfel wel het offer eener vijandelijke beschieting; de gebeurtenissen op het Westfront liggen ons nog te versch in het geheugen, om daaraan niet te twijfelen.

En wat die legering betreft, daartoe heeft de aanvaller toch ook bij den thans bestaanden toestand zeer goede gelegenheid in de zeer bedekte terreinen ten Oosten van de Bildt, Soesterberg, Zeist en ten Zuid-oosten van laatstgenoemde plaats, welke legering wij hem evenmin onmogelijk kunnen maken.

Maar ik herhaal, ook met het oog op opstelling van zwaar geschut, is de ligging van Utrecht vóór de linie altijd eenigszins ongunstig, alhoewel het aan de kracht van de linie niets afdoet.

Immers deze zal dan geheel en in zéér korten tijd door inundatiën zijn te dekken; de inlaatpunten hebben en houden wij

geheel in handen. Geen kunstmatig gedoe is noodig als thans om door middel van inlaatpunten en inundatiekanalen, vèr voor de linie, gelegenheid te krijgen hooge terreindeelen (als o.a. Zuidoost van Utrecht) te kunnen inundeeren. Lekwater kan eenerzijds langs het verruimde Merwedekanaal, anderzijds langs het bredere Zederikkanaal worden aangevoerd en van daaruit op de terreinen worden gebracht. Zoo noodig kan in 't Zuiden de Waal helpen.

De bedenkelijke vragen: of de Lekstand wel hoog genoeg zal zijn om te kunnen inundeeren en of de vijand wel de gelegenheid zal laten bij Wijk bij Duurstede lang genoeg in te laten e. d. m., zij behoeven niet meer te worden gesteld.

Aftappen der onderwaterzettingen is onmogelijk; de terreinen aan 's vijands zijde liggen hooger.

Overvoeren kan wel, maar alleen door het maken van coupures in de Lekdijken (als tenminste de thans bestaande inundatiesluizen zijn geslecht) en daartoe zal de aanvaller niet spoedig overgaan, omdat zulks óók voor hem een ramp kan worden.

Voor het overige is overvoeren bij den thans bestaanden toestand evenzeer mogelijk. Men heeft verder het voordeel, dat alles nog moet worden gewijzigd en aangelegd c. q. gegraven, zoodat de kanaaldijken afmetingen kunnen krijgen als met het oog op de verdediging (bouw schuilplaatsen, vernieling door vijandelijk geschut en aanvallen uit de lucht) gewenscht moet worden geacht. De ervaringen van den strijd aan den Yser kunnen ons thans tot richtsnoer dienen.

De Stelling behoudt haar aanleuning in het Noorden en in het Zuiden; in de toekomst aan het vrijblijvend deel der Zuiderzee (IJsselmeer).

Den Zuidelijken vleugel stel ik mij niet meer voor in het land van Altena, op grond van de bekende bezwaren, die daaraan kleven, maar langs de Merwede en op het eiland van Dordt om aldaar aan te sluiten bij een bruggenhoofdstelling op het Holl. Diep bij Willemstad.

Boven geschetste strategische verdedigingsstelling zal dus moeten dienen gedurende de periode, waarin, zooals de Heer Scharrroo zegt: „Nederland tijdelijk alleen zal staan tegen een groote overmacht.”

Komt er hulp, dan moet men er uit (Zeeland, IJsselmeer, Stelling Willemstad, Friessche merenstelling).

Niet dus het omgekeerde, d.w.z. Stellingen zoeken buiten de Vesting Holland, er op rekenend, dat men in de verdediging dier stellingen zal worden bijgestaan door bondgenootschappelijke krachten. Immers ontbreekt die steun, dan stort het geheele systeem ineen, zooals het in België en Roemenië ineenstortte. Men moet uitgaan van den meest waarschijnlijken toestand die zich zal voordoen en zich dezen vooral niet te gunstig voorstellen; doch men moet de gelegenheid openhouden om — zoo men ons komt helpen — uit te breken en het prijsgegeven landsgedeelte te heroveren.

Nog zij opgemerkt, dat ook deze stelling dezelfde eigenschap heeft als die, welke de Heer Scharroo schetste n.l. dat zij te bezetten en te verdedigen is met het front naar de andere zijde en dan dus kan dienen als één der vele stellingen welke men, achter de kustopstelling, in ons land zou kunnen inrichten. De waterstaatkundige toestand (de terreinen dalen naar 't Westen) stelt in staat om deze stelling, front West, spoedig door inundaties te dekken.

Ten slotte nog een aangelegenheid van waterstaatkundigen aard.

Men heeft als een voordeel van het Geldersche Valleikanaal (grootscheepvaartkanaal) aangevoerd, dat dan het Merwede kanaal in den thans bestaanden toestand voor de binnenvaart kan worden gereserveerd, zoodat de „drukke,” kan worden verdeeld.

Welnu, bij het boven aangeduide ontwerp kan van den Vaartschen Rijn, van het Zuidelijk deel van het Merwede kanaal tot Breukelen toe en vervolgens van de Vecht tot dit doel worden gebruik gemaakt. Bij Breukelen ware daartoe tusschen Merwedekanaal en Vecht een kort verbindingskanaal te graven en voorts de Vecht, vanaf dat verbindingskanaal tot Muiden te normaliseeren door eenige hinderlijke kronkelingen tusschen Vreeland en Weesp af te snijden.

Aangezien de Heer Prey zoo welwillend is geweest, mij vorenstaande beschouwingen, vóór het ter perse gaan, te doen toekomen, veroorloof ik mij hieraan enkele korte opmerkingen te mogen toevoegen.

Een uitvoerige beantwoording zou leiden tot een herhaling van mijn betoog in de Nos. 1 en 2 van den loopenden jaargang van „De Militaire Spectator,” zoodat ik meen hiernaar te mogen verwijzen. De beschouwingen van den Heer Prey hebben n.l. mijn oordeel over dit belangrijke vraagstuk niet kunnen wijzigen.

Wel ben ik met Schr. eens, dat door de afsluiting van de Zuiderzee verbetering zal worden gebracht in de afwatering van de Geldersche vallei. (Zie ook de opmerkingen in het Orgaan Krijgswetenschappen, 1917—1918, blz. 505). Maar toch zal deze verbetering niet een zoodanige zijn, dat, met het oog op de afwatering, het maken van een kanaal door de Geldersche vallei geheel overbodig wordt. Het argument van de verbetering der afwatering is dan ook wel in waarde verminderd, maar heeft nog niet afgedaan, zooals de Heer Prey meent.

Maar al was dit zoo, dan zou het kanaalplan van de Kanaalvereniging „de Geldersche vallei” uit een economisch oogpunt toch niet op dezelfde hoogte zijn gekomen met de andere ontwerpen, welke voor de verbetering van de scheepvaartverbinding van Amsterdam met den Rijn zijn voorgesteld.

De meening van den Heer Prey, dat het alleen een waterstaatkundige vraag is, welke richting gekozen zal worden voor deze scheepvaartverbinding, kan ik zéker niet deelen. De belangen van handel en industrie toch en de hiervoor benoodigde scheepvaart moeten den grondslag vormen voor de keuze van het kanaaltracé. Eerst daarna moeten voor dit tracé de waterstaatkundige eischen en de militaire belangen worden nagegaan en zoo goed mogelijk worden behartigd.

In het geval van de verbinding van Amsterdam met den Rijn moet bovendien de richting worden beschouwd in verband met de overige groote kanaalplannen, welke thans in ons land in voorbereiding of in uitvoering zijn, zooals de Twentsche kanaalplannen, het Maas-Waalkanaal en de Maaskanalisation. Al deze werken mogen niet als afzonderlijke ontwerpen ten bate van min of meer locale belangen worden beschouwd, maar zorgvuldig moet worden nagegaan, hoe het voorgestelde kanalenet, als één geheel, het best kan worden ingericht ter vermeerdering van de economische welvaart van het geheele land. Geschiedt dit niet, dan zullen handel en industrie slechts ten deele de voordeelen trekken, welke met de millioenen, besteed voor dezen kanaalaanleg, worden beoogd.

In het ontworpen, economisch kanalencomplex nu is naar mijne meening een kanaal door de Geldersche vallei onmisbaar, wil het geheele kanalenet tot zijn recht komen. Ik meen hiervoor verder te mogen verwijzen naar mijne beschouwingen in het Augustus-nummer in „De Twentsche kanaalplannen en hunne economische en militaire beteekenis.”

Ook moet ik mij verzetten tegen de voorstelling van den Heer Prey, dat het lofwaardig streven van de Kanaalvereeniging „de Geldersche vallei” slechts zou zijn „een poging tot het verkrijgen van „een scheepvaartkanaal ten behoeve van het transport van de producten „van enkele plaatsen, in die Vallei gelegen.” Het spreekt vanzelf, dat de welvaart van deze voor het geheele land zoo belangrijke landstreek door dit kanaal in hooge mate zal worden bevorderd. Maar, ook in verband met de andere groote kanaalplannen beschouwd, is dit kanaal het eenige van de thans voorgestelde ontwerpen, dat geruimen tijd zal kunnen voorzien in de eischen der scheepvaart.

Het verwondert mij dan ook niet, dat de Heer Prey in gebreke blijft aan te toonen, dat de door de Commissie van Waterstaatsingenieurs voorgestelde wijziging van het Merwedekanaal of het door de Gemeente Amsterdam gedachte kanaal van Utrecht naar Wijk-bij-Duurstede en Tiel, op den duur voldoende zullen zijn én voor de binnenvaart, én voor de Rijnvaart.

Elke verbetering van het Merwede-kanaal zal slechts t i j d e l i j k aan het doel beantwoorden, zoolang deze waterweg én door de Rijnvaart, én door de binnenvaart wordt gebruikt. Het Merwede-kanaal moet worden ontlast van de Rijnvaart, welke verplaatst moet worden naar een breed opgezet, ruim kanaal door de Geldersche vallei.

Ik betreur dan ook ten zeerste de beslissing, welke de Minister van

Waterstaat heeft uitgesproken in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Waterstaatsbegrooting 1918. Met zeer velen blijf ik overtuigd, dat geen der beide plannen, welke thans in vergelijkende studie zijn genomen, tot een afdoende oplossing zal kunnen leiden.

De voorstanders van deze beide plannen nemen m. i. niet een ruim, practisch standpunt in, maar zoeken naar een betrekkelijk weinig kostbaar plan, dat daardoor het meest kans zal hebben, om tot uitvoering te geraken, maar.... dat millioenen zal vragen, geen afdoende verbetering kan geven en over enkele jaren reeds weer nieuwe, financiële offers zal vragen.

Wat de militaire zijde van het vraagstuk betreft, treedt in het betoog van den Heer Prey weder opnieuw het principiëel verschil naar voren tusschen onze denkbeelden over de landsverdediging en de rol, welke daarbij in de toekomst permanente stellingen kunnen vervullen. Ik wil, om herhalingen te voorkomen, dit debat niet heropenen en alleen verwijzen naar het Orgaan van de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap 1917—1918, blz. 510, e. v. en 1918—1919, blz. 90 e. v.; De Militaire Spectator, 1919, No. 2 en 8. De hierin uitgesproken denkbeelden blijf ik ongewijzigd handhaven.

Alleen zou ik den Heer Prey willen vragen, nogeens te herlezen, hetgeen ik schreef over de waarde van inundatiën in een verstrekte Geldersche vallei. Voorts zal de Heer Prey toch wel niet in ernst hebben willen beweren, dat het mogelijk is het inundatiestelsel van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie zoodanig te wijzigen, dat de inundatiën onmiddellijk kunnen worden gesteld. En op dit onmiddellijk bezit van de passieve kracht dezer inundatiën berust zijn geheele betoog, waarbij wij.... Luik als waarschuwend voorbeeld niet uit het oog mogen verliezen!

Tot mijn spijt heeft de Heer Prey er mij dan ook niet van kunnen doordringen, dat hij in zijn betoog de consequenties van den laatsten oorlog aanvaardt en evenmin, dat door mij met de lessen van dezen oorlog geen, of niet op de juiste wijze, rekening wordt gehouden.

P. W. SCHARROO.

In antwoord op het door den Heer Scharroo aangevoerde wil ik nog het navolgende opmerken.

Wat de afwateringsquaestie aangaat, staan wij dus niet zoover meer van elkaar af. Ik wil ten aanzien daarvan nog aanhalen de meening, uitgedrukt in de Verslagen en Mededeelingen van de Directie van den Landbouw 1917, en in het bijzonder dáárom, omdat deze betrekking heeft op het moeilijkste deel der Vallei, wat de afwatering betreft, n.l. op de z.g. Exonoreerende Landen.

Deze meening luidde:

„Hoewel van een idealen toestand in zoo'n complex van polders, „waarin de hoogte van het terrein zoozeer verschilt, natuurlijk geen „sprake kan zijn, toch zou er, wanneer de besturen niet gebonden „waren aan de bezwarende bepalingen van de Conventie van 1744 „weinig reden tot klagen overblijven; immers het groote verval tot „aan de Zuiderzee zou de afstrooming waarborgen. Overeenkomstig „die bepalingen echter moeten de heulen in de Sluis aan den Rooden „Haan in den Slaperdijk, zoodra het peil aan het Geeresteinsche Schut „onder Woudenberg een hoogte bereikt van 1.945 + N. A. P. tot zoo- „genaamd 8 schakels gesloten worden, wat niet veel anders dan een „verbod van loozing beteekent en aangezien deze toestand door grooten „regenval veroorzaakt wordt en tevens gepaard gaat met hooge rivier- „standen, zoodat ook voor lossing op den Rijn geen kans is, moet het „water in de Exonoreerende Landen oploopen. Niet iedere regenperiode „heeft gelukkig die gevolgen, doch een langdurige Westenwind, waarbij „de Zuiderzee hoogstaat en de afvoer te Amersfoort bemoeilijkt wordt, „kan van zeer ongunstigen invloed zijn.”

Hiermede is het groote belang van de afsluiting en peilsverlaging der Zuiderzee voor de afwatering der Vallei voldoende in het licht gesteld.

En aangezien die afsluiting de arbeid is, die aan de drooglegging der Zuiderzee voorafgaat en dus in de naaste toekomst gereed zal zijn, vermeen ik, dat het verstandig zal zijn, af te wachten, hoe groot de invloed van die afsluiting op de afwatering der Vallei zal zijn.

Wat voorts de belangen van handel en industrie aangaat, ik kan uit de geheele litteratuur, betreffende de Amsterdam—Rijnverbinding niet ontwaren, dat deze alleen behoorlijk zouden worden behartigd, indien die verbinding door de Geld. Vallei zou loopen. Het belang voor handel en industrie, van een ruim standpunt bezien, zit toch in de verbinding tusschen Amsterdam en de(n) Rijn (provincie); zij betreft dus in den grond meer een internationale dan een nationale verbinding. Daarom is het dan ook zéér verklaarbaar, dat de gemeente Amsterdam — aanvankelijk voorstandster van het Geld. Valleikanaal, niet omdat dat door de Valleiliep, maar omdat het een verbinding zou vormen met den Rijn — later tegenover dat plan gereserveerd bleef omdat een andere verbinding meer kans had tot stand te zullen komen. Het komt er voor Amsterdam — en daarin zit de groote beteekenis voor handel en industrie — meer op aan, dat er een verbinding komt en minder hoe deze zal loopen.

Ik meen voorts, dat men in zijn pleidooi wel wat uit de koers raakt, indien men verband legt tusschen het Geldersche Valleikanaal en de overige bestaande kanaalplannen; over de Geld. Valleiverbinding toch werd reeds lang gedacht, toen er nog van geen Twentsche Kanaalplannen, Maaskanalisisatie e. d. sprake was.

De Heer Scharroo zegt in de Mil. Spectator Aug. '19 bldz. 525 ten aanzien hiervan:

„Na hetgeen ik hieromtrent vroeger reeds uiteenzette, zal het overbodig zijn hier nogmaals te verklaren, dat ook voor Twente de beste en uit een economisch oogpunt meest gewenschte verbinding met Amsterdam zal worden verkregen door een Kanaal door de Geld. Vallei en niet langs een verbeterd Merwedekanaal, zooals „door de Regeering wordt beoogd”.

Deze „verklaring” van den Schrijver wordt evenwel door geen enkel bewijs gesteund. Ik acht het verband dan ook zoo ver gezocht, dat het eigenlijk niet is te verwonderen, dat bewijzen ontbreken. Het geringe verschil in lengte van den vaarweg zal men toch niet als argument willen aanvoeren.

Ook in bovengenoemd betoog, dat strekken moet om de militaire beteekenis van het Twente-Boven-Rijnkanaal in het daglicht te stellen, valt het mij op, dat de Schrijver onder het motto „lessen uit den wereldoorlog” denkbeelden naar voren brengt, waarbij geen rekening wordt gehouden met de feiten. Na de Geldersche Vallei-verdediging wordt nu ons leger wederom belast met een actieve IJsselverdediging. De geschiedkundige aanhalingen zijn evenwel niet geschikt om van die verdediging veel te verwachten. Maar de vergelijking met het Piavefront is wel uitermate gewaagd en is m. i. het beste bewijs, dat de Schrijver de ten onzent bestaande verhoudingen geheel uit het oog verliest. Immers het Oostenrijksche leger, dat de Piave verdedigde tegen de aanvallen der Italianen, ingezet op 24 Oct. 1918 en geeindigd op 2 Nov. d. a. v. telde $\pm$ 60 divisien, terwijl de lengte van de rivier ongeveer 50 K.M. bedroeg. Ik geloof niet, dat de Schrijver in staat zal zijn te becijferen, dat in de toekomst onze krachten voldoende zullen zijn een dergelijke opstelling in te nemen langs den IJssel, in de volle lengte, ongerekend nog de troepen te bestemmen voor de verschillende stellingen, die de Schrijver zich westwaarts van die rivier denkt.

De Heer Scharroo zegt, dat ik in gebreke blijf aan te toonen, dat het ontwerp der Commissie van Ingenieurs voldoen zal aan de behoeften en van Rijnvaart en van binnenvaart. Ik behoefde dit niet te betoogen; zulks deed deze Commissie en de Minister van Waterstaat verwacht dit eveneens, getuige zijn beslissing.

Voor 't overige zouden bij de oplossing, die ik voorstond ook twee wegen beschikbaar komen, waarvan de Westelijke (Zederikkanaal c. q. Rijn en verbeterd Merwedekanaal) met bestemming voor de Rijnvaart.

Uit die oplossing blijkt tevens, dat ik wel degelijk de mogelijkheid aanwezig acht, dat de N.H.W.L. in zéér korten tijd van onderwaterzettingen zou kunnen worden voorzien, mits het beloop eenigszins zou worden gewijzigd en voorts enkele voorzieningen zouden worden getroffen. Ik geloof, dat de Heer Scharroo dit in de voorlaatste alinea van zijn beschouwingen wel wat uit het oog heeft verloren.

L. C. PREIJ.

De proef met den zesmaandschen Eerste-oefentijd,

DOOR

G. HAENEN,

Kapitein der Infanterie.

De opleiding van de Juni-ploeg der lichte 1919 is, voor wat de infanterie betreft, bedoeld als eene proef met den zesmaandschen eerste-oefentijd.

Het streven naar eenheid en beknoptheid in opleiding en bestendigheid in onderwijzerspersoneel kwam tot uiting in eene door het leger bestuur gegeven samenvatting der oefenstof, voorzien van enkele waardevolle wenken bij de opleiding in acht te nemen („Ontwerp-regeling Opleiding Infanterie”).

Daar de nood aan goed onderlegd kader tot het uiterste steeg, kon van een voldoende staf van bevoegde onderwijzers geen sprake zijn. Gevolg hiervan werd, dat in het onderwijs thans de grondigheid verloren gaat, welke nòch door theoretische wenken, nòch door programma's, doch slechts door het levend voorbeeld van volledig bevoegden verkregen wordt. En juist met de hoedanigheid van het onderwijs, dus met de mate van bevoegdheid van leiders en onderwijzers, staat of valt de uitslag der proef.

Bij een gedeelte der infanterie heeft men gemeend te moeten vasthouden aan het sedert tientallen jaren gehuldigde beginsel van opleiding der recruten in en door de eigen compagnie. Men beroept zich op den eisch, dat de compagnie behoort te zijn eene eenheid bij uitnemendheid, welk doel bereikt wordt door onderlinge kennismaking en daaruit voortvloeiend gevoel van waardeering en saamhoorigheid.

Bij enkele regimenten zijn echter de in Juni opgekomen dit jaar bij uitzondering tot een recrutenbataljon of bataljonsgewijze tot eene recrutencompagnie vereenigd. Hier kunnen niet anders dan ernstige overwegingen geleid hebben tot terzijdestelling van het voor normale (!) tijden beproefde systeem van opleiding in de compagnie. Zooveel mogelijk heeft men de opleiding willen onttrekken aan den storenden invloed van kadernood en andere nog heerschende ongewenschte toestanden in het leger. Daarom heeft men de drie recrutencompagnieën van elk bataljon tot éene recrutencompagnie samengevoegd.

Ter verduidelijking van het volgende moge nog worden opgemerkt, dat dit jaar het aantal recruten in de drie samenstellende compagnieën onderling wisselt tusschen ± 25 en ± 60 ; de gecombineerde compagnie bereikt ongeveer de halve oorlogssterkte.

Van de onderstelling uitgaande, dat bij elk bataljon de oudere lichten tot eene afzonderlijke compagnie vereenigd zijn, zoo bestaat het bataljon uit de recrutencompagnie en de compagnie der geoefenden, benevens twee compagnieën, waarin slechts aanwezig zijn de kapitein, de administrateur en de fourier.

Zoodoende heeft men zich de volgende voordeelen verzekerd :

1e. Bij de oefening zijn minder leiders noodig; ook kan met een geringer aantal onderwijzers worden volstaan, daar samenvoeging der recruten aanleiding geeft tot indeeling in een kleiner aantal klassen, als gevolg van de ongelijke sterkte der drie oorspronkelijke compagnieën.

2e. Daar in twee compagnieën geen personeel is benoodigd voor huishoudelijke diensten, wordt de dienst voor het kader aanmerkelijk verlicht en komt het bovendien meer volledig voor de opleiding ter beschikking.

3e. Voorziening door bevoegden in den dienst van afwezig en wordt beduidend vergemakkelijkt, niet alleen door den meer elastischen gang van den dienst tengevolge van de twee reeds genoemde voordeelen, maar ook doordat in de beide compagnieën zonder aanwezig personeel de kapiteins nagenoeg geheel vrij komen en de administrateurs en fouriers een veel rustiger werkkring krijgen.

4e. De kans vermindert, dat de recrutenopleiding benadeeld wordt door de zomerverlofregeling voor het kader, zooals deze door den minister van oorlog is ingesteld.

5e. Bij het kader verdwijnt de gedachte aan onnoodig overwerk en blijft de lust voor de hoofdtaak levendig.

6e. Er kan minder moeilijk worden voorzien in de voortdurende behoefte aan kader voor garnizoens-, regiments- en bataljonsdiensten en voor detacheringen van allerlei aard.

7e. Bij elk bataljon kan de commandant der georganiseerde recrutencompagnie beschikken over de logiesruimte van nagenoeg drie compagnieën voor het inrichten van afzonderlijke slaap-, eet-, theoriezalen enz. Zoodoende ondervinden de jonge menschen dagelijks de voordeelen van orde en regelmaat in eene groote huishouding.

Bij gescheiden opleiding stuit men op bezwaren, ook weer tengevolge van de ongelijke sterkte der drie oorspronkelijke compagnieën.

8e. De proef met den zesmaandschen eerste-oefentijd heeft plaats onder omstandigheden, die, hoewel nog niet in alle opzichten gunstig, toch zooveel mogelijk verbeterd zijn.

Thans een laatste woord over de korpsen, waar men ondanks den kadernood, vasthoudt aan de opleiding in de compagnie.

Deze korpsen blijven in alle punten, hierboven als voordeelen van de gecentraliseerde opleiding genoemd, ver achter; in enkele zaken schieten zij zelfs beduidend te kort.

Na het vertrek van het militiekader der lichte 1918 op 1 Augustus j.l. doet de kadernood zich nog nijpender gevoelen en wordt men ge-

noodzaakt zijne toevlucht te nemen tot middelen, waarvan enkele den toets der deugdelijkheid niet kunnen doorstaan en die geleidelijk voeren tot ontwrichting van den huishoudelijken dienst en verslapping van de tucht in den troep.

Men gaat ondervinden, dat die korpsen, die tot gecentraliseerde opleiding besloten, de juiste keuze deden.

Bij de thans loopende proef met den zesmaandschen eerste-oefentijd, eene zaak van algemeen volksbelang, worden dus twee wegen gevolgd zòò verschillend, dat men zich niet zal behoeven te verbazen over zeer tegenstrijdige rapporten betreffende den uitslag.

Groningen, Augustus 1919.

NASCHRIFT.

Hoewel, naar onze meening, bij de bestaande indeeling der militie, aan een opleiding der recruten bij de eigen compagnie de voorkeur moet worden gegeven, getuigt het van wijs beleid de bakens te verzetten als het getij verloopt. Inderdaad is het tekort aan kader zóó groot, dat, noodgedwongen, de compagniesgewijze opleiding moet worden losgelaten.

REDACTIE.

De Majoor van Dam van Isselt en onze cavalerie.

In de vergadering van de Ver. Krijgsw. op 29 April j.l. heeft bovengenoemde hoofdofficier het voorstel gedaan (blz. 285 Org. IV 18/19) een regiment huzaren af te schaffen en per divisie twee eskadrons in te deelen. Ik wil daartegen mijne stem verheffen en om te beginnen constateeren, dat hij daarvoor volstrekt geene deugdelijke beweegredenen heeft aangevoerd. Wel zegt hij heel apodictisch: „Overtuigend is door mij in Krijgsw. 11/12 aan de hand der eigen krijgsgeschiedenis aangetoond, hoe de cavalerie zich in onze terreinen vanaf den Sporenslag bij Kortrijk (1302) tot en met den Tiendaagschen veldtocht (1831) nimmer rendabel heeft weten te maken,” maar vooreerst vind ik het heel onaardig, dat hij nu juist met den Sporenslag uit 1302 aankomt, waarvan ik, qua tactiek, niets wist (op de K. M. A. werd deze slag ook niet behandeld!) maar als de cavalerie zóó stom en bolsjewistisch optreedt ('t was trouwens geen Hollandsche cavalerie, maar Fransche!), als maj. v. Dam v. Isselt (verder korthedshalve als S. aangeduid) ons onthulde op blz. 27 Org. I 11/12, dan is dat maar een zwak bewijs voor zijne stelling; luister: „de gansche ridderschap, tuk op zege en buit wierp zich in ordelooze hoopen op den wijkenden vijand” enz. (alle spatieeringen van mij). Is nu zoo'n „débandade” een bewijs tegen het bestaansrecht der cavalerie? Met hetzelfde recht zou men het bestaansrecht van de infanterie kunnen aantasten, omdat bij Custozza drie pelotons cavalerie eene geheele divisie infanterie door elkaar rammeiden.

En dan, wat bewijzen zulke oude koeien uit zoo'n gansch anderen tijd? Nog iets verder, en S. komt bij Claudius Civilis, maar daar praat hij niet over; toen vierde de cavalerie hoogtij! Erger is, dat hij ook niet spreekt over den Spaanschen successieoorlog, een gloriëtijd der ruitërij!

Verder was die overtuiging lang niet sterk genoeg om anderen te overtuigen, want de replieken verzwijgt S. angstvallig en juist daarbij krijgt S. eerst een tik met de karwats van kol. Tonnet (blz. 87 Org. I 11/12), die er op wijst, dat S. het tijdperk 1672—1795 overslaat, en vervolgens den nadruk legt op S.'s verkeerd uitgangspunt (waarover straks nader); doch daarna (blz. 90) krijgt hij nog een flinker tik van niemand minder dan den tegenwoordigen M. v. O. Mag ik even aanhalen? „... maar ik ontken ten eenenmale, dat de Sporenslag in 1302 „iets kan beteekenen voor de Nederlandsche tactiek van den tegenwoordigen tijd.”... „Bewapening, materieel, verpleging, kader, tactische „denkbeelden, dat alles is niet meer te vergelijken.”... „Dat de ge-

De Majoor van Dam van Isselt en onze cavalerie.

In de vergadering van de Ver. Krijgsw. op 29 April j.l. heeft bovengenoemde hoofdofficier het voorstel gedaan (blz. 285 Org. IV 18/19) een regiment huzaren af te schaffen en per divisie twee eskadrons in te deelen. Ik wil daartegen mijne stem verheffen en om te beginnen constateeren, dat hij daarvoor volstrekt geene deugdelijke beweegredenen heeft aangevoerd. Wel zegt hij heel apodictisch: „Overtuigend is door mij in Krijgsw. 11/12 aan de hand der eigen krijgsgeschiedenis aangetoond, hoe de cavalerie zich in onze terreinen vanaf den Sporenslag bij Kortrijk (1302) tot en met den Tiendaagschen veldtocht (1831) nimmer rendabel heeft weten te maken,” maar vooreerst vind ik het heel onaardig, dat hij nu juist met den Sporenslag uit 1302 aankomt, waarvan ik, qua tactiek, niets wist (op de K. M. A. werd deze slag ook niet behandeld!) maar als de cavalerie zóó stom en bolsjewistisch optreedt ('t was trouwens geen Hollandsche cavalerie, maar Fransche!), als maj. v. Dam v. Isselt (verder korthedshalve als S. aangeduid) ons onthulde op blz. 27 Org. I 11/12, dan is dat maar een zwak bewijs voor zijne stelling; luister: „de gansche ridderschap, t u k op zege en buit wierp zich in ordelooze hoopen op den wijkenden vijand” enz. (alle spatieeringen van mij). Is nu zoo'n „débandade” een bewijs tegen het bestaansrecht der cavalerie? Met hetzelfde recht zou men het bestaansrecht van de infanterie kunnen aantasten, omdat bij Custozza drie pelotons cavalerie eene geheele divisie infanterie door elkaar rammeiden.

En dan, wat bewijzen zulke oude koeien uit zoo'n gansch anderen tijd? Nog iets verder, en S. komt bij Claudius Civilis, maar daar praat hij niet over; toen vierde de cavalerie hoogtij! Erger is, dat hij ook niet spreekt over den Spaanschen successieoorlog, een gloriëtijd der ruitërij!

Verder was die overtuiging lang niet sterk genoeg om anderen te overtuigen, want de replieken verzwijgt S. angstvallig en juist daarbij krijgt S. eerst een tik met de karwats van kol. Tonnet (blz. 87 Org. I 11/12), die er op wijst, dat S. het tijdperk 1672—1795 overslaat, en vervolgens den nadruk legt op S.'s verkeerd uitgangspunt (waarover straks nader); doch daarna (blz. 90) krijgt hij nog een flinker tik van niemand minder dan den tegenwoordigen M. v. O. Mag ik even aanhalen? „... maar ik ontken ten eenenmale, dat de Sporenslag in 1302 „iets kan beteekenen voor de Nederlandsche tactiek van den tegenwoordigen tijd.”... „Bewapening, materieel, verpleging, kader, tactische „denkbeelden, dat alles is niet meer te vergelijken.”... „Dat de ge-

„achte spreker echter den Sporenslag aanvoert als bewijs, dat wij onze „cavalerie wel kunnen verminderen, dat gaat mij veel te ver. Dat wij „in ons land met eene beperkte cavalerie kunnen volstaan, onderschrijf „ik ten volle, maar in dit opzicht zijn wij reeds zeer nationaal, met het „schijntje ruitery, dat wij thans bezitten. Spreker zegt: Wij hebben geene „cavalerie noodig, die kondschapsdienst op groote schaal kan gaan doen „als in Duitschland, maar in dit stadium zijn wij nu reeds naar mijn „oordeel. Ik kan derhalve niet medegaan met het denkbeeld om onze „cavalerie te halveeren en van 4 op 2 regimenten te brengen.” Thans is S. iets genadiger en wil hij ons brengen van 4 op 3 regimenten! Hij stelt voor 450.000 man infanterie en daarbij . . . 12 eskadrons, zegge ± 1550 sabels! Alleen divisie-cavalerie. Eene aardige verhouding! Een olifant zonder oogen, i. c. een leger zonder legercavalerie! Ik vermoed, dat alle Europeesche organisatoren de handen ineen zouden slaan bij zoo'n verhouding 1). Nu heb ik ook nog nooit ofte nimmer hooren verdedigen, dat een legerbevelhebber het in de oorlogen, die te wachten zijn (niet de nationale vechtpartijen onder Prins Maurits en Pr. Frederik Hendrik, waarvan S. uitgaat) het zou kunnen doen zonder een strategisch verkenningsorgaan met als voornaamste onderdeel cavalerie en S. stelt dan toch in eerste linie zes divisies en ik wed, dat iedere C. V. hierbij eene flinke cavie brigade smartelijk zou ontberen. Volgens mij is dit nu juist het minimum (d. w. z. eene sterke cavie brig. + 2 eskns per divisie) dat wij allernoodigst hebben en dan hebben wij heusch nog veel minder dan elke andere staat, België inclus.

Eerlijkheidshalve moet ik ook de dupliek van S. vermelden; echter tamboereert hij daarin door op de voorbeelden uit de eigen (defensieve) krijgsgeschiedenis; bewijst niet, dat wij geen legercavalerie noodig hebben, doch haalt, om de zaak te omzeilen, een voorbeeld aan, dat wielrijders vlugger dan cavalerie kunnen rijden van Breda naar Arnhem of van Utrecht naar de kust. Heeft iemand dat ooit in twijfel getrokken? Maar gaat het alleen om snelheid langs den harden weg? Auto's gaan nòg harder. En de cavalerie heeft toch nog andere taken dan ingrijpen op het gevechtsveld, b.v. verkennings- en ophelderingsdienst en dat kunnen wielrijders, niettegenstaande hun' snelheid, niet.

S. stelt zich bergen voor van goedkoope wielrijders in plaats van cavalerie, doch vooreerst kunnen wielrijders buiten de harde wegen nooit de cavalerie vervangen, de ritm. Blokhuis heeft overtuigend aangetoond (blz. 158 e. v. Org. III ¹⁶/₁₇), dat zij niet kunnen verkennen (zie ook de brochure van den 1^{en} Luitenant Mathon). En is een k o r p s wielrijders geschikt de cavalerie te vervangen in den strategischen verkenningsdienst? Zoodra wielrijders den kunstweg verlaten,

1) Opm. Het klinkt eigenlijk koddig, in dit verband in S.'s dupliek te lezen; „De Majoor Alting v. Geusau heeft er de aandacht op gevestigd, dat wij reeds zeer weinig Cavalerie bezitten. Ik ben het geheel met hem eens; wij hebben niet veel cavalerie, maar niet veel, kan toch nog te veel zijn.”

vormt reeds 1 compie of eskⁿ wielrijders een' onhandelbaren, langen wurm, die eigenlijk ongevechtsvaardig is; en van het fietspad af zijn zij infanterie, die niets harder meer vooruit komen dan gewone infie en bovendien angstig aan hare rijwielen denkt. En dan, hoe stelt men zich daarbij de samenwerking voor met de R. A.? Heel grappig is, dat S. de legercavie afschaft, maar de R. A. laat bestaan; wat eene weelde, allemaal Ieren en bereden kanonniers! Hier wordt niet gekikt over de weelderige organisatie! En S. zal ze toch wel niet bij de div. cavie willen gebruiken? Waarom ze dan ook niet afgeschaft?

S. zegt nu weer apodictisch: „Eene C. B. heeft voor Nederland niet de minste reden van bestaan”, doch dan zou het toch minstens noodig zijn geweest, om de argumenten van den ritm. Blokhuis (blz. 162 e. v. Org. III ^{16/17}) te ontzenuwen, doch ho! maar; zij worden met een hooghartig stilzwijgen voorbijgegaan; wij hooren geene weerlegging — het zou ook moeilijk gaan —, wel gebruikt S. één argument, dat ritm. B. reeds op blz. 167 te niet heeft gedaan. Op genoemde blz. toont deze eveneens overtuigend aan, waarom de div. cavie de bedeelde taak niet kan overnemen. Het is zeer gemakkelijk, om op eigen stokpaardjes door te gaan, maar m. i. is het zaak, als voorlichter, om niet wederom met dezelfde beweringen voor den dag te komen, zonder de argumenten van andere voorlichters te niet te doen. Over mijn eigen betoog ter zake in de Mil. Spect. van Juli '17 zwijg ik bescheiden.

Maar . . . er schuilt een addertje onder het gras. Vlak na bovenbedoeld betoog (?) van S. steekt het zijn kop op: „Een der regimenten „cavie kan derhalve weer worden opgeheven. De zwaarste paarden van „de geheele cavie kunnen ter beschikking gesteld worden van de „bereden artie voor rijpaarden en voor de zoo noodzakelijke uitbreiding „met houwiterafdeelingen. Er komt dan ook de daarvoor noodige stal- „lingruimte ter beschikking zonder dat er voor onze mobiele, zware „artie bijgebouwd behoeft te worden”. Het is gemakkelijk riemen snijden van een ander mans leer! Welke eene naastenliefde! De artie moet natuurlijk uitgebreid 1), maar er zijn geene rijpaarden genoeg, de houwitsers hebben heelemaal geene paarden en geene stalling. Waar kunnen wij die het goedkoopst vandaan halen? Wel natuurlijk van de cavie, in de laatste jaren de kop van Jut van het leger. Et le tour est fait! Vermoedelijk zullen dan het liefst de nieuwe stallen in Tilburg en Breda genomen worden; die in Ede zijn we reeds kwijtgeraakt aan de artie. De zusterliefde voor ons wapen blijkt ook nog uit de volgende zinsneden. Daargelaten nog, dat het getal presente paarden te hoog wordt opgegeven, is het ook onjuist, te zeggen: „Thans worden de 5e t/m 8e lichting dienstplichtigen ingedeeld bij den trein. Ook hierdoor

1) Wel zegt S. op blz. 95 Org. I ^{11/12}: „In 1799 was er tijdens den veldtocht in Noord-Holland op een polderdijk slechts plaats voor één kanon; zoo is het thans nog”. Maar dat verhindert S. heelemaal niet, om toch de art. uit te breiden; als hij consequent was, dan moest hij voor onze terreinen evenzeer de veld-art. verminderen als de cav.

is de organisatie van onze cavalerie buitengewoon weelderig, enz." Eilieve is het onze schuld, dat in ons leger voor treinsoldaten afgerichte huzaren worden gebruikt? Ik zou zoo zeggen, dat de organisatie van den *trein* da a r d o o r buitengewoon kostbaar is geworden! Verder: S. is wel zoo goed ons de paarden te laten voor de jongste lichte en een 2e paard voor het kader en de ruiters met aanleg. „Alle overige „worden in vreedstijd ter beschikking gesteld als rijpaarden bij de veld- „artie en voorts aan niet bereden officieren in of nabij de cavalerie- „garnizoenen. Deze paarden worden bij mobilisatie onmiddellijk terug- „gegeven, voorts ook voor zooveel noodig in den tijd der grootere „oefeningen". Hoe lief! Onze paarden doorloopen dan zeker bij de veld-artie en bij de onbereden officieren een extra-cursus in dressuur, het dragen van de zware bepakking enz. en komen dan, volledig op adem gebracht, terug om met 125 K.G. onder manschappen, die zoo van den ploeg komen, pardoos in den oorlog te gaan. Pracht-organisatie. Binnen eene week is geen paard meer over!

Tusschen twee haakjes worden we ook nog gezegd met den eenjarigen diensttijd, terwijl wij met hard werken nu al geen kans zien, om van ons buitengewoon ongeschikt menschenmateriaal (ik heb er herhaaldelijk op gewezen) in twee jaar goede huzaren te maken. En waar willen wij met eenjarigen diensttijd en geen vrijwilligers (bijna) onze wachtmeesters vandaan halen, gezwegen nog van de instructeurs en administrateurs? Geen enkele wachtmeester is bruikbaar, voor hij een jaar of drie in dienst is. En hoe wil S. in één jaar den menschen de noodzakelijke exercitiën, den marschveiligheids-, voorposten-, verkennings- en ordonnansendienst, het gevecht te voet bijbrengen (zelfs loopgraven aanvallen en verdedigen werd geveerd) om niet te spreken van pionieren, seinen, zwemmen, roeien enz.? Reeds nu worden al die zaken zeer onvoldoende gekend. Het wordt één groote janboel, althans een voor niets te gebruiken hoopje slecht bereden infanterie.

Wij worden zoo dikwijls gewezen op het Zwitsersche leger; terecht herinnert S. eraan, dat de Zwitser een geheel ander mensch is dan de Hollander en dan: Heeft het Zwitsersche leger al de vuurproef doorstaan? Is er eenig bewijs, dat het leger zal voldoen in den oorlog?

Ik moet nog terugkomen op het uitgangspunt van S., nl. de eigen krijgsgeschiedenis in onze terreinen (blz. 30 Org. I 11/12 en blz. 285 Org. IV 18/19) Wat zeide daaromtrent kol. T o n n e t (blz. 87 Org. 11/12)?

„Wat ik thans wil, is niet meer in de schulp kruipen, doch den vij- „and te lijf gaan en daartoe onze veldstrijdkrachten met dit voort- „schrijden der legerevolutie versterken" . . . „Nederland voor zich krach- „tig verdedigbaar „binnen de rivieren" „, zooals het oudtijds heette; „daarop moet, de historische lijn volgende, bij voortdurende gerekend „kunnen worden. Doch het heden vraagt meer. Onze ligging in het „hoekje, waar de slagen kunnen vallen, stelt den eisch, dat wij elke „schending van grondgebied *buiten die rivieren*, met kracht van wape- „nen keeren". En verder: „Het volksleger van de toekomst kan ik mij

„niet anders voorstellen, dan als een einheitliche weermacht, als „mobiele veldmacht georganiseerd en met in aansluiting daarmede georganiseerde, locale verdediging op meer bescheiden schaal”.

Deze woorden zijn mij uit het hart gegrepen. Ik kan mij niet begrijpen, hoe S. zich in deze tijden een oorlog denkt à la 1590—1648 of 1672/73. Ik had Prins Maurits of Fr. Hendrik wel eens willen zien werken met het leger, dat S. zich denkt, 450.000 man infie! Ik stel mij het oorlogsgeval heel anders voor; ik geef mijne meening voor beter en zal gaarne die van anderen vernemen: Ik stel mij voor, dat wij in den aanvang met S's zes divisien, al of niet in verband met een ander leger, den vijand ergens aan of over de grenzen (in elk geval „buiten de rivieren”) verslaan of tegenhouden. Minstens hebben wij daarbij eene sterke C. B., natuurlijk volledig uitgerust met eskns wielr's, met mitrailleurs en vliegers, noodig. (Eigenlijk is hier minstens eene divisie noodig, maar uit vrees S en andere cavalerieverdelgers een zenuwtoeval te bezorgen, zwijg ik daarover, al gebruikt België ze wel en hebben ze in Sept./Oct. '14 gevochten ook, niettegenstaande dit land, door de strategische overvalling, een' nationalen oorlog heeft moeten voeren, en nog wel op zoo'n kleine oppervlakte).

Worden wij nu na vele offensieven en ontelbare heldendaden toch gedrongen naar „binnen de rivieren”, dan begint eerst de nationale oorlog à la Pr. Willem III.

Ten slotte, waarom toch altijd alleen getuurd op de vesting Holland; me dunkt, dat het in den wereldoorlog nog al eens is voorgekomen, dat men buiten zijn eigen gebied vecht. Zoowat geen een klein land, of zijn leger heeft ergens anders gevochten. Wie had ooit gedacht, dat de Portugeezen op Fransch gebied zouden vechten en de Roemiërs, eerst doodgeslagen door von Mackensen, zouden herleven en te Buda-Pest hun intocht houden? En nu zullen velen zeggen, in zulke verhoudingen komt een oorlog nooit weer voor: mogelijk, maar zijn we dan den 9-jarigen, den Spaanschen Successieoorlog vergeten en zijn we niet te Waterloo en Quatre-Bras geweest, nog gezwezen van Spanje en de Berezina? En wist S. misschien niet, waarom op zekeren dag in Augustus '14 de (veel gesmade) C. B. met daarachter eene sterke divisiegroep den geheelen dag gewacht heeft op de Beersche heide?

Integendeel, ik geloof, dat het uitgesloten is, dat wij in den modernen oorlog, alleen met een ander land zullen vechten, heel misschien nog eens eene tiendaagsche ruzie met onze Zuiderburen, maar dan zullen wij toch met S's zes divisien ten Z. van de grens staan? En als S. dan zelf eens C. V. mocht zijn, zal ik hem zonder wraakzucht beklagen om zijn bitter zielsberouw en schrijnend hartzeer, als hij handenwringend roept om de C. B., die dan echter op zijne instigatie misschien zal zijn afgeschaff, zoodat hij nu moet opereeren met 6 divisien en een' blinddoek voor de ogen!!

GELDERMAN.

NASCHRIFT.

Met volledige instemming van den Schrijver zond de Redactie mij dit artikel ter inzage; ik plaats hieronder enkele korte aantekeningen. Ik zal Schr. daarbij in zijn betoog op den voet volgen, al hoop ik hem niet te volgen in zijn betoogtrant, die naar mijn bescheiden meening hier en daar gelden kan als een der minder gelukkige democratische uitingen van de overigens toe te juichen democratisering onzer weermacht.

1°. In Krijgswetenschap 1911/2. blz 18 tot 28 werd door mij aan de hand van een zeer groot aantal voorbeelden uit de eigen krijgsgeschiedenis aangetoond, dat de cavalerie zich in onze terreinen van af den Sporenslag (1302) tot en met den Tiendaagschen Veldtocht (1831) — die zich n.b. afspeelde op terreinen, waar men, zoo ooit, een nuttig gebruik van cavalerie zou mogen verwachten — nimmer rendabel heeft weten te maken. Wie deze voorbeelden aandachtig nagaat en lezen wil — zij betreffen allerlei oorlogen, vriend en vijand — zal moeten erkennen, dat zij overtuigend zijn. Schier nimmer heeft men de cavalerie weten te gebruiken: zij bleef in reserve of leed echee. A fortiori moet dit laatste het geval zijn in den tegenwoordigen oorlog, nu de moderne vuurwapenen in enkele oogenblikken zulk een vreeselijke razzia kunnen houden in het zoo teere ruiterswapen. Daarom geen verkenningen met gesloten ruitersafdeelingen, louter met kleine patrouilles. Het ging niet aan, dit alles opnieuw uitvoerig uiteen te zetten, allerminst in Krijgswetenschap.

2°. Dat ik in het betoog den Sporenslag durfde betrekken, komt, omdat juist het eigenaardig karakter van het polderland reeds toen zijn zeer karakteristiek stempel plaatste op het gevecht van cavalerie tegen infanterie. Als cavalerie het door den aard van het terrein reeds in 1302 aflegde tegenover het met de knods gewapende voetvolk, hoe moet het dan wel gaan 6 à 7 eeuwen later tegenover snelvuurgeweren, — geschut en — mitrailleurs! De z.g. „oude koeien uit een gansch anderen tijd” kunnen dus in dezen nog zeer veel bewijzen. In een polder staat de cavalerist met zijn paard nog even onbeholpen als zes eeuwen geleden en oneindig kwetsbaarder. Wil de Heer Gelderman wel lezen en begrijpen?

3°. In mijn laatste voordracht in Krijgswetenschap bepleitte ik een veldleger van 6 kleine, soepele Divisiën; aan elke Divisie $\frac{1}{2}$ regiment cavalerie of 2 eskadrons toe te deelen, louter voor verkenning en beveiliging; men komt dan tot 3 regimenten cavalerie. Deze indeeling is slechts een voorloopige. Divisiën, die in het polderland optreden, in Liniën en Stellingen opgenomen worden, kunnen haar cavalerie volkomen missen. In onze terreinen en in onze verhoudingen (stilstaande positie-oorlog) zullen als regel veel waardevoller gegevens verschaft worden door andere middelen, zooals spionnen, eigen bevolking, post-

duiven, of wel moderne ophelderingsorganen, zooals wielrijderafdeelingen en vliegtuigen. In mijn voordracht gaf ik inzonderheid aan, hoe wij er van eerstgenoemde een zeer groot aantal kunnen bezitten, o. a. door de oudere lichten der cavalerie rendabel te maken: de 12 eskadrons huzaren bij mobilisatie te verdubbelen met 12 eskadrons wielrijders. Voor dit denkbeeld weet Schr. geen enkel woord van waardeering te vinden.

4°. In Krijgswetenschap, 1911/2, blz. 28/30 merkte ik voorts op, en hier raken wij m. i. de kern der zaak: „Voegt men bij de hiervóór aangehaalde nationale ervaringen het feit, dat de oorlog geen wiskunde, noch een methodisch schaakspel is, waarbij men alle gegevens in handen of des tegenstanders opstellingen klaar voor oogen moet hebben; dat een opperbevelhebber nooit mag wachten met handelen, totdat hij alles van den vijand weet, doch dat hij den moed moet hebben — wat wij zoo meesterlijk zien bij Bonaparte in 1796 en bij Napoleon in 1814 — om zich onbekommerd met vereende krachten en met alle energie midden in het ongewisse te werpen en hier een razzia te houden; bedenkt men, dat een oorlog op onzen bodem doorgaans een positie-oorlog zal worden, waarbij beide tegenstanders meerdere dagen achtereen tegenover elkaar liggen en de beteekenis van den ophelderingsdienst zeer op den achtergrond treedt; bedenkt men, dat de Cavalerie, vooral in onze terreinen, bij hare verkenning overal aan den omtrek zal worden afgewezen en, vooral op ons diluvium in verband met de bedektheid van het terrein, niet tot de kern der zaak vermag door te dringen, zooals onze eigen bevolking (spionnen); houdt men in het oog, dat Cavalerie als snel verplaatsbare Infanterie in alle opzichten verre de mindere is van wielrijderafdeelingen (snelheid, kosten, fourage en sterkte [paarden-houders]); dat Nederland geen ruitervolk van nature is en geen paardenstapel van rijpaarden bezit, zoodat een tienvoudige omwisseling van paarden in Zuid-Afrika tijdens den oorlog toegepast, in ons land onmogelijk zal blijken; bedenkt men, hoeveel non-combattante paarden onze Cavalerie reeds telt na een 8-tal manoeuvredagen, en hoe dat dure Wapen derhalve, bij gebrek aan aanvulling, in oorlogstijd als sneeuw voor de zon versmelten zal; bedenkt men, dat de beteekenis onzer Cavalerie voor de grensdekking zeer is gedaald door de oprichting van de landweer en dat een regiment Cavalerie à 600 paarden belangrijk meer kost dan een regiment Infanterie (en dus wielrijders) à 6000 man; houdt men dit alles in het oog, dan geloof ik, dat het eene daad van nationaal wijs beleid zou zijn om onze Cavalerie in te krimpen... en 12 bataljons wielrijders ervoor op te richten. Tevens waren dan op ongezochte wijze en de paarden en de stallingsruimte gevonden voor de op te richten mobiele vesting-artillerie.”

Volkomen hetzelfde stond ik voor in 1919: inkrimping der Cavalerie; zeer ruim gebruik van wielrijderafdeelingen; op ongezochte wijze de paarden en de stallingsruimte vinden voor de zoo hoog noodige

mobiele zwaardere artillerie. Laten wij toch de zaken zien, gelijk zij zijn en ons niet in de eerste plaats afvragen, tot welk Wapen wijzelf behooren. De zaak, ruim bezien, is, hoe men uit een beperkt budget een maximum hoeveelheid weerkraft vormt.

5°. Het groote verschil tusschen Schr. en mij bestaat, behalve in de mate van bruikbaarheid, die wij der cavalerie op Nederlandsche terreinen toekennen, voornamelijk in verschil van opvatting nopens:

a. de waarde van den ophelderingsdienst,

b. het karakter van den oorlog, waaraan onze krijgsmacht deelnemen zal.

Ad *a.* Hierop werd boven reeds gezinspeeld, waar ik *Bonaparte* in 1796 en *Napoleon* in 1814 aanhaalde. De theoretische tirade: „ik verken en wacht af,” leidt tot temporiseeren; men zal doorgaans achter de feiten aanloopen, vooral in ons land, waar de cavalerie zoo hoogst moeilijk waardevolle gegevens omtrent den vijand veilig zal weten binnen te brengen. Als men in den bewegingsoorlog resultaten bereiken wil, moet men iets krachtig willen, zich, door bijeen-trekking van een voldoende troepenmacht, een vuist vormen en daarmede snel, verrassend en krachtig klappen uitdeelen. Zij zullen altijd raak zijn. Het was mede in dit verband, dat ik in *Krijgswetenschap* 1913/4 *Napoleon's* schitterenden veldtocht van 1814 behandelde 1). Doorgaans wist de Keizer niets; toch behaalde hij de eene overwinning na de andere. Slechts de uitgeputte staat van Frankrijk en de apathie van het Fransche volk maakten, dat al die overwinningen ten slotte in één groote nederlaag verkeerden. Als Schr. eens het werk van *C. von B. K.* „Geist und Stoff” aandachtig doorwerken en overdenken wil, twijfel ik niet, of zijn opvatting omtrent de waarde van den ophelderingsdienst zal heel wat dichter bij de mijne staan dan thans. Gebrek aan tijd en ruimte beletten mij, dit alles hier nader te ontwikkelen.

Ad *b.* De bewegingsoorlog in onze buitenprovinciën in den aanvang van een oorlog zal voor ons in enkele dagen afgelopen zijn. De Tien-daagsche Veldtocht heeft getoond, hoe weinig wij ook op dergelijke terreinen aan cavalerie hebben. Optreden met een cavalerie-brigade zou dan een middel vormen om ons met één ruitergevecht met een overmachtigen tegenstander of met één welgericht concentrisch snel-vuur voor den geheelen duur van den oorlog van onze cavalerie af te helpen. Hoogstwaarschijnlijk komen wij daarna tot den positie-oorlog in liniën en stellingen. Onze eigen krijgsgeschiedenis heeft geleerd, hoe nutteloos de cavalerie dan is. Tijdens den Volkerenoorlog deed de cavalerie overal als infanterie dienst in de loopgraven; de officieren reden jachten achter het front. Doch daarvoor houdt men toch geen zeer kostbare cavalerie! Voorts etappendienst in België, omdat men er geen raad mee wist! Volgen er later offensieven van uit het hart des lands, dan kunnen wij onze geheele beschikbare cavalerie concentree-

1) Zie vooral *Krijgswetenschap* 1913/4, blz. 607 tot 610. Eerste offensief van *Napoleon* (onjuist voorgelicht door *Marmont*) tegen *Blücher*.

ren, ruim wielrijder- en vliegtuigafdeelingen indeelen, enz. De dislocatie des tegenstanders zal dan trouwens wel op andere wijze bekend zijn!

Bij bondgenootschappelijk optreden buiten de grenzen — m. i. een uitzonderingsgeval — kan de bondgenoot c. q. met Cavalerie bijspringen. Dat Rumenen en Portugeezen in den afgeloopen oorlog buiten hun land vochten, zegt voor ons m. i. zeer weinig. Wij liggen in een uitersten uithoek van W. Europa en nemen, met onzen rug naar den Oceaan, een zeer eigenaardige, waardevolle flankstelling in op de kortste operatielijn Berlijn—Parijs. Ook is het eene volk het andere niet. Gelukkig staan onze volksaard en ons gezond democratisch staatsbestuur wat hooger dan de Portugeesche en hebben wij den oorlog op vreemden bodem niet noodig als een debouché om ons overschot aan bevolking en ons gespuis elders op te ruimen. In dezen ga ik volkomen accoord met Mr. S. van Houten, die eenmaal elk weerstelsel, dat zich verder dan het zuiver (politiek) defensieve beweegt, als een afkeurenswaardig imperialisme hekelde.

6. Ik betoogde, dat onze cavalerie een geheel verouderde staandeleger organisatie bezit en daardoor buitengewoon duur is: gemis aan diepte; alle paarden in vreedestijd present, zonder dat daarvoor werk is; hierdoor weer de tweejarige eerste-oefeningstijd om een voldoende sterk personeel onder de wapenen te bezitten. Deze 3 feiten zijn m. i. weg te nemen door, op de door mij aangegeven wijze, van de vredes-eskadrons 'oefeneenheden te maken, zooals de compagnieën infanterie en batterijen veld-artillerie reeds zijn. Wanneer de taak der cavalerie wordt om, in nauw verband met de infanterie, te verkennen en te beschermen, kan ik niet inzien, waarom niet $\pm \frac{1}{3}$ der cavaleriepaarden in vreedestijd buiten den eigenlijken eskadronsdienst kan gebruikt worden. De Bereden-Artillerie heeft een organisatie, waarbij $\frac{3}{4}$ der oorlogspaarden in vreedestijd bij den boer leven.

Overtuiging, dat onze cavalerie in onze terreinen steeds minder bruikbaar wordt, dat de in theorie zoo hoog geprezen ophelderingsdienst praktisch van weinig nut is en in ons land grootendeels door meer moderne, tevens meer nationale middelen te vervangen is, dat onze cavalerie een geheel verouderde vredesorganisatie bezit en dat het aan haar bestede geld veel beter rendabel kan worden gemaakt, dat Nederland voor zijn stellingen en zijn positie-oorlog daarentegen dringend behoefte heeft aan mobiele, zwaardere artillerie deden mij reeds vóór jaren den strijd aanbinden tegen uitbreiding en vóór inkrimping der cavalerie. Mijn citaat uit den jare 1911 toont, dat ik mij in dit opzicht volkomen gelijk gebleven ben.

De bewering van Schr., dat ik dan ook moest pleiten voor vermindering der B. A. gaat volkomen mank, daar deze ook in Liniën en Stellingen even bruikbaar is als de cavalerie er onbruikbaar. De insinuatie, als zou ik als artillerist dit wapen uitgebreid wenschen te zien ten koste van de cavalerie, kan ik zonder nadere beschouwing voorbij-

gaan. Steeds pleitte ik voor een eenvoudige organisatie, dus ook eenvoudige staven, inkrimping der vredesorganisatie en bestreed ook invoering van het wel bepleite brigadeverband bij de B. A. 1). Deze en tal van andere, hier niet te vermelden zaken, geven Schr. allerminst recht zijn betoog ter zake in te kleeden op de wijze, waarop hij meende zulks te mogen doen.

W. E. VAN DAM VAN ISSELT,
Majoer van den Generalen Staf.

P.S. Uit het artikel „Ronduit” (Mil. Spect. Aug. '19) blijkt, dat generaal Joffre, ondanks al zijn cavalerie, nog op 14 Aug. 1914 niet wist, dat de Duitschers iets over de Sambre zouden ondernemen. Wat baat dan, zelfs in zulke verhoudingen, de ophelderingdienst? Houdt hiermede verband, wat ik eertijds noteerde, n.l. dat van de Fransche lichting 1915 niemand bij de Cavalerie ingedeeld werd en wat ik nu lees n.l. dat men er de opheffing overweegt van 19 regimenten ruitery? v. D. v. I.

ANTWOORD.

Nog eenige aantekeningen mijnerzijds op het naschrift van S.

Vooreerst veel verontschuldigingen over mijn betoogtrant, ik heb het heusch niet zoo kwaad gemeend, maar ik kan het o. a. niet helpen, dat een korreltje humor mijn tegenstander blijkbaar ontgaat, b. v. ten aanzien van de noot op blz. 649, waar sprake is van vermindering der artillerie. Neen, dit is werkelijk niet mijne bedoeling; integendeel ben ik het volkomen eens, dat zij uitgebreid dient te worden, maar ik bedoelde te zeggen, dat, waar S. de veld-artillerie in polders en op dijken gebruikt, hij ook de cavie daar gebruiken kan

Wij vechten tegenwoordig evenveel te voet als te paard en me dunkt, dat, bij afwisseling de cavie in den wereldoorlog flink gevochten heeft in de loopgraven, om in eene volgende periode weer te paard noodig te zijn (Polen, Roemenië). Ik moet hier, waar S. praat over democratisering — ik ben er niet over begonnen — even zeggen, op gevaar af van gelyncht te worden, dat ik geen zier geef om die nieuwerwetshigheid en ze daarentegen, in aanmerking genomen de tamelijke tuchteloosheid van ons volk, eene ramp acht voor de geoefendheid van het leger. Wel vind ik haar eene prachtige leuze voor kamerleden op kiezersvergaderingen.

Wat nu S.'s betoogtrant aangaat, zijn betoog gaat op vele punten langs mij heen, waar hij wederom pleit voor zijne denkbeelden over legerorganisatie (hetgeen mijne zaak niet is); en op de hoofdpunten — hoewel hij zegt mij op den voet te zullen volgen — zwijgt hij in

1) Afschaffing van de R. A. bepleitte ik reeds in 1907 en 1908 in dit Tijdschrift.

zeven talen, laat staan, dat hij eene weerlegging geeft. Zoo ten aanzien van de opmerking van den kol. T o n n e t over het tijdvak 1673—1795 en van den tegenwoordigen M. v. O., van mijn betoog, over den eenjarigen diensttijd der cavalerie en dat een korps wielrijders niet de cavie kan vervangen, en van de argumentatie van den ritm. Blokhuys vóór eene cavie brigade. Ik geloof, dat ik hier meer recht heb, te vragen: Wil de heer v. D. v. I. niet lezen? Want het betoog van bovengenoemde heeren hielden zij na S.'s voordracht; ik heb het woordelijk aangehaald en toch zwijgt nu S. over hunne argumenten betreffende de bewijskracht van die nationale oorlogen. S. blijft doorgaan op dien ongelukkigen Sporenslag, en zijn geschiedkundige voorbeelden uit de nationale oorlogen, die m. i. weinig bewijzen met uitzondering wellicht van het gevecht bij Kermpt, hoewel dit toch eigenlijk ook eene „oude koe” is, omdat er toen geen wielrijders waren 1), Neen, ik heb dat alles zeer goed gelezen en ik ben zoo pedant om te zeggen, ook goed begrepen, maar vooreerst vind ik niet alle voorbeelden erg sterk, zelfs niet voor onze terreinen (b. v. het gevecht bij Doesburg); verder vormt, door de allerongelukkigste aanvoering bij den Sporenslag, dit gevecht m. i. geen argument (en hoe was de aanvoering eigenlijk bij Kermpt?); voorts zwijgt S. wederom hardnekkig over het tijdvak 1673—1795, doch voornamelijk — en hier vraag ik S. te willen lezen — kom ik nog eens op zijn uitgangspunt terug: den nationalen oorlog, dien ik eerst in een later stadium zie; als wij zóóver zijn, erken ik, dat onze overgebleven cavalerie, als zij hare „Schuldigheid” gedaan heeft, verder te voet moet vechten. Maar ik heb dat gebruik in den polderoorlog toch ook nergens bestreden? Echter bestrijd ik, dat het bondgenootschappelijk optreden buiten de grenzen een uitzonderingsgeval zal zijn (5 b) en ik bevind mij in goed gezelschap; niemand minder dan gen. S n i j d e r s schrijft in het Org. „Ons Leger” v. 15 Aug. j.l. blz. 215: „De internationale verhoudingen in Europa zijn van dien aard, dat een gelocaliseerde oorlog tusschen twee afzonderlijke staten „vrijwel uitgesloten is te achten. Met name in het ondenkbaar, dat „Nederland uit een politiek, strategisch en economisch oogpunt (ook „als groote koloniale mogendheid) zulk een hoogst gewichtige plaats „bekleedende in het Europeesche Statenverband, door eene groote „mogendheid zou kunnen worden bedreigd, aangevallen en veroverd, „terwijl dit door de overige Europeesche Staten lijdelijk zou worden „aangezien en toegelaten. Er zal altijd zijn — of spoedig na de uitbarsting van het conflict ontstaan — een oorlog tusschen „twee Statengroepen, waarvan er één aan onze zijde zal staan.”

En dan het geval, dat kapitein R o n d u i t aanneemt op blz. 509 v.

1) En dan, moet dat eene gevecht van 100 jaar geleden nu in eens de cavalerie van 100 jaar later te niet doen? Als S. er nu eens 10 uit die tiendaagsche ruzie kon aanhalen! De aanvoering is toch ook wel wat verbeterd? En dan de wielrijders en de vliegtuigen!

dit tijdschrift (Aug. nr.) over een Nederlandsch offensief met 3 divisien van uit de vesting Holland tegen de Duitsche verbindingen, waarop ik aan het slot van mijn opstel reeds zinspeelde. Zou daarbij de cavalerie-brigade niet allernoodigst zijn geweest? Neen, zegt S., de bondgenoot zal bispringen. Vooreerst zal deze daarmede weinig ingenomen zijn, nog afgescheiden daarvan, of hij cavalerie over heeft. Zouden we in het geval-Ronduit cav.^{ie} van de Belgen, Eng. of Fr. te leen hebben gekregen? Immers neen! S. fabriceert zich op deze wijze wel eene goedkoope legerorganisatie, maar goedkoop is in den regel niet goed. Maar, zegt S., ik lever u 12 esk.^{ns} wielrijders 1). Weet S. niet, die mijn betoog daaromtrent, zooals ik boven reeds zeide niet schijnt gelezen te hebben, dat die 12 esk.^{ns} een onontwarbaar kluwen zullen vormen, omdat zij per rijwiel op den harden weg moeten blijven en die te voet niet meer vooruit komen met eene snelheid, vereischt voor den verkenningsdienst? En vecht dat verkenningskorps wielrijders zonder artillerie? Weet S., dat de Franschen reeds jaren geleden proeven namen met wielrijdersbataljons (maj. Gérard) en dat die ongunstig uitvielen?

Dat de wielrijders niet kunnen verkennen buiten den harden weg, tracht S. te omgaan, door nu plotseling den ophelderingdienst der cavalerie voor zoowat overbodig te verklaren (er blijft dan toch de verkenningsdienst?) en daarvoor te gebruiken spionnen en vliegtuigafdeelingen. Wat aangaat de eerstgenoemde heeren, ik vrees het ergste — qua opheldering — voor S.'s legeraanvoering, vooral als die spionnen dienst zoo is georganiseerd als bij ons vóór den oorlog, d.w.z. echt Hollandsch op een zuinigje en dan die vliegtuigafdeelingen, och arme! En gesteld, dat wij daarvan eenige tot onze beschikking zouden hebben, dan staan zij voor hetzelfde geval als S. voor onze cavalerie aanneemt, d.w.z. tegenover het vijandelijke snelvuurgeweer, geschut- en mitr. vuur!

Wat aangaat dat rendabel maken der cavalerie: Niemand, behalve inf.^{ie}, genie en pontonniers heeft zich eigenlijk m. i. rendabel gemaakt in de nationale oorlogen. De moeilijkheden voor de veld-art.^{ie} bij name zijn oneindig grooter geworden, juist in de laatste tien jaar, toch roept iedereen om meer artillerie, hoewel voor haar de vuurovervallen van vliegtuigen, van in stelling staande vijandel art.^{ie} oneindig veel gevaarlijker zijn dan voor cav.^{ie}. Ik zeg dit, ook in verband met de razzia's door vuurovervallen, die S. noemt alsof dit iets geheel nieuws ware. Wij hebben dit echter reeds in 1890 op de K.M.A geleerd Toch heeft de cav.^{ie} niettegenstaande de invoering van snelvuurwapenen en naderhand mitr.'s behoorlijk hare partij meegeblazen in Boeren-oorlog, Russ.-Jap.- en Wereldoorlog. Al die oude beweringen over toekomstige

1) S. zegt ad 3, dat ik daarvoor geen woord van waardeering over heb. Dit is echter wel het geval; ik vind het zelfs prachtig, maar ik sprak niet over wielrijders bij de cavalerie-brigade, evenmin als over mitrailleurs, omdat de indeeling van deze afdeelingen vanzelfsprekend is.

verliezen schrikken geen wapen meer af. Hoe dikwijls hebben wij na den Boerenoorlog niet gehoord, dat inf^{ie} niet meer zou kunnen aanvallen in vlak terrein (Black Watch bij Colenso) en hoe is het nu gegaan in den loogravenstrijd? In den laatsten oorlog zijn dikwijls bataljons in een paar minuten gedecimeerd door mitr. vuur; de Eng. art.^{ie} in Noord-Frankr. eveneens. Juist dit wapen is veel gevoeliger dan de cav.^{ie} geworden; als slechts een neus van een kannonier wordt gezien, zijn ze er al bij, sluipende en in den grond kruipende moet zij in stelling komen en is dan verder overgeleverd, als zij eens ontdekt mocht worden door vijandel. vliegtuigen. Wil iemand daarom dat wapen verminderen? Integendeel, het past zich aan bij de grootere moeilijkheden. Evenzoo wij; laat S. zich heusch niet bezorgd maken over het teere ruiterswapen. Wat aangaat de te lijden verliezen en aanvulling is S. weer niet erg gelukkig met zijn eene voorbeeld (zie 4°) uit de geheele krijgsgeschiedenis. Wist S. niet, dat die reusachtige verliezen van de Engelschen dááruit voortkwamen, dat zij alle paarden van ver over zee moesten aanvoeren uit een geheel ander klimaat en dat zij daardoor, door ziekte, te gronde gingen? De Boeren zonder aanvulling van buiten, hebben eerst na twee jaar moeite gekregen met hunne paarden-aanvulling. Ik stel tegenover S.'s voorbeeld, dat $\pm$ 1902 of 1903 generaal v. d. Capellen, in een artikel in dit tijdschr. over organisatie der cav.^{ie}, heeft uitgerekend, dat wij aan aanvulling een grooter percentage bezaten dan het Duitsche reg.t., dat in 70/71 de meeste verliezen heeft gelezen. Bovendien is in '14 gebleken, dat er in ons land heel wat rijpaarden te krijgen zijn. Met dat al wil ik niet zeggen, dat de toestand bij ons schitterend is, lang niet, maar eene tienvoudige omwisseling is volstrekt onnoodig.

Nog eenige losse aantekeningen:

Ad 1°. Verkenningen met kleine patrouilles alleen (zonder afdelingen er achter) brengen geen resultaat.

Ad 2°. Inderdaad, als we na 6-7 eeuwen in het polderland even dom optreden als de Fr. ridders in 1302, dan zullen wij nog meer verliezen lijden als toen. Maar ik beweer juist, dat wij te paard niet zullen optreden in het polderland als bij uitzondering, en als regel daarbuiten (zie boven gen. Snijders) zooals in het tijdvak 1673-1795.

Ad 4°. Als cavie overal door vuur wordt afgewezen, heeft dit toch al veel waarde voor de verkenning? En om tot de kern door te dringen heeft men juist grootere afdeelingen met artie en wielrijders noodig. „Beperkt budget en maximum hoeveelheid weerkracht” d.w.z. volgens de democratische lezing: heel veel menschen, maar, om die lang en goed te oefenen, is te duur, dus korte dienstdtijd, maar het gevolg is, dat al die menschen individueel niets kennen. Vervolgens, om het nog goedkoper te maken, de cavalerie verminderen; over de enorm dure aanschaffing van artillerie, munitie, treinen, de encadreering enz. wordt maar niet te veel gepraat, dat komt pas naderhand.

Ad 5a. Speculatie op Napoleon's veldheerskunst lijkt mij zeer

gevaarlijk; na hem is nooit weer een 2de Napoleon opgestaan.

Ad 5^b. „Tijdens den volkerenoorlog deed de cavie overal als infie dienst in de loopgraven”. S. bedoelt toch zeker: na de schitterende omsluiting van v. d. Marwitz en v. Richthofen, en zijn de daden van v. Schmettow in Roemenië, de operaties der Oostenr. cavie en van de Duitsche in Rusland en Polen „spurlos” aan S. „vorübergegangen”? Bovendien moest men in den loopgravenstrijd wel met aflossingen werken en had men dus bij wijlen rust, en eindelijk zal zoo'n jarenlange loopgravenstrijd wel nimmermeer voorkomen. Na den Boerenoorlog sprak ieder over en oefende in „Boerentactiek”. Is er veel van uitgekomen? Nu droomt ieder weer van loopgraven.

Jammer, dat S. hier niet nader op onze flankstelling ingaat. Dan ware hij in mijn schuitje gekomen, d. w. z. dat dit (zie R o n d u i t) een zeer rationeel geval zou zijn, waarbij de C. V. dan echter volgens mij niets aan spionnen of eigen bevolking zou hebben, en ook niet aan een verkenningskorps wielrijders, zonder cavalerie en R. A. Ik geloof niet, dat wij ons dan aan imperialisme schuldig zullen maken, maar dat wij dan wel zullen *moeten* handelen, zooals gen. S n i j d e r s aangeeft.

Ad 6°. „Van de vredesesk^{ns} oefeneenheden te maken, zooals de compⁿ infie en battijⁿ veld-artie reeds zijn.” Vooreerst heb ik van de infie offⁿ nog niets dan klachten gehoord over die zoogen. oefeneenheden, samenvoeging van compie^{en} enz. met alle bekende nadeelen. En dan, zijn de oefeningen van een veld-artillerist dezelfde als die van een huzaar? Moet hij ook leeren verkennen, den voorposten-, marschveiligheids- en ordonnansendienst? Wil men dat leeren in twee jaar, dan kan men niet volstaan met geraamten van eskadrons, maar heeft men eskadrons op behoorlijke sterkte noodig. Dit kon S., dunkt mij, die bij de cavie gedetacheerd is geweest, weten. Hij zal zeggen: voeg de eskadrons maar samen, maar behalve de bekende nadeelen, zijn in 5 van de 7 garnizoensplaatsen slechts 1 of 2 esk^{ns} in garnizoen en in de 6e zijn geen oefeningsterreinen. Tengevolge o. a. van de zwakte aan manschappen is reeds nu de geoefendheid veel te gering en ik noodig S. uit, mijne eskadrons eens te komen zien; het zal mij benieuwen, of hij daarna durft te verantwoorden, den oefeningstijd met de helft te verminderen. Hij komt ook weer terug op het in gebruik geven van een deel der paarden buiten den eskadronsdienst en hij heeft dus blijkbaar mijne argumenten daartegen op blz. 650 niet willen lezen evenmin als die tegen een eenjarigen diensttijd; ook niet mijne opmerking, of 1550 sabels eene rationeele verhouding vormen tot 450.000 man infanterie.

Mijne denkbeelden, waarvan S., voorzoover door hem bestreden, m. i. de onjuistheid niet heeft aangetoond, laten zich samenvoegen tot het volgende:

1°. Een toekomstige oorlog zal zich voor ons misschien geheel, doch althans grootendeels buiten de rivieren afspelen Voorbeelden uit de

nationale oorlogen van vorige eeuwen, speciaal die in het polderland, hebben daarvoor geene waarde, wat het gebruik der cavalerie aangaat.

2°. Voor het voeren van dien oorlog is bij het veldleger allernoodigst eene sterke cavaleriebrigade, natuurlijk geheel uitgerust op moderne wijze. Een korps alleen uit wielrijders bestaande kan deze taak niet overnemen.

3°. De Brigade-Ct. moet in vreedstijd als inspecteur verantwoordelijk zijn voor de opleiding en oefening der regimenten.

GELDERMAN.

**Verslag der Commissie in zake de Lichamelijke
ontwikkeling in het leger, ingesteld bij Beschikking van
den Minister van Oorlog van 17 December 1917,
Kabinet Litt. M. 165.**

De Commissie had de opdracht :

- a. „na te gaan de grondslagen, waarop de opleiding op het gebied van lichamelijke ontwikkeling in het leger zal moeten berusten ;
- b. te onderzoeken of en hoe aansluiting ware te verkrijgen aan hetgeen in de burgermaatschappij wordt onderwezen en wel verplicht gedurende den leerplichtigen leeftijd, zoomede onverplicht daarnevens en daarna ;
- c. indien de voorstellen gaan in een richting, welke afwijkt van het bestaande, daarvan de noodzaak aan te toonen en aan te geven, hoe de daaruit voortvloeiende bezwaren kunnen worden ondervangen.”

Het Verslag, door kundige hand, blijkbaar met groote zorg en met opoffering van veel tijd, samengesteld, bevat 5 hoofdstukken en 7 Bijlagen, het beslaat 96 blz. Uit dezen omvang volgt, dat van een gedetailleerde beschouwing moet afgezien worden en ik mij tot enkele hoofdzaken moet bepalen.

Terecht wordt gewezen op den geheel onvoldoenden toestand waarin de lichamelijke opvoeding in Nederland verkeert en met nadruk op verbetering aangedrongen. Vreemd is echter, dat de commissie de leiding daarbij aan het leger wil opdragen. Alle pogingen toch, vroeger gedaan, om de lichaamsopvoeding in het Leger te verbeteren en deze indirect aan de lichamelijke volksopvoeding dienstbaar te maken, zijn afgestuit op den tegenstand door de machthebbenden geboden. Het Leger heeft, aldus werd geredeneerd, met de lichamelijke opvoeding niets te maken, het dient slechts om den man voor zijn oorlogstaak te bekwaren; alles wat op de voorafgaande geestelijke en lichamelijke ontwikkeling betrekking heeft moet niet door het Dept. van Oorlog, doch door dat van Binnenl. Zaken geschieden.

Alhoewel dit standpunt in abstracto te billijken was, van een breede opvatting getuigde het niet. Het fysiek gehalte van ons geheele volk, en dus ook van onze dienstplichtigen, liet veel te wenschen en verbetering werd ook door vele militaire autoriteiten noodzakelijk geacht. Waarom kon dan het Dept. van Oorlog de taak niet aanvaarden, die bij het Dept. van Binnenl. Zaken zoo weinig belangstelling genoot!? Slechts de Ministers Eland en Staal toonden het verband te be-

grijpen, dat tusschen economisch en militair weervermogen bestaat en dat, ter verhooging van beide, de lichamelijke opvoeding van groote beteekenis moet geacht worden. Dies deden zij ernstige pogingen om het leger te gebruiken ter verbreiding van de lichaams oefeningen onder het volk en alleen toevallige omstandigheden waren oorzaak, dat hunne breed opgezette plannen niet tot uitvoering kwamen. Dit neemt niet weg, dat zij den stoot hebben gegeven, die tot grootere waardeering leidde, aan hunnen steun is het te danken, dat de propaganda, gevoerd door het Ned. Gymn. Verbond en de Ned. Gymn. Onderw. Ver., eindelijk bekroond is met de volledige erkenning van de noodzakelijkheid eener algemeene lichamelijke volksopvoeding, waarvan de leiding bij het Departement van Onderwijs moet berusten. Wij staan nu aan het begin van een nieuw tijdperk, aan den eisch van militaire zijde altijd gesteld, is voldaan. Wanneer nu waar mocht blijken, wat algemeen wordt aangenomen, dat de eerste-oefeningstijd, in de naaste toekomst, tot het noodzakelijke minimum zal beperkt worden, kan men den beschikbaren tijd dus geheel aan de technisch-militaire vorming der recruten besteden.

Het „Verslag” ademt een geheel anderen geest. Het wil blijkbaar de geheele lichamelijke volksopvoeding van het leger doen uitgaan; het stelt de lichamelijke opvoeding van de recruten op den voorgrond; het breekt met al het bestaande en is een onafgebroken pleidooi voor de Zweedsche (lees Chineesche 1)) gymnastiek.

Aangenomen nu, dat de eerste oefeningstijd kort zal zijn, dan zal deze geheel moeten gebruikt worden om den man voor zijn oorlogstaak te bekwamen, daarvan zal men geen enkele minuut kunnen missen. Tijd om hem ook nog bezig te houden met „hygiënische oefeningen, die ten doel hebben de functiën der verschillende organen en hun harmonische samenwerking te versterken (of wel geringe afwijkingen in vorm of functie der organen te verbeteren)” — zie blz. 6 van het verslag — is eenvoudig niet beschikbaar. 't Is bovendien geheel nutteloos tijd verknoeien. Dagelijks oefenen, gedurende jaren, is noodig om bij 20-jarigen iets van blijvenden aard te bereiken. De ervaring heeft geleerd, dat de verbetering der lichaamshouding, in korten tijd verkregen, weer even spoedig verloren gaat als het tijdelijk verhoogde uithoudingsvermogen tengevolge van een training. Als de man weer enkele weken in zijn gewone doen is geweest is er geen spoor meer te bekennen van hetgeen met veel moeite en zorgen in korten tijd bereikt werd. Geheel anders is het met het lichamen kunnen. Hiervan wordt de grens bepaald door de deugdelijkheid van den onderwijzer, den lichamen aanleg en het doorzettingsvermogen

1) Het „nieuwe stelsel” is ongeveer 3000 jaar oud en geheel van Chineeschen oorsprong. De Zweden, en hun gering aantal navolgers, hebben, om mij onbekende redenen, dit tot nu toe zorgvuldig verzwegen. Elders kom ik hierop meer uitvoerig terug,

van den leerling. Hoe grooter het aantal vormen en verbindingen is, die hij beoefende, des te grooter zal zijn geschiktheid blijken om zich uit moeilijkheden te redden, waarin de omstandigheden hem kunnen plaatsen, terwijl bovendien een niet gering te schatten winst, ten opzichte der geestelijke vermogens, verkregen wordt. Zelfbeheersching en zelfkennis, tegenwoordigheid van geest, en vaardigheid, zelfvertrouwen en moed zijn alle ten nauwste aan w i l s k r a c h t verbonden, ze zijn alle het resultaat van veel en veelzijdig oefenen. De gevolgen van goeden, opvoedenden „dril” zijn, in tegenstelling met de in korten tijd verkregen hygiënische resultaten, van lang nawerkenden invloed, ze behoeven slechts nu en dan een kleine opfrissing om blijvend te zijn.

Het opvoeren der lichamelijke vaardigheid, tot de grootst mogelijke hoogte, is het eenige doel, waarnaar bij de recruten-opleiding met blijvend succes k a n e n m o e t gestreefd worden, in hygiënisch opzicht heeft men slechts te zorgen, dat de menschen niet benadeeld worden.

Beschouwen wij nu in het licht van vorenstaande opmerkingen het „Verslag” dan kan men de strekking daarvan zeker niet gelukkig gekozen noemen. Door deze in hare gevolgen te aanvaarden verklaart men implicite, dat onze dienstplichtigen, in weerwil van de strenge keuring, uit een verzameling longenlijders en gedegeneerden bestaat, voor wie de kazerne als sanatorium dient, waarin zij, gedurende hun oefeningstijd, aan een streng geleide kuur onderworpen worden. De gevolgtrekking ligt dus voor de hand, dat het keuringsvoorschrift niet deugt, of dat de met de keuring belaste medici er op onverantwoordelijke manier mee sollen. Dienstplichtigen, die op de in het Verslag aangegeven grondslagen, moeten gecureerd worden, zijn misschien in arsenalen en voor oppasser geschikt, voor den dienst te velde zijn en blijven ze onbruikbaar. Engelsche sport, of Duitsch-Nederlandsche gymnastiek kan hier evenmin verbetering in brengen als het nieuwe Chineesch-Zweedsche stelsel. Het op dien leeftijd bijna geheel voltooide verbeeningsproces maakt het resultaat slechts schijnbaar.

Voor de vorming der leerkrachten wordt een gedecentraliseerde opleiding aanbevolen 1) naar een bekend schema, dat theoretisch volkomen in orde is, doch waarvan b e w e z e n werd, dat het in de practijk niet deugt. Zelfs onder de paedagogen van professie is het aantal gering, dat werkelijk geschikt is om anderen tot onderwijzer te vormen. De ervaring hier te lande opgedaan met de opleiding voor vak *j* (Vrije en Orde-oefeningen der gymnastiek) met de voorgangers voor de 4-maanders, met de leiders voor de oefeningen bedoeld in Art. 70 der Militiewet en in den laatsten tijd, met de „leiders van de lichaams-

1) Wel zonderling! In het voortreffelijke boekje „Onze Hollandsche Jongens in het Leger” uitgegeven ter gelegenheid van het Congres voor de opvoeding van de jeugd boven den leerplichtigen leeftijd te 's Gravenhage, 18 Juli 1919 las ik zooeven op blz. 19, dat van een gecentraliseerde opleiding der onderofficieren verbetering verwacht wordt.

oefeningen van jongelieden boven den leerplichtigen leeftijd," heeft bewezen, dat langs dien weg niets van beteekenis bereikt kan worden.

Toen ik 30 jaar geleden voor het eerst tegen een gedecentraliseerde opleiding waarschuwde, was dit een gevolg van de mondelinge en schriftelijke mededeelingen, die ik van verschillende buitenlandsche autoriteiten ontvangen had. Hun bezwaren zijn volkomen bevestigd door de negatieve resultaten hier te lande verkregen, het is dus tijd en geld verknoeien opnieuw proeven in dezelfde richting te nemen.

In hoofdstuk IV wordt de algemeene leiding besproken. Als ik goed ben ingelicht streeft men in het leger naar beperking van het aantal „officieren voor speciale diensten”, het „Verslag” opent de gelegenheid dit aantal bijna onbeperkt te vergrooten. De compagnies-commandanten zien weer bijzondere menschen tusschen zich en hun troep ingeschoven, het aantal toezichthouders wordt weer geheel noodeloos vermeerderd en daarmee het verantwoordelijkheidsgevoel ondermijnd. Er leeft, naar ik meen, in ons leger toch ook nog iets van waardeering van zelftucht, initiatief en zelfstandigheid, waarover dezer dagen te 's Hage zulke magistrale beschouwingen werden gehouden en ook militaire sprekers zich op verdienstelijke wijze lieten hooren! De afgelopen oorlog heeft de hoogst verantwoordelijke taak der compagnies-commandanten in het helderste licht gesteld, hunne zelfstandigheid mag door toezicht op details der soldatenopleiding niet illusoir gemaakt worden.

De voorgestelde organisatie en de vorming der onderwijzers voor de lichaamsoefeningen komt mij voor onze verhoudingen en voor den beperkten duur van den eersten-oefeningstijd volstrekt onbruikbaar voor. Iedereen, die een rang bekleedt moet de oefeningen kunnen uitvoeren, die men van een geoefend soldaat eischt, de kennis en de geschiktheid om deze eenvoudige leerstof te onderwijzen moet tijdens de opleiding tot den laagsten rang bijgebracht worden.

In Bijlage II wordt door de sub-commissie, (de heeren Hubert van Bleyenburgh en Warnier) de Nederlandsch-Duitsche met de Zweedsch-Chineesche gymnastiek vergeleken.

Tevergeefs zoekt men in dit gedeelte van het „Verslag” naar een enkel woord van waardeering voor het stelsel, dat in Frankrijk meer en meer ingang vindt, dat de grondslag is voor de lichamelijke volksovoeding in Duitschland, Italië, Japan en Zwitserland en dat de Duitsche legers tot hunne enorme praestaties voorbereide.

In plaats van de uitvoerige bespreking waartoe deze Bijlage zou verplichten vestig ik de aandacht op een andere, niet-tendentieuzen, vergelijking.

In een werk „Etude expérimentale et comparée de l'action des différentes methodes d'éducation physique sur le développement corporel et sur le développement de la force musculaire” publiceert de heer Emile de Bocquillon, Hoogleraar aan de Universiteit te Parijs,

het resultaat van een wetenschappelijk-critisch onderzoek naar de waarde van de verschillende oefenmethoden voor een harmonische lichamelijke ontwikkeling. Het onderzoek liep over 12—13-jarige schoolkinderen en wel over: 1ste Groep 50, die nooit opzettelijk lichaamsoefeningen hadden uitgevoerd; 2e Groep 18, die uitsluitend gespeeld hadden; 3e Groep 50, die uitsluitend aan toestellen hadden geoefend; 4e Groep 100 kinderen waaraan Zweedsche en 5e Groep 50 waaraan Duitsche gymnastiek was onderwezen. Gemeten werd: de lichaamslengte, het gewicht, de borstkas-omvang, bij in- en uitademing, den omvang van den bovenarm, den voorarm, de dij en de kuit en het maximaal arbeidsvermogen van de buigspieren der vingers en van de armen en van de rugstrekkers.

Het resultaat was, dat de 1ste en 2e groep in alle opzichten door de 4e werd overtroffen. De 3e groep staat ver boven de 4e terwijl de 5e groep verreweg de hoogste cijfers, in alle deelen van het onderzoek, behaalde. En daarbij komt dan nog het niet-meetbare gewin aan lichamelijke vaardigheid, enz.!

Uitvoerige onderzoekingen ingesteld in Baden, Wurtemberg en Zwitserland en metingen van duizenden kinderen en turners hebben bovenstaand resultaat ten volle bevestigd. 't Is met het oog hierop en ook op mijn eigen ervaring. (In vroegere jaargangen van het Militair Weekblad zijn ook door mij metingen gepubliceerd) dat ik met den meesten ernst tegen de invoering van de Zweedsche gymnastiek moet waarschuwen, omdat daardoor ons militair en economisch weervermogen in hooge mate zou worden geschaad.

De sub-commissie zegt „dat zij wel eens zou willen weten welke groote geleerden geoordeeld hebben, dat aan de physiologische eischen der Zweedsche gymnastiek toch niet kan worden voldaan.” (Blz. 35 van het Verslag.) Het antwoord is gemakkelijk. Vooraan de wereldberoemde physioloog Prof. E. Du Bois Raymond.

Hij zegt o. a. over de physiologische grondslagen der Zw. gymnastiek: „Ein Blick in seine Schriften 1) genügt, um zu erkennen, dasz man es darin mit einem Ausläufer jener verrufene Naturphilosophie zu thun hat, welche ein Vierteljahrhundert lang, die Wissenschaft in Schmach getaucht hielt. Nur ein Halbgebildeter, dem willkürliche Konstruktionen, eine hohle Symbolik, ein dürrer Schematismus, eine pedantische Terminologie, ein paar anatomisch-physiologische Brocken als tiefe Wissenschaft erscheinen, und dem die Schnitzer entgehen, kann sich dadurch imponieren lassen.”

Vervolgens „Die Königl. wissenschaftliche Deputation für das Medizinalwesen: Lehnert, Casper, Jüngken, Horn, Houselle, Martin, Frerichs en Rudolph Virchow.” Het rapport dier geleerden had ten gevolge, dat de tien jaar te voren ingevoerde Zweedsche gymnastiek, weer door

1) Van Ling, den grondlegger der Zweedsche gymnastiek.

de oude vervangen werd. Voorts verwijs ik naar hetgeen terzake door de prof. v. Nuszbaum, Kollmann, v. Ziemsen, Grützner en Partsch (alle physiologen) over de beteekenis der Duitsche gymnastiek als volksopvoedingsmiddel is gepubliceerd. De bevestiging van een en ander kan men vinden in de publicaties van den heer Prof. Demeny, den vroegeren, en Dr. Philippe den tegenwoordigen Directeur „du cours supérieur d'éducation physique à la Sorbonne.” Ten slotte vestig ik de aandacht op het werk van den Franschen geleerde Dr. Paul de Champassin „La gymnastique scientifique, l'erreur de la méthode Suédoise,” en de volgende uitspraak van den bekenden physioloog Lagrange „Certains systèmes, tels que la gymnastique suédoise, s'attachent surtout à la forme des mouvements et ne voient dans l'exercice qu'un moyen de mettre en jeu tel ou tel groupe de muscles et de mobiliser telle ou telle articulation, afin de modifier soit une région limitée du corps, soit un organe ou un appareil organique déterminés, sans viser l'ensemble des grandes fonctions vitales et la nutrition.”

Bijlage VI is een „Nota der Kapiteins H. R. Boeree en Dr. M. Meijers in zake hun afwijkende denkbeelden omtrent inrichting, enz., der Militaire Gymnastiekschool”.

Alhoewel deze heeren, beter dan anderen, het verband der dingen behoorlijk overzien, vervallen ook zij in een niet geringe overdrijving. Kortheidshalve wensch ik slechts op een enkel punt de aandacht te vestigen.

Zij willen (ook) instellen een cursus voor „doctor in de lichamelijke opvoeding”, een niet aan te bevelen en ook geheel overbodige hors d'oeuvre! Wie zal 't in zijn hoofd krijgen vier jaar te studeeren voor een titel, welke hem geen andere bevoegdheid geeft dan die welke door de acte M. O. verkregen wordt? Bovendien de menschen, die zich voor dat vak bekwamen zijn gewoonlijk niet kapitaalkrachtig. 't Zullen dus slechts enkelingen zijn, die op kosten van anderen hunne eerezucht trachten te bevredigen. Zoo'n halve doctor staat tegenover een doctor in de geneeskunde in dezelfde verhouding als een heilgymnast, of als een baker tegenover een vroedvrouw. Beiden hebben uit te voeren hetgeen hun opgedragen wordt. Als zoo'n nieuwe doctor iemand de oefeningen voorschrijft, die hij moet uitvoeren tegen platvoeten, ruggegraatsverkrummingen, stijve gewrichten, slappe spieren, oppervlakkige ademhaling, slechte spijsvertering, enz., dan komt hij in conflict met de medici op wier terrein hij zich beweegt Dit zal ook wel de hoofdraden zijn, waarom de Regeering doof bleef voor de pogingen der heilgymnasten om op grond van een staatsexamen, een officieele bevoegdheid te kunnen verkrijgen. Voor den leider van de lichaamsoefeningen voor gezonden is de titel leeraar in de gymnastiek, of in de lichaamsoefeningen, geheel voldoende.

De voorgestelde titel is ook overbodig. Als er behoefte aan doctoren voor dit vak ontstaat kan men daarvoor, zonder de minste moeite, volledig bevoegde medici krijgen, die, vooral in den laatsten tijd, alle vormen van lichaamsoefeningen hebben beoefend. Op grond van hunne integrale vorming is een eventueel gewenschte detail-studie voor hen gemakkelijk; vrijbuitelij op pathologisch gebied, gesteund door een „titel” blijft dan uitgesloten.

Vorenstaande beschouwingen geven mij, verwijzende naar de in den aanvang aangehaalde opdracht, aanleiding op te merken:

Ad *a.* Dat de grondslag, waarop de lichamelijke opvoeding in het leger moet berusten, buiten het leger moet gelegd worden.

In het leger kan slechts, door oefeningen voor gezonde jonge menschen geschikt, de lichamelijke vaardigheid tot de bereikbare hoogte worden opgevoerd,

Ad *b.* Door uitvoering te geven aan de in het „Verslag” gedane voorstellen wordt het bestaande verband tusschen de school, de gymnastiekverenigingen en het leger geheel verbroken en voor de toekomst onmogelijk gemaakt. Bovendien zal de door de beoefening der Zw. gymnastiek gedooide lust in lichaamsoefeningen een voortzetting daarvan na den dienstplichtigen leeftijd beletten en dus de bruikbaarheid van landweer- en landstormplichtigen benadeelen. Verbeterde en toenemende aansluiting is slechts bereikbaar door krachtige ondersteuning en officieele waardeering van het werk der gymnastiekverenigingen.

Ad *c.* De noodzakelijkheid van een ander systeem is niet aangetoond en kan ook niet aangetoond worden.

Het zij mij ten slotte vergund den secretarissen hulde te brengen voor de wijze waarop zij hun moeilijke taak — ik spreek uit ervaring — vooral door de samenstelling van de Bijlagen IV en V, hebben volbracht. De lezing van deze Bijlagen, zij allen belangstellenden warm aanbevelen.

Rotterdam, Aug. '19.

VAN AKEN.

NASCHRIFT.

In aansluiting met de voorafgaande bespreking zij 't mij vergund in telegramstijl aan te geven wat er naar mijne meening behoort en gemakkelijk kan gedaan worden om den toestand normaal te maken.

A. VOOR DE INRICHTINGEN VOOR MILITAIR ONDERWIJS.

Hieraan benoeme men burgers met de acte M. O. Deze heeren zijn

gewend wekelijks 30—50 uren les te geven, veel heeft men er dus niet noodig. Waar zij het gezag kunnen handhaven aan een H. B. S. of Gymnasium zal hun dit aan een militaire inrichting natuurlijk gemakkelijk vallen. Een rang behoeft hun dus niet te worden verleend. Door dezen maatregel is men van goed onderwijs verzekerd, worden geen, voor die taak toch niet goed berekende overigens bekwame officieren aan den troep onttrokken en kunnen de kostbare voorstellen, in hoofdstuk IV van het Verslag gedaan, geheel buiten beschouwing blijven.

B. VOOR DEN TROEP.

In Legerorder 1918 Deel B No. 164 zijn de eischen vastgesteld waaraan de afgerichte veldsoldaat moet voldoen, ze zijn afgedrukt in Bijlage I van het „Verslag”. De zaak is dus heel eenvoudig. Met weglating van alle „ademhalings- en bloedverdelingstheoriën, buikpersversterkingen, vorm- en functieverbeteringen van organen (sic)” en nog meer opgeblazen geleerdheid, stelle men een voorschrift voor het aanleeren der verlangde oefeningen van b.v. acht pagina's samen 1). Dit voorschrift moet door iedereen, beneden den 35-jarigen leeftijd, die een rang bekleed, naar behooren uitgevoerd en onderwezen kunnen worden. Daartoe heropene men de militaire gymnastiekschool onder leiding van een bekwaam vakman en late cursussen geven van een week met zes lesuren per dag aan honderd deelnemers. Op deze wijze heeft binnen enkele maanden al het kader een cursus doorloopen en kan de school weer gesloten worden totdat een opfrissing van de geoefendheid noodzakelijk blijkt.

Dit is de eenvoudige en ook eenige practische oplossing van het door veel humbug en geleerdheid wanhopig vertroebelde vraagstuk.

R t d., Aug. '19.

v. A.

---

1) Binnen enkele dagen wil ik het gaarne leveren.

Militair politiek Maandoverzicht ¹⁾.

(Afgesloten 23 September 1919.)

NEDERLAND. In de tweede helft van Augustus kwamen onze regeering geruchten ter oore omtrent eene geheime actie van Belgische diplomatieke agenten in Limburg. Onze Minister van Buitenlandsche Zaken droeg onverwijld aan ons gezantschap te Brussel op, zich om inlichtingen te wenden tot de Belgische regeering. Helaas bleken de geruchten maar al te waar. Onder dagteekening van 20 Mei j.l. was door het Belgische Departement van Buitenlandsche Zaken aan het Belgisch Groot-Algemeen-Hoofdkwartier eene vertrouwelijke nota gericht, welke een opdracht en aanwijzingen bevatte ten gunste van de plannen der Belgische annexionisten. Het antwoord van Minister H ij m a n s op de vraag van onzen gezant, vermocht niet den, door bedoelde nota bij ons verwekten onaangename indruk weg te nemen.

25 Augustus keerden de Nederlandsche gedelegeerden inzake de kwestie België-Nederland uit Parijs terug om met onze regeering te confereeren, waarna zij 5 September weder te Parijs aankwamen.

De zaak van het Tweede Kamerlid Mr. Van Groenendaal, beschuldigd van in België gekuipt te hebben tegen zijn vaderland, is bij de regeering in onderzoek.

13 September had te 's Gravenhage eene grootsche betooging plaats voor de onschendbaarheid van Nederland. Eene motie werd voorgesteld, in het slot waarvan het vertrouwen werd uitgesproken, dat de Nederlandsche regeering elke schending van 's lands rechten en grenzen met beslistheid zal afwijzen.

Had Mr. Troelstra op het socialisten-congres nog weer de revolutionnaire idéé van het socialisme als de meest aantrekkelijke leuze gepropageerd, ook in den Haagschen gemeenteraad bij de behandeling van het toestaan van eene subsidie voor de Haagsche burgerwacht, deden de sociaal-democraten opnieuw van hunne revolutionnaire bedoelingen blijken en daarmede de noodzakelijkheid gevoelen van het instandhouden der burgerwachten.

De Sociaal-Democratische Arbeiderspartij vierde 24 Augustus haar 25-jarig bestaan.

Dat de ex-Keizer geen plannen heeft om in de naaste toekomst ons land te verlaten moge blijken uit het feit, dat door hem een landgoed te Doorn is aangekocht en ook woningen voor het personeel in gereedheid worden gebracht.

1) Dit overzicht loopt van 23 Juli tot 23 September.

Te Groningen had de onthulling plaats van een gedenkteeken ter eere van de nagedachtenis van Majoor Thomson.

5 September werd de Oud-Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, Generaal Snijders, door eene groote schare vooraanstaande personen gehuldigd.

Het nieuwe zittingjaar der Staten-Generaal werd 16 September door H. M. de Koningin geopend. In de troonrede werd verklaard, dat de oplossing van het defensievraagstuk eerst kon worden terhand genomen, wanneer omtrent de internationale regeling, door den Volkerenbond beoogd, meer zekerheid zal zijn verkregen. De toetreding van Nederland tot den Volkerenbond zal aan de goedkeuring der Kamers worden onderworpen, zoodra de totstandkoming ervan is verzekerd. Ook aan de Belgische questie werden in de troonrede eenige zinnen gewijd.

19 September kwam in een der zalen van het Kurhaus te Scheveningen het Nationaal Congres voor de Weerkracht bijeen onder Voorzitterschap van Generaal Snijders.

Met de overgave aan de Engelsche regeering van de, in de Indische havens liggende, Duitsche stoomschepen is een aanvang gemaakt.

BELGIË. Bij de indiening van het wetsontwerp voor de oproeping van de lichte 1919 zeide de Minister van Oorlog, Masson, dat er aanleiding bestond om het militair stelsel van den vreedstijd weer in te voeren en het contingent terug te brengen tot het door de wet gestelde maximum van 100.000 man. Op het te Brussel gehouden congres der liberale partij verklaarde hij, in de toekomst, het beroep van officier en soldaat ruim te willen bezoldigen. De duur van den militairen dienstdienst zal in de nieuwe militaire wetgeving op 12 maanden worden gebracht.

Nadat in den ochtend van 12 Augustus de Engelsche troepen Malmédy hadden verlaten werd de stad in den middag door de Belgen bezet; door den waarnemenden burgemeester en eenige gemeenteraadsleden werden de troepen gelukgewenscht. Volgens een door Minister Hijmans ingediend wetsontwerp zouden voorloopig in Malmédy, Moresnet en Eupen de Duitsche wetten als overgangsmaatregel van toepassing blijven.

Tittoni kwam namens Italië aan België betuigingen van hulde en sympathie overbrengen en begiftigde kardinaal Mercier met het oorlogskruis

Aan de in de troonrede tegenover de Vlamingen afgelegde beloften, werd een begin van uitvoering gegeven door de benoeming van eene commissie, die belast is met de studie over de inrichting van een overgangsrégime, dat aan de studenten, die het aanvragen, moet toelaten hunne studiën in 't Vlaamsch aan de hoogeschool te Gent aan te vangen. Door een groep Vlamingen, waaronder zich soldaten en officieren bevonden, werd een aanslag gepleegd op de Fransche universiteit te Gent; uitgebroken branden konden bijtijds worden geblusht.

8 Augustus werd het vredesverdrag in de Belgische Kamer met algemeene stemmen aangenomen; de socialisten namen het verdrag aan, omdat zij er niet voor verantwoordelijk willen zijn, dat aan België zijn aandeel in de gerechtvaardigde vergoeding wordt onthouden.

Het annexionistisch drijven werd voortgezet. Een aantal Belgen, van origine uit Limburg afkomstig, zonden een adres aan den Koning, waarin erop aangedrongen werd, dat Z.M. geen herziening der verdragen van 1839 aanvaardt, die niet den terugkeer zou bevatten van Nederlandsch-Limburg aan België.

Het Comité de Politique Nationale publiceerde een manifest, waarin aan de natie gevraagd werd, de Belgische gevolmachtigden te Parijs in hunne eischen te steunen.

De Minister van Financiën gaf een overzicht van het tekort der gewone begrooting over het loopende jaar, dat 360 miljoen frs. bedraagt. Het totaal aantal schulden beliep 18.7 milliard frcs.

De gepubliceerde cijfers over de verliezen van het leger na den eersten slag aan den Yser geven aan, dat 982 officieren en 29.600 soldaten zijn gedood en 57.600 gewond.

De minister-president ontving eene delegatie van de departementsambtenaren en van het spoorwegpersoneel, die hunne wenschen omtrent werktijd en salaris uiteenzetten onder bedreiging met staking. Ofschoon de toestand zich ernstig liet aanzien, wist de regeering eenige weken later met het staatspersoneel tot overeenstemming te komen, waardoor de staking werd voorkomen.

LUXEMBURG. Eenige duizenden mijnarbeiders betoogden voor het gebouw van de Kamer; sommigen drongen het gebouw binnen, waaruit zij met behulp van Fransche en Luxemburgsche soldaten werden verwijderd.

In de Kamer deed de minister van staat voorlezing van eene mededeeling der Belgische legatie, waarin gezegd werd, dat de Belgische dynastie geen aanspraken zal doen gelden in het geval dat de Luxemburgsche dynastie zou verdwijnen en dat, indien het volk van Luxemburg de resultaten kende van de Belgisch-Luxemburgsche besprekingen, het zich er van zou kunnen overtuigen, dat een economische unie met België in het belang van het land is.

DUITSCHLAND. Minister Erzberger deed in de Nationale Vergadering belangrijke onthullingen naar aanleiding van de gelegenheid, om tot een eervollen vrede te komen, die Duitschland tot tweemaal toe had laten voorbijgaan.

Een Duitsch witboek verscheen, loopende over den tijd, waarin het legerbestuur tot de overtuiging kwam, dat eene overwinning met de wapenen niet meer mogelijk was; er blijkt uit, dat Duitschland ook zonder dat de revolutie uitgebroken was, den oorlog moest verliezen.

De strijd voor de Rijn-Republiek brak begin Augustus opnieuw fel

los. De voorstanders van die republiek eischten eene volksstemming. De beweging was goed georganiseerd en ging van Wiesbaden, Coblenz, Aken en Keulen het platteland over. Dr. D o r t e n wilde tegelijkertijd een propagandereis ondernemen en spoedig in eenige steden van den Beneden-Rijn vergaderingen bijeenroepen. De Engelsche overheid te Keulen liet Dr. D o r t e n uit het door de Engelschen bezette gebied zetten.

29 Augustus had eene herhaling plaats van eene poging tot een staatsgreep in den Palts; het postkantoor te Ludwigshafen werd door eene groote menigte bestormd en bezet. Aanplakbiljetten kondigden de proclamatie van de vrije Paltische republiek aan. Toen Dr. D o r t e n zich voor particuliere aangelegenheden bij de Amerikaansche autoriteiten te Coblenz vervoegde, werd hem te kennen gegeven, dat geenerlei werkzaamheid voor de vorming van een nieuwen regeeringsvorm in het Amerikaansche gebied zou worden toegestaan en hem tevens verboden dit gebied zonder toestemming te betreden. Het verbond van vakvereenigingen uit het bezette gebied protesteerde tegen de pogingen van Dr. D o r t e n.

Eene poging van Advokaat Z e l l e r om Birkenfeld als eene zelfstandige republiek te verklaren, leed schipbreuk.

In Silezië hadden ernstige ordeverstoringen plaats, waaraan ook Poolsche benden deelnamen; in de meeste mijnen werd het werk neergelegd.

De afkondiging van het standrecht in verschillende districten bracht verbetering in den toestand. Eene geallieerde militaire missie werd met het onderzoek belast. Zij stelde vast, dat de medeverantwoordelijkheid van de nationaal Poolse agitatie aan gene zijde van de grens voor het uitbreken van de onlusten vaststaat. Eene reeks maatregelen aan Poolse zijde werden noodzakelijk geacht, waaronder: het terugzenden van de naar Oost-Silezië gezonden vrijwilligers, de sluiting van de werfbureaux in Pruisen, het staken van alle overvallen aan de grens en het nalaten van elke aansporing tot oprichting van geheime legerorganisaties.

Ook aan de Roer hadden in de mijnen stakingen plaats evenals te Hamburg, waar de bankbeambten staakten. In Chemnitz vielen bij ongeregelheden slachtoffers.

De rijkswerf te Kiel werd 14 dagen stopgezet; van de 20.000 arbeiders werden slechts 1700 weder in dienst genomen.

Door den Deenschen agitator G r a u was een verzoek gericht tot de Entente om in verband met de te houden volksstemming een oorlogschip naar Noord-Sleeswijk te zenden. De Fransche regeering wees hiervoor de Fransche kruiser Marseillaise aan. Zonder vergunning liep dit schip te Appenrade binnen, waarop de Duitsche marine-wapenstilstandscommissie bij die der geallieerden een protest indiende wegens schending der wapenstilstandsvoorwaarden.

31 Juli nam de Nationale Vergadering met 262 tegen 75 stemmen en één onthouding het grondwetsontwerp aan. Tegen stemden de

Duitsch-nationalen, de Duitse volkspartij en de onafhankelijke sociaal-democratische partij.

21 Augustus legde President Ebert den eed op de grondwet af.

De Beiersche Landdag nam de nieuwe grondwet voor den vrijen staat met 165 tegen 3 stemmen aan. De amendementen der sociaal-democraten tot wederindiening van het regeeringsvoorstel betreffende de volledige afschaffing van den adel zijn verworpen, zoodat de adellijke titels in Beieren blijven bestaan. Het Beiersche militaire contingent werd 26 Augustus door het Rijk overgenomen, waarmede de opheffing van het Beiersche ministerie van oorlog een voldongen feit werd.

Kolonel Reinhardt, die ontslag kreeg als Pruisisch minister van oorlog, keerde niet terug in het leger, maar kwam in het nieuwe ministerie van rijksverdediging. Dit neemt de commandomacht over van de tot nog toe bestaande afzonderlijke contingenten der Duitse bondstaten en wordt gesplitst in een troepenbureau voor het leger en een marinebureau. Kolonel Reinhardt krijgt de leiding van het troepenbureau, terwijl Admiraal von Trotha chef van het marinebureau wordt. Het geheele ministerie wordt, als tot dusverre, geleid door den Minister van Rijksverdediging Noske.

De grondwetcommissie beraadslaagde over het voorstel der subcommissie voor de instelling van het staatsgerechtshof hetwelk zou komen te behooren tot den Hoogen Raad. De voorzitter van den Hoogen Raad wordt ook voorzitter van het hof; raadsheeren zullen zijn de presidenten van het Hoog Militair gerechtshof, van het hoogste Pruisische administratieve rechtscollege, van het hoogste Beiersche gerechtshof en van het hoogste hof der vereenigde Hanzesteden. De tien overige raadsheeren worden voor de eene helft door de nationale vergadering en voor de andere helft door de Statencommissie gekozen.

OOSTENRIJK. Renner richtte aan den voorzitter der vredesconferentie nota's betreffende de steenkolenvoorziening en over de krijgsgevangenen.

28 Juli is tusschen de militaire vertegenwoordigers van Oostenrijk en het Koninkrijk der Serven, Kroaten en Slowenen onder leiding van de intergeallieerde missie te Klagenfurt onderhandeld over het vaststellen der grenslijn. De Duitsch-Oostenrijkers zouden de te ont-ruimen gebieden bezetten.

Door 't voortduren der kolencrisis moesten opnieuw aanzienlijke beperkingen in het gebruik gelast worden.

In een onderhoud tusschen Renner en Loucheur, den Franschen minister voor het herstel der verwoeste gebieden, over het gebruik der Oostenrijksche arbeidskrachten bij den wederopbouw, werd beloofd, dat de arbeiders als vrije arbeiders zouden worden behandeld.

Bauer, staatssecretaris van buitenlandsche zaken, nam ontslag, daar hij zich niet de aangewezen man achtte om de toekomstige poli-

tiek van het kabinet uit te voeren; hij bleef echter president der socialiseeringscommissie en hiermede tevens lid van den ministerraad. R e n n e r verklaarde zich bereid het staatssecretariaat van buitenlandse zaken op zich te nemen.

De Duitsch-Oostenrijksche gezant te Berlijn, Dr. H a r t m a n n vroeg eveneens ontslag; men verzocht hem de zaken te blijven regelen, tot een opvolger zou zijn aangewezen.

Nadat aan R e n n e r een uitstel van den termijn van antwoord op het vredesverdrag tot 6 Augustus was verleend, werd dezen 2 September de tekst van het verdrag door D u t a s t a overhandigd. In een begeleidend schrijven werd verklaard, dat de Oostenrijksch-Hongaarsche volken speciaal aansprakelijk zijn voor de rampspoeden der gepasseerde jaren. Dat de verantwoordelijkheid bij de Habsburgers berust, wordt verworpen en er den nadruk op gelegd, dat het Oostenrijksche volk geen poging deed, om het Habsburgsche militairisme in te toomen. Daarom moet het Oostenrijksche volk de volle verantwoordelijkheid van de misdaad tegen de geheele wereld dragen.

10 September had de onderteekening plaats. Na R e n n e r teekenden de andere delegaties, behalve de Roemeensche en Joego-Slavische, die niet aanwezig waren. In de redactie van 20 Juli waren slechts geringe wijzigingen aangebracht. De territoriale wijzigingen bestonden hierin, dat de stad Radkersburg en de aan den linkeroever van de Mur gelegen gemeenten van Stiermarken bij Duitsch-Oostenrijk blijven. West-Hongarije blijft zonder volksstemming aan Duitsch-Oostenrijk toegewezen. Aan de verplichting om een vrijwilligersleger op de been te houden en de afschaffing van gedwongen dienstplicht wordt vastgehouden. Een nieuw opgenomen bepaling (art. 188) verklaart, dat de onafhankelijkheid van Oostenrijk ontoelaatbaar is zonder toestemming van den raad van den Volkerenbond. Geen bedrag voor het herstel is vastgesteld. De bepalingen omtrent de staatsschuld blijven onveranderd. Van tegemoetkoming in de Oostenrijksche wenschen kan men ternauwernood spreken.

Sensationeële onthullingen werden gepubliceerd in het door Dr. G o o s s samengesteld roodboek: „Het Weensche kabinet en het ontstaan van den wereldoorlog.” Hierin worden de officieele documenten gepubliceerd over de geschiedenis van het ultimatum aan Servië en komt aan het licht, dat Weenen in deze aangelegenheid de drijvende kracht is geweest.

HONGARIJE. Het in de tweede helft van Juli begonnen offensief van het Hongaarsche leger, ten doel hebbende zich in 't bezit te stellen van de landstreken aan de overzijde van de Theiss, die door de Vredesconferentie aan de Hongaren waren toegewezen, had aanvankelijk succes. Niettegenstaande de Roemeensche troepen krachtig weerstand boden, werd op verschillende plaatsen de Theiss overgestoken, Turkene en Mezö na harden strijd genomen en tal van gevangenen en buit gemaakt.

Spoedig echter keerde de krijgskans en moesten de Hongaren in aller ijden terugtocht aanvaarden. Nadat de Minister van oorlog *Haubrich* de Roemeensche troepen was tegemoet gereden en beloofd had het roode leger onmiddellijk te demobiliseeren en te ontwapenen, trokken in den avond van 3 Augustus de Roemenen, ter sterkte van 2 regimenten, Boedapest binnen. Eenige dagen later werd de stad ook door Fransche, Engelsche, Amerikaansche en Tsjecho-Slowaksche troepen bezet. Roemenië legde aan de Hongaarsche regeering o. a. de volgende wapenstilstandsvoorwaarden op: Vaststelling door de Roemenen van de organisatie, uitrusting en legering van het toegestane leger; overgave van de fabrieken van oorlogstuig, in welke het bedrijf door Hongaarsche arbeidskrachten onder Roemeensche leiding ten voordeele van Roemenië zal worden voortgezet; eene commissie van geallieerde generaals zal de uitvoering van den wapenstilstand controleeren.

Tengevolge van de nederlaag van het roode leger was de positie van de Hongaarsche radenregeering zeer geschokt. De Entente-mogendheden eischten, dat de op grondslag van het radenstelsel staande regeering door eene andere zou worden vervangen. Van de vervulling dier voorwaarde werd het openen der vredesonderhandelingen afhankelijk gesteld. In de op 1 Augustus gehouden vergadering van den centralen arbeidsraad te Boedapest nam de regeering haar ontslag en werd het regeeringsgezag in handen gesteld van vertegenwoordigers der vakverenigingen. *Julius Beidel* werd minister-president. Ook dit ten deele uit leden van de gewezen regeering van *Bela Kun* samengestelde ministerie mocht zich slechts matig in de sympathie der bevolking verheugen en had dan ook een zeer kort bestaan. Reeds den 7^{den} Augustus nam het ontslag en werd *Aartshertog Jozef* met toestemming der Entente bekleed met het hoogste gezag. Deze benoemde den gewezen afdeelingsschef in het Ministerie van Oorlog, *Stephan Friedrich* tot minister-president. 8 Augustus werd door de leden van de nieuwe regeering de eerste ministerraad gehouden; er werd besloten *Aartshertog Jozef* als regent van Hongarije te erkennen en hem dat ambt te doen vervullen tot aan de verkiezingen voor de Nationale Vergadering. De ministers legden daarna den eed af in handen van den regent.

Nadat achtereenvolgens gedurende korten tijd *Lovaszy* en *Andrassy* de functie van minister-president hadden waargenomen, scheen de benoeming van *Friedrich* definitief te zijn geworden.

Na onderzoek der politieke situatie in Hongarije kwam de Opperste Raad tot de conclusie, dat *Aartshertog Jozef* ook niet de man was, om een duurzamen vrede te kunnen waarborgen, waarna aan de geallieerde commissie te Boedapest werd kennis gegeven, dat de Raad de regeering van *Aartshertog Jozef* niet langer wilde erkennen. Onmiddellijk nadat *Friedrich* hiervan mededeeling ontving, riep hij den ministerraad bijeen, waarin werd besloten, dat de *Aartshertog* zou aftreden en de door hem benoemde regeering eveneens ontslag zou

nemen. Van een en ander werd mededeeling gedaan aan de Entente-missie en aan Clemenceau.

De Entente-missie verzocht den premier een ministerie te vormen, waarin alle klassen der bevolking vertegenwoordigd waren. Voor de vorming der nieuwe regeering werd een termijn van 3 dagen gesteld. Jozef nam persoonlijk afscheid van alle leden, terwijl de minister-raad besloot in functie te blijven tot het nieuwe kabinet zou zijn samengesteld.

5 dagen na het aftreden van Jozef kon Friedrich aan de Entente de samenstelling van een nieuw kabinet mededeelen. Deze werd daarin minister-president, tevens minister van binnenlandsche zaken; Graaf Emmerich Czaky, de vroegere gezantschapsraad, kreeg buitenlandsche zaken.

Daar de ministers zich niet konden vereenigen met de opvatting van Friedrich, om zich tegen den wil der Entente te verzetten, verklaarden zij zich tegen diens aanblijven. De minister van handel Heinrich werd met de vorming van een nieuw kabinet belast, doch moest 8 September in den ministerraad mededeelen, dat hij die opdracht niet kon volbrengen, daar sinds hij de vorming van een kabinet op zich nam, de openbare meening in het land zich steeds sterker ten gunste van de onder leiding van Friedrich staande regeering uitsprak.

In den ministerraad van 17 September werd aan minister Heinrich ontslag verleend, evenals aan dr. Baloghy als minister van justitie. Smossich werd benoemd tot minister van buitenlandsche zaken.

TSJECHO-SLOWAKIJE. De nieuwe regeering maakte een ontwerp voor de instelling van een Eerste Kamer, die 150 leden zal tellen. De Nationale Vergadering besloot tot het instellen van een ministerie voor het brengen van eenheid in de wetgeving. Tusaar, de minister-president, verklaarde, dat Slowakije op wetgevend, administratief en sociaal-politiek gebied gelijk behandeld zal worden met den staat der Tsjechen.

Aan Bela Kun werd een nota gericht om te protesteeren tegen het werpen van bommen door Hongaarsche vliegers op de Tsjechische stad Csap op 24 Juli en tegen de Hongaarsche communistische propaganda in Tsjecho-Slowakije. Bela Kun verklaarde, dat de vliegeraanvallen waren ondernomen, omdat dit deel van Tsjecho-Slowakije door de Roemenen als opmarchgebied tegen de Hongaren werd gebruikt; de schade zou worden vergoed. Hij ontkende, dat de Hongaren politieke propaganda voerden.

President Masarik verklaarde niets te willen weten van een z.g. Donaufederatie, die een nieuw Oostenrijk zou vormen en kondigde amnestie af voor delicten tegen de wet op de vergaderingen en tegen het besluit tot oproep onder de wapenen.

De nationalisatie van mijnen en hoogovens is in voorbereiding. De Opperste Raad keurde goed, dat Engeland, Frankrijk en Amerika ge-

meenschappelijk zullen zorgen voor den terugkeer der Tsjecho-Slowaksche troepen uit Siberië.

Het algemeen bestuur van de nationaal-democratische partij besloot een manifest uit te vaardigen, waarin o.m. gewezen werd op het groote gevaar, dat de staatsgreep in Hongarije voor Tsjecho-Slowakije oplevert en de Entente in geen enkel opzicht Aarts Hertog Jozef als regent van Hongarije mocht erkennen. Toewijzing van ook maar het geringste deel van Teschen aan Polen zou nooit erkend worden.

ITALIË. Tengevolge van het voortduren van de gebrekkige steenkolenvoorziening werd de toestand bij de spoorwegen en de marine zeer hachelijk. De regeering nam maatregelen om hierin verbetering te brengen. De bond van spoorwegpersoneel stelde minister-president Nitti er mede in kennis, dat men bereid was een dagelijksch arbeidsuur meer aan te bieden, ten einde zoodoende mede te werken tot verhooging der nationale productie. Nitti uitte hierover zijne levendige voldoening.

Nitti legde den nadruk op de noodzakelijkheid van een vast, onverbreekbaar verbond met Frankrijk.

De Kamer keurde het wetsontwerp tot hervorming van het kiesrecht met 277 tegen 31 stemmen goed; evenredige vertegenwoordiging en verkiezing volgens het lijstenstelsel werden ingevoerd. Ook de wet op het vrouwenkiesrecht werd aangenomen.

Admiraal Th a o n d i R e v e l werd op zijn verzoek eervol ontslagen als opperbevelhebber van de vloot.

De staatscommissie voor het instellen van een onderzoek naar de oorzaken en omstandigheden van den terugtocht naar de Piave heeft in 3 lijvige boekdoelen haar rapport uitgebracht. Tal van militaire maatregelen, door C a d o r n a bevolen, worden erin aan kritiek onderworpen. Het antagonisme, dat tusschen bevelhebbers in het leger heerschte, wordt zeer betreurd. De commissie kan de beslissingen van het kabinet in Mei 1916 niet onverdeeld goedkeuren; zij acht veraad volstrekt uitgesloten.

In Fiume was de toestand reeds geruimen tijd verre van rooskleurig. Nadat reeds eenige dagen tevoren een aantal Italianen voor de Engelsche kazernes eene betooging hadden gehouden tegen de oprichting van eene Engelsche politie deed d'Annunzio met eenige kleine afdelingen een aanval op de stad en bezette het regeeringsgebouw. Hij vaardigde eene proclamatie uit, waarin hij de verovering en de bevrijding van Fiume aankondigde en de definitieve annexatie van de stad bij Italië. Verschillende soldaten uit de wapenstilstandslinie en matrozen verlieten hunne posten en sloten zich bij de beweging aan. De regeering betuigde haar leedwezen over het voorvallene en nam strenge maatregelen.

FRANKRIJK. Eene commissie van Duitsche werkgevers en arbeiders

kwam te Versailles aan, om met de Fransche sub-commissie de bijzonderheden te regelen voor het indienststellen van vrijwillige arbeidskrachten bij het herstellingswerk in Frankrijk.

Caillaux is naar het hooggerechtshof verwezen, onder beschuldiging van een aanslag op de veiligheid van den staat te hebben gepleegd en verstandhouding met den vijand.

Tengevolge van de Fransche demobilisatie zijn de marinebasissen van Galatz, Constanza en Corfoe opgeheven, evenals de vestegwoordiging van het marine-commando te Messina.

De minister van oorlog diende een wetsontwerp in, waarbij de militaire werken van Verdun behalve de citadel en die van Belfort buiten gebruik worden gesteld.

Men verwacht, dat de demobilisatie van het leger tegen October ten einde zal zijn, waardoor de thuiskomende militairen nog in de gelegenheid zullen zijn, zich zoo noodig op de kiezerslijsten te laten inschrijven. De verkiezingen voor de Kamer zullen op 26 October plaats hebben.

In den Elzas hadden nieuwe betoogingen van arbeiders plaats voor de autonomie van Elzas-Lotharingen; Fransche militairen traden daartegen op en verscheidene arrestaties hadden plaats.

Te Metz en omgeving brak eene spoorwegstaking uit, ontstaan door de ontevredenheid over de behandeling door de uit Frankrijk gekomen ambtenaren. Tengevolge van de duurte hadden opstootjes te Parijs plaats; de regeering maande de bevolking tot kalmte aan en nam maatregelen, om de prijzen te doen dalen.

Het 14e congres der Fransche vakverenigingen werd 15 September te Lyon geopend.

Abel, ondervoorzitter van de Kamer, is in de plaats van Jonart tot gouverneur-generaal van Algerië benoemd.

De Vredesconferentie. Clemenceau liet 2 September door bemiddeling van de Duitsche delegatie een nota aan hare regeering overhandigen, waarin werd gewezen op de schending van art. 80 van het vredesverdrag door art. 61 der nieuwe Duitsche grondwet. Laatstbedoeld artikel toch bepaalt, dat Duitsch-Oostenrijk na aanhechting aan het Duitsche Rijk het recht zal krijgen deel uit te maken van den Rijksraad, terwijl art. 80 van het vredesverdrag voorschrijft, dat Duitschland de onafhankelijkheid van Oostenrijk binnen de grenzen, door het tegenwoordige verdrag vastgesteld, erkent en ten volle zal eerbiedigen en toegeeft, dat hierin alleen met goedvinden van den Volkerenbond verandering kan worden gebracht. De Opperste Raad eischte, dat bedoeld artikel binnen 14 dagen zou worden ingetrokken. De Duitsche commissie liet door Baron Von Lerchner medeelen, dat aan den wensch der Entente zal worden voldaan.

Aan de Hongaarsche regeering werd verzocht, om zoodra de Roemenen Hongarije zouden ontruimen, onmiddellijk over te gaan tot samenstelling van eene plaatselijke gendarmerie.

Het vredesverdrag met Bulgarije werd 18 September aan de Bulgaarsche legatie overhandigd. Wat de territoriale eischen betreft, moet het aan Servië voor zijne strategische veiligheid een strook grondgebied in het noordwesten afstaan, terwijl Thracië aan Griekenland wordt toegewezen. Bulgarije krijgt een economischen uitweg naar de Aegeïsche Zee. Voorts zal de dienstplicht moeten worden afgeschaft en de strijdkrachten teruggebracht tot 20.000 man. De personen, die de oorlogsgebruiken geschonden hebben, moeten worden uitgeleverd. Een tijdsruimte van 25 dagen werd toegestaan om schriftelijke opmerkingen te maken.

De Kamer keurde het vredesverdrag goed, alsmede het verdrag voor de bescherming bij niet uitgelokte aanvallen.

Met betrekking tot de Deutsche krijgsgevangenen besloot de Opperste Raad, dat, om het leed van den oorlog te lenigen, de terugkeer vóór den vastgestelden datum — dien van de vaststelling van het vredesverdrag — zal plaats hebben en daarmede onmiddellijk zou worden aangevangen,

Van de inmenging in de Russische aangelegenheid werd afgezien en de Britsche ontruimingspolitiek goedgekeurd, terwijl de Opperste Raad zijn volle vertrouwen uitte in de toekomst der Russische volken, die zich zelve zullen moeten herstellen, mits zij de rechten hunner bureu eerbiedigen.

Ten aanzien van de ontruiming der Oostzeelanden werd aan Maarschalk Foch gelast zoo krachtig mogelijk tegen de Deutsche regeering op te treden.

In verband met den weinig gunstigen economischen en arbeidstoestand in Deutschland besloot de Entente op het daartoe tot haar gericht verzoek eenige verzachtingen toe te staan inzake de volgens de vredesvoorwaarden te leveren kolen.

ENGELAND. In verschillende mijnen en op sommige spoorlijnen hadden stakingen plaats, terwijl begin Augustus in Londen, Birmingham en Liverpool eene politiestaking uitbrak. In Liverpool kwam het tot wanordelijkheden; militairen herstelden de orde. Door krachtig optreden der regeering en het ontslaan der stakende agenten werd erger voorkomen en kon spoedig worden geconstateerd, dat de staking was mislukt.

De uitvoerende raad der mijnwerkers hield op 2 September in Londen eene vergadering, ten einde de beslissing te bespreken van de regeering inzake het meerderheidsrapport der steenkolencommissie, het z.g. rapport-Sankey. Men wenschte, dat de regeering dit rapport zou aanvaarden, terwijl voorloopig den mijnwerkers de directe actie werd ontraden. Ook op de vergadering van het Drievoudig Verbond der arbeiders werd eene motie aangenomen, welke de questie der directe actie, die zou worden ondernomen, om de regeering te dwingen den dienstplicht voor de expeditie in Rusland op te heffen, uitstelt. Op het vakvereenigingscongres, dat 5 millioen arbeiders vertegenwoordigt en

op 8 September werd geopend, werd het besluit tot directe actie met groote meerderheid van stemmen aangenomen.

Het Lagerhuis nam een wetsontwerp aan, dat den werktijd in de mijnen op 7 uur bepaalt, terwijl voor de overige industrieën een wet op de 48-urige werkweek werd ingediend.

Lloyd George zette in het Lagerhuis den staat van zaken op economisch gebied uiteen; hij verklaarde, dat het land met een ramp werd bedreigd, tenzij de productie zeer aanzienlijk werd vergroot. Het rapport-Sankey kon de regeering niet aanvaarden, doch de exploitatie der mijnen zou worden verbeterd, door meer samenwerking te brengen tusschen mijnwerkers en -eigenaars.

Het Hoogerhuis keurde het vredesverdrag en het verdrag tusschen Engeland en Frankrijk met algemeene stemmen goed.

De staatscommissie van onderzoek naar de staatsuitgaven bracht een rapport uit, waarin opzienbarende dingen voorkomen over de wijze, waarop het ministerie van luchtvaart met 's rijks gelden heeft omgesprongen. Met het oog op noodzakelijke bezuiniging besloot de regeering het luchtvaartprogram niet verder uit te voeren. De nog loopende contracten voor de levering van vliegtuigen werden opgezegd; het werk aan eenige groote luchtschepen, die reeds in ver gevorderden staat van aanbouw verkeerden, werd gestaakt. Voor de vloot zouden voorloopig geen nieuwe schepen meer worden gebouwd.

9 Augustus werd te Teheran het Engelsch-Perzisch verdrag geteekend. Deskundigen zullen naar Perzië worden gestuurd voor de administratie en officieren en moderne uitrusting voor de Perzische strijdmacht ter handhaving van de orde; eene leening van 2 millioen pond sterling zal worden gesloten om met de Perzische regeering een spoorweg aan te leggen. De Fransche pers is met dit verdrag weinig ingenomen, terwijl het Fransche ministerie van buitenlandsche zaken aan de Engelsche regeering heeft doen weten, dat zij het verdrag afkeurt.

De aanwezigheid der Britsche troepen in Rusland gaf in het Lagerhuis aanleiding tot ernstige debatten. 200 man Gloucesters en Warwicks, die weigerden zich te Southampton in te schepen, uit vrees van naar Rusland te worden vervoerd, werden in arrest gesteld.

De Sinn-Fein-beweging in Ierland groeit nog steeds en de strijd om home rule dreigt zijn oude vormen van voor den oorlog weer aan te nemen; aanvallen op regeeringstroepen en depots en spoorwegen zijn aan de orde van den dag. Generaal French blijkt niet de geschikte persoon te zijn om bevrediging te brengen.

Het parlement te Kaapstad nam het wetsontwerp voor het aanvaarden van het mandaat over Zuid-West-Afrika in derde lezing aan. Het mandaat verleent volledige bevoegdheden van bestuur en wetgeving. Art. 3 verbiedt de militaire opleiding van naturellen anders dan voor binnenlandsche politie of plaatselijke verdediging van het gebied.

28 Augustus overleed te Pretoria Generaal Botha. Een ministerie Smuts werd gevormd, waarbij alle vroegere ministers in functie

blijven. Generaal Smuts behoudt de portefeuille van landsverdediging en neemt er die van buitenlandsche zaken bij.

De Zuid-Afrikaansche Senaat ratificeerde met 30 tegen 5 stemmen het vredesverdrag.

Het Australische Huis van Afgevaardigden keurde met algemeene stemmen goed de aanneming van het vredesverdrag evenals de overeenkomst met Engeland en Amerika om Frankrijk te verdedigen voor het geval, dat het wordt aangevallen. Ook de landverhuizingswet werd aangenomen, volgens welke aan Duitschers en onderdanen van vroegere vijandelijke landen de toegang tot Australië voor een tijdperk van 5 jaren wordt verboden.

De Prins van Wales bracht een bezoek aan de Dominions.

De vrede met Afghanistan werd geteekend.

RUSLAND. Generaal Denikin bezocht Chaukof en maakte bekend, dat bevelen waren gegeven aan de zuidelijke legers om tegen Moskou op te rukken. Eene kozakken-divisie trok bij Tsaritsin over de Wolga. Generaal Vinogradijof bezette een gedeelte van den Dnjepr. Churchill deelde in het Lagerhuis mede, dat alle Britsche troepen, uitgezonderd de vrijwilligers en de militaire missies vóór het dichtvriezen der havens Noord-Rusland zullen hebben verlaten. Generaal Rawlinson werd belast met de leiding van den terugtocht te Archangel en aan de Moermankust.

Een duikboot der bolsjewiki werd in de Oostzee door de Britsche torpedojagers Valorous en Vancouver in den grond geboord.

Kroonstad werd in den nacht van 29 op 30 Juli door 8 Engelsche vliegtuigen gebombardeerd. Op 18 Augustus had eveneens een aanval op die stad plaats.

Einde Juli werd de positie van het leger te Archangel steeds ongunstiger, de verbinding met Koltsjak was niet bereikt en de rechtervleugel hing in de lucht. In 't zuiden echter begon Denikin zijn zegevierenden opmarsch. 28 Juli werd Kamisjin genomen, waarbij 12.000 gevangenen werden gemaakt en een buit van 60 kanonnen en 150 mitrailleurs. Zijn rechtervleugel drong door naar Saratof, de linker-vleugel vorderde in de richting Poltawa.

Op Koltsjak behaalde de bolsjewiki echter nog steeds successen.

Tegenover Petrograd verzamelden echter de Finnen onder Joedenitsj en de Esten en Letten hun krachten 1 Augustus viel Poltawa aan Denikin in handen, die nu oprukte naar Kief. De toestand van Koltsjak verbeterde tijdelijk en in Sibirië vormde zich een blok van alle niet-bolsjewistische partijen, de boeien richtten vrijwilligerskorpsen op, doch korten tijd later moest Koltsjak voor een sterke overmacht van bolsjewistische troepen wijken en 200 mijl terugtrekken. In September hadden Koltsjak's troepen de operaties over het geheele front hervat en konden daarbij eene reeks overwinningen boeken; zij bezetten het station Golichmanavo.

Ook Denikin zette zijne successen voort en na zwaren strijd nam hij Odessa en Kief. Generaal Komontoff, een vrijwillige-cavalerie-aanvoerder, rukte Tambof, het voornaamste voorraaddepot van het roode zuidelijk front, binnen.

De toestand der Britsche troepen verbeterde en 10 Augustus slaagde Generaal Jackson erin, de linie aan de Duna ongeveer 12 mijl vooruit te brengen en veel gevangenen en buit te maken.

In de Finsche Golf had een treffen plaats tusschen de Britsche en bolsjewistische vloten. De Russische slagschepen Andrei Pervossanni en Petropawlovsk benevens een torpedojager werden vernield. De Engelschen verloren 3 kust-motorbooten.

Ook de Polen bevochten aan de Dwina de bolsjewiki met zeer veel succes en veroverden Kraslawek, Koppan en Daisla, waarmede de zuidelijke oever van de Dwina ten Oosten van Dwinsk in hunne handen kwam.

Koltsjak bracht enkele wijzigingen in den burgerlijken en militairen staf der regeering. Generaal Dietrichs werd opperbevelhebber.

De Sovjetregeering vaardigde een decreet uit, waarbij Koltsjak en alle leden van het kabinet te Omsk vogelvrij werden verklaard.

POLEN. Na langdurige debatten heeft de Poolsche Landdag een voorstel tot invoering van uitgebreide hervormingen op agrarisch gebied aangenomen, door in beginsel te besluiten om over te gaan tot het aankopen van het groot-grondbezit, teneinde dit op gemakkelijke betalingsvoorwaarden weder aan de kleine boeren en landarbeiders te verkoopen. De groot-grondbezitters zullen 60 à 100 H.A. mogen behouden.

De president van den Nationalen Oekrajeenschen Raad en de gevolmachtigde gezant te Weenen verzochten den Oppersten Raad tusschenbeide te komen in verband met de door de Polen in Oost-Galicië plaats hebbende wreedheden en vervolgingen.

Het Poolsche parlement ratificeerde met 285 tegen 41 stemmen het vredesverdrag met Duitschland en het verdrag, waarbij de rechten der minderheden worden gewaarborgd.

Paderewsky ontving Poolsche parlamentsleden uit Galicië, die hun standpunt inzake den toekomstigen politieken status van Oost-Galicië kwamen uiteenzetten. Het hierbij ontwikkelde program, waarbij die provincie eene zoo ruim mogelijke nationale autonomie zou genieten, zou voor Paderewsky het uitgangspunt zijn voor zijn eerstvolgende besprekingen te Parijs.

De Opperste Raad besliste, dat de Poolsche regeering bevoegd zal zijn in Oostelijk-Galicië eene burgerlijke regeering in te stellen op den grondslag van de overeenkomst, die er tusschen de bondgenooten en Polen gesloten zal worden; later zal er een volksreferendum worden gehouden om het politieke lot van Galicië te beslissen. De Oekrajesche delegatie teekende tegen deze beslissing protest aan.

OEKRAJINA. In het zuid-oosten stonden de Oekrajeners in het door de troepen van Denikin bezette gebied aan ernstige vervolgingen bloot; Oekrajeensche opschriften en vlaggen werden met geweld verwijderd en ontwikkelde Oekrajeners in hechtenis genomen. De regeering bestreed de uitpattingen met kracht.

De Fransche militaire missie onder leiding van majoor Legentzette de besprekingen met de regeering betreffende de militaire operatiën tegen de bolsjewiki voort. De regeering verklaarde zich bereid alle beschikbare krachten tegen de bolsjewiki te laten oprukken op voorwaarde, dat Polen van veroveringen in Oekrajina afziet.

Petljoera zond eene missie naar Warschau om vriendschappelijk overleg tusschen Oekrajina en Polen aan te knopen en te beraadslagen over eene gezamenlijke militaire actie tegen de bolsjewiki.

Een bolsjewistische delegatie is 5 September in het hoofdkwartier van Petljoera gekomen en heeft voorgesteld een vrede te sluiten op de basis van de onafhankelijkheid van Oekrajina, welk voorstel echter door den ministerraad is verworpen.

DE OOSTZEELANDEN. De Duitsche regeering zond eene notanopens Letland aan de Entente, waarin zij het verwijt, dat haar lasthebbers met de ontruiming hebben gedraald, van de hand wijst. Den eisch, om Generaal van der Goltz terug te roepen, die in het gezagsrecht, dat alleen aan Duitschland toekomt, ingrijpt, kan zij niet inwilligen. Zij behoudt zich het recht voor die terugroeping te gelasten, zoodra de ontruiming van Letland ver genoeg zal zijn gevorderd. Bovendien heeft het breken van de belofte van de regeering van Ulmanis, waarbij het burgerrecht en een stuk grond was beloofd aan hen, die aan de bevrijding van het Letsche gebied van de bolsjewisten, hadden meegewerkt, eene ernstige verbittering verwekt. De ontevredenheid steeg zoo hoog, dat botsingen plaats grepen tusschen Duitsche en Letsche soldaten, waáover van der Goltz zijn leedwezen uitdrukte.

Toen de troepen weigerden om niettegenstaande den uitdrukkelijken last der Duitsche regeering uit Koerland te vertrekken, gaf deze andermaal in eene nota aan den Oppersten Raad te kennen, dat zij niet in staat was de troepen de opgedragen bevelen omtrent de ontruiming te doen uitvoeren. De Letsche regeering verklaarde, dat geen verdrag tusschen haar en Duitschland was gesloten en dus ook geen beloften aan de manschappen waren gedaan; er hadden slechts voorloopige besprekingen plaats gehad.

De conferentie van ministers der Oostzeelanden, die te Riga was begonnen, werd te Reval voortgezet. Het program omvatte het vaststellen van de grondlijnen van de politieke vereeniging der staten, de burgerrechten en de gemeenschappelijke politiek tegenover de geallieerden en Rusland te voeren. Voorts de quaestie eener militaire conventie in oorlogstijd.

Op 12 September legde de Estlandsche minister van buitenlandsche zaken P o s k a in de constituante eene verklaring af, betreffende vredesvoorstellen door de Russische radenregeering. Deze onderhandelingen, die te Pskof werden gevoerd, werden echter spoedig weer onderbroken, daar de Entente als voorwaarde stelde, dat alle Baltische staten gemeenschappelijk met de Sovjetregeering moesten onderhandelen.

Generaal S i m o n s o h n verzocht ontslag als minister van oorlog; hij wenschte echter als opperbevelhebber in 'het leger te blijven.

FINLAND. De Landdag verkoos professor S t a h l b e r g met 143 tegen 50 stemmen tot eerste president van de Finsche republiek; de overige stemmen waren uitgebracht op generaal M a n n e r h e i m. Aan dezen is de post van opperbevelhebber van het leger aangeboden. De regeering bood haar ontslag aan, maar zal op verzoek van den president aanblijven tot op het tijdstip, waarop het parlement in den herfst bijeen zal komen.

NOORWEGEN. Volgens officieuse berichten zal Spitsbergen met den Archipel door den Oppersten Raad aan Noorwegen worden afgestaan.

ZWEDEN. Op de elfde bijeenkomst van den Noorschen Interparlementairen Bond, die begin September te Stockholm werd geopend, hield Baron A d e l s w a e r d eene uitvoerige rede over den Volkerenbond en beval de toetreding dringend aan.

De kwestie der Alandseilanden kwam begin Augustus bij een der commissies van de vredesconferentie weder ter sprake; daar de bevolking van Zweedschen oorsprong is, verzocht de Zweedsche regeering, dat de bewoners door volksstemming uitspraak zouden doen. Deze opvatting werd verdedigd door den Zweedschen gedelegeerde E h r e n s w a r d, gezant te Parijs en W r a n g e l, gezant te Londen.

Op de vloot zijn groote knoeierijen ontdekt; verschillende aanhoudingen van hooggeplaatste ambtenaren wegens verduistering hadden plaats

ZWITSERLAND. 2 Augustus werd de internationale socialistische conferentie te Luzern met een rede van A r t h u r H e n d e r s o n, den vertegenwoordiger van de Engelsche arbeiderspartij, geopend. Het doel van het congres was o. a. uitbreiding van het Berner programma.

De Zwitsersche sociaal-démocratie nam geen deel aan de conferentie, daar deze haar niet revolutionnair genoeg was. Aan hare gevoelens gaf zij uiting door eene algemeene staking te Bazel en te Zurich af te kondigen. Een geschil in één bepaalden tak van bedrijf te Bazel was het sein voor eene algemeene staking in die stad. Het befaamde Oltener comité, dat de Novemberstaking van 't vorig jaar geproclameerd had, zou weldra bijeenkomen om eene sympathie-staking voor geheel Zwitserland voor te schrijven. Zonder het besluit van dit

comité af te wachten, staakten ook de arbeiders te Zürich. Het onmiddellijk krachtig ingrijpen der Bondsregeering deed na eenige dagen de rust te Zürich en te Bazel terugkeeren.

De commissie voor den Volkerenbond uit den Zwitserschen Nationalen Raad heeft met 14 tegen 10 stemmen besloten den Nationalen Raad uitstel van de behandeling der quaestie van Zwitserland's toetreden tot den Volkerenbond voor te stellen. De Zwitsersche bladen constateeren, dat men in vele cantons nog vol wantrouwen is tegen de in den Volkerenbond belichaamde Neu-Orientierung van de Zwitsersche buitenlandsche politiek.

SPANJE. Ook in Spanje gaf de ontevredenheid onder de arbeiders tot ongewenschte tafereelen aanleiding. Vele fabrikanten konden niet met hun personeel tot overeenstemming komen omtrent de wijzigingen, aan te brengen door de afkondiging van den 8-urendag.

Spanje erkende het Koninkrijk der Serven, Kroaten en Slowenen.

PORTUGAL. Het congres heeft na drie stemmingen Antonio Almeida met 123 van de 167 stemmen tot president van de republiek gekozen.

De brandstichtingen en andere ongeregeldheden te Lissabon bleven aanhouden.

KONINKRIJK DER SERVEN, KROATEN EN SLOWENEN. Bloedige opstootjes hadden plaats te Agram en Narasdin naar aanleiding van het feit, dat de Serven de Kroatische troepen wilden verplichten den eed van trouw aan Koning Peter af te leggen. Een en ander gaf aanleiding tot eene beweging om de invrijheidstelling van den reeds lang gevangen gehouden leider der boeren, Radic, te eischen. De aanhangers van Radic verlangen een constituoneel parlement, de volkomen politieke en cultureele autonomie van Kroatië, den republikeinschen staatsvorm, het onmiddellijk vertrek van alle Servische troepen uit Kroatië en de invrijheidstelling van alle gevangen genomen Kroatische leiders.

Het ministerie Protits, waarin al sinds geruimen tijd groote meeningsverschillen bestonden, kon zich niet langer staande houden. 7 Augustus kreeg de Servische afgevaardigde Dr. Davidovitsj opdracht een coalitie ministerie te vormen, wat hem niet mocht gelukken. Ten slotte kwam een concentratie-kabinet tot stand, waarin de minister-president Davidovitsj tijdelijk met de portefeuille van buitenlandsche zaken werd belast. Het nieuwe kabinet besloot de eerste drie lichten van den tweeden ban onmiddellijk te demobiliseeren en de andere binnen enkele weken te doen volgen.

Geen voldoende meerderheid bezittende om in de tegenwoordige omstandigheden te regeeren, zag ook dit ministerie zich na een maand genoopt af te treden.

Evenals Roemenië wil ook Servië weigeren het vredesverdrag te teekenen, tenzij de bepalingen betreffende de bescherming der nationale minderheden worden gewijzigd.

BULGARIJE. De Opperste Raad hechtte zijne goedkeuring aan den tekst van de economische en financieele voorwaarden van het verdrag met Bulgarije. In een der artikelen van het verdrag wordt Bulgarije verplicht genoeg te nemen met de latere beslissingen der groote mogendheden nopens Thracië en de kust van de Aegeïsche Zee.

Fransche troepen uit Roemenië gekomen, onder bevel van Generaal Graziani, zijn begonnen met Bulgarije te bezetten. Extra treinen vervoerden hen naar de strategische punten, vanwaar de uitlevering moet plaats hebben van de wapenen en het oorlogsmaterieel, dat in strijd met de bepalingen van het wapenstilstandsverdrag in handen der Bulgaarsche troepen is gebleven.

ROEMENIË. Clemenceau zond uit naam der vredesconferentie een telegram aan de Roemeensche regeering, waarin hij ontkent, dat Roemenië het recht heeft nieuwe wapenstilstandsvoorwaarden aan Hongarijë te stellen en tevens, dat de geallieerden, die gezamenlijk den oorlog hebben gevoerd, slechts samen herstel van schadevergoeding kunnen eischen.

Cambon, de Fransche zaakgelastigde te Boekarest, overhandigde aan Bratianu drie nota's door den Oppersten Raad tot Roemenië gericht. Ze hielden in hoofdzaak eene uitnoodiging in om zich in zijne besluiten te voegen naar die van de gedelegeerden der Entente te Boedapest.

In het antwoord van Roemenië op deze nota's wordt gelogenstraft, dat Roemenië zou hebben meegewerkt aan den staatsgreep van Aarts-hertog Jozef. Voorts wordt verklaard, dat de opvorderingen op Magyaarsch gebied gedaan, alleen strekten tot teruggave van alles wat aan Roemenië op onrechtmatige wijze was ontruikt. Ten slotte verzekerde de Roemeensche regeering, dat alle militaire maatregelen in volkomen overeenstemming met de vertegenwoordigers der geallieerden te Boedapest zullen worden genomen.

De Opperste Raad verzocht de Roemeensche regeering nauwkeurig aantekening te houden van alle inbeslagnemingen, ten einde de waarde hiervan in mindering te kunnen brengen van het bedrag, dat Hongarije aan Roemenië zal moeten betalen.

Nadat de Roemenen bleven doorgaan met hunne requisitiën in Hongarije, richtte de Opperste Raad eene nieuwe nota aan de Roemeensche regeering. Na de mededeeling van de Roemeensche legatie, dat dit telegram hare regeering nimmer bereikte, werd het besluit om een ultimatum te zenden ingetrokken en in plaats daarvan besloten Sir Clark naar Boekarest te zenden met de kopy der niet ontvangen nota en eene nieuwe nota, bevattende eene ernstige waarschuwing

voor de Roemeensche regeering, het verzoek om Hongarije te ont-ruimen, de opeischingen te staken en hetgeen reeds gerequireerd is, ter beschikking te stellen van de geallieerden voor eene billijke ver-deeling. Inderdaad bleek, dat gedurende twee weken 75 telegrammen aan de regeering hare bestemming niet hadden bereikt.

De Roemeensche regeering besloot het verdrag met Oostenrijk niet te teekenen, daar sommige bepalingen van het verdrag hare souve-reiniteitsrechten ernstig aantasten. *Bratianu* trad af. Prins *Carol* deed afstand van zijne rechten op den troon. Zijn jongere broer *Nico-las* werd als kroonprins erkend.

GRIEKENLAND. *Raktivan*, de minister van binnenlandsche zaken, schreef alle prefecten van het rijk aan, dat er volkomen overeenstem-ming was bereikt tusschen Griekenland en Italië in alle quaesties, die de landen gescheiden hielden.

De instructie tegen den gewezen chef van den generalen staf, *Doesmanis* en tegen kolonel *Metaxas* is afgelopen. De rechter van instructie heeft berechting van hun zaak door een krijgsvaad voorgesteld. Zij worden beschuldigd van hoogverraad. De ten laste ge-legde feiten zijn: overgave van de forten *Rupel* en *Kawalla* aan de Bulgaren na overleg met dezen, bewapening van burgers voor een burgeroorlog en verraad van staatsgeheimen aan Duitsche en Bulgaar-sche agenten.

TURKIJE. De in Turkije toenemende verbittering tegen de Grieken heeft de hooge commissarissen der geallieerden na lang aarzelen doen besluiten den orde- en veiligheidsdienst in de Turksche hoofdstad geheel op te dragen aan hunne troepen. *Konstantinopel* werd in 3 rayons verdeeld, die door Franschen, Engelschen en Italianen werden bezet. Volgens berichten uit *Athene* is de algemeene toestand in de gedeelten van Klein-Azië, die door het Grieksche leger zijn bezet, bevredigend. Een groot bezwaar is, dat de Turksche burgerlijke autoriteiten, die den Grieken weinig goed gezind zijn, in functie zijn gebleven.

De Engelsche generaal *Milne* is belast met het bevel over de geallieerde troepen in Klein-Azië.

Eene tijdelijke schikking tot regeling van den toestand in *Syrië* werd door den Oppersten Raad goedgekeurd en zou van kracht blijven, tot de Amerikaansche regeering gereed is de geheele quaestie van den toekomstigen toestand van Turkije onder de oogen te zien. Volgens de bepalingen dezer overeenkomst zullen vanaf 1 November de Britsche troepen al het gebied gelegen noordelijk van een voorloopige grens tusschen *Syrië* en *Palestina* ontruimen. Engeland blijft verantwoordelijk voor de orde in het *Mosoel*-district. Fransche troepen zullen *Damascus*, *Hama*, *Homs* en *Aleppo* niet bezetten, daar deze steden liggen in de zône, in welke het Engelsch-Fransch verdrag van 1916 de oprichting van een Arabischen Staat of een bond van Arabische staten voorziet.

ARMENIË. Engeland drong erop aan, dat Amerika zoo spoedig mogelijk 200.000 man naar Armenië zou zenden. Het parlement had 50.000 man aangeraden. Men verwacht, dat er in Amerika een groote oppositie zal zijn tegen eên protectoraat over dit rijk, vooral, als er zooveel troepen voor noodig zijn.

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA. Tengevolge van de moeielijkheden aan de Mexicaansche grens was reeds eene waarschuwing gericht tot de Mexicaansche regeering, toen zich korten tijd later een nieuw incident voordeed. Twee Amerikaansche vliegers, die genoodzaakt waren op Mexicaansch gebied te landen, werden door Mexicaansche bandieten gevangen genomen en tegen betaling van een losprijs vrijgelaten. Eene zeer scherpe nota werd aan Caranza gezonden, terwijl Amerikaansche troepen de grens overtrokken om de bandieten te vervolgen. De Minister van Oorlog Baker verklaarde, dat deze actie uitsluitend ten doel had het opsporen der schuldigen en geen expeditie tegen Mexico voorbereidde. Caranza diende protest in. Den Engelschen, wien korten tijd geleden eene belediging was aangedaan door het uitzetten van hun zaakgelastigde, werkten met de Amerikanen samen om deze quaestie tot eene oplossing te brengen, waarbij Engeland op het standpunt stond, dat dit vraagstuk gelegenheid zou bieden, om de beginselen van den Volkerenbond toe te passen. In verschillende gedeelten van het land kwamen stakingen voor o.m. bij de spoorwegen en in de staalindustrie. De oplossing der arbeidersquaesties blijven Wilson grootte zorgen baren. De president schijnt geneigd een weg te volgen, die de arbeiders zal verzoenen en toch de nationalisatie voorkomen. Eene conferentie zal plaats hebben tusschen werkgevers en arbeiders om een basis voor de loonen te vinden, terwijl het in de bedoeling ligt aan de arbeiders aandeel in de winst, steun en financieel belang bij de ondernemingen te geven.

De openbare behandeling van het vredetractaat in den Senaat nam einde Juli een aanvang. De Amerikaansche Ieren dringen erop aan het verdrag niet te teekenen, omdat de wensch der Ieren betreffende de verkrijging van hunne onafhankelijkheid nog niet is vervuld. Senator Knox hield eene redevoering, waarin hij te kennen gaf, dat de Vereenigde Staten de ondertekening van het verdrag moeten weigeren en een afzonderlijken vrede met Duitschland moeten sluiten; de vrede van Versailles met zijne harde voorwaarden verklaarde hij in strijd met het internationale recht en de aanleiding tot nieuwen strijd.

Wilson liet den Senaat weten, dat geen aandacht zou kunnen worden geschonken aan eenig voorstel of voorbehoud.

Door de commissie voor buitenlandsche aangelegenheden werden de volgende reserves op het vredesverdrag gemaakt:

Men kan zich onvoorwaardelijk terugtrekken uit den volkenbond twee jaar na de aankondiging.

De Ver. Staten weigeren de verantwoordelijkheid van artikel 10 (dat

de territoriale integriteit van elk land waarborgt) op zich te nemen, behalve bij besluit van het Congres.

De beslissing in binnenlandsche aangelegenheden blijft alleen bij de Ver. Staten.

De Monroe-leer mag niet aan arbitrage worden onderworpen.

De voornaamste aangenomen amendementen zijn: De Vereenigde Staten hebben evenveel stemmen als Engeland; Sjantoeng wordt aan China inplaats van aan Japan gegeven.

Wilson diende bij den Senaat het verdrag tusschen de Vereenigde Staten en Frankrijk in, waarbij de eerste zich verplichten Frankrijk bij te staan, indien het door Duitschland wordt aangevallen.

Lodge, de voorzitter van de commissie voor buitenlandsche zaken oefende strenge kritiek uit op het ontwerp-Volkerenbond.

Wilson ving 3 September zijn campagne aan voor den Volkerenbond en het vredesverdrag; op verschillende plaatsen hield hij, meestal niet zonder succes, redevoeringen ten einde het volk voor zijne ideeën gunstig te stemmen.

Als erkenning voor zijne verdiensten werd Generaal Pershing tot Opperbevelhebber benoemd.

De verliezen aan dooden tijdens den oorlog bedroegen 49.500 man.

Generaal March, chef van den staf, deelde mede, dat de eerste 100.000 recruten voor een staand leger bijeen zijn; hiervan waren meer dan 68.000 oud-gedienden.

Protesten werden geuit tegen het houden van Amerikaansche troepen aan het Siberische front, hetgeen de wet niet toelaat.

MIDDEL- EN ZUID-AMERIKA. De Britsche zaakgelastigde in Mexico, Cummins, die van president Caranza bevel kreeg het land te verlaten, weigerde hieraan te voldoen. De Amerikaansche en Fransche consuls protesteerden officieel tegen dit bevel en men hoopte tot eene schikking te komen. Daar de regeering van Caranza nooit officieel door de Britsche regeering is erkend, wordt de zending van Cummins dan ook niet als officieel beschouwd.

De Chileensche Kamer machtigde de regeering tot den Volkerenbond toe te treden. Ook de regeering van Argentinië besloot tot deelneming.

Eene revolutionnaire beweging brak uit in Honduras onder leiding van Generaal Gutierrez. Verschillende militaire stellingen in Oostelijk Honduras vielen in handen der opstandelingen. Ook op de artillerie-school te Tegucigalpa kwamen onlusten voor. De beweging werd onderdrukt, doch brak later opnieuw uit, waarbij de revolutionairen meer succes hadden.

President Bertrada nam ontslag.

CHINA. Het parlement machtigde den president de verklaring af te leggen, dat er tusschen China en Duitschland geen staat van oorlog meer bestaat.

Te Moskou werd eene groote Chineesche vergadering gehouden, waarin het hoofd van de afdeeling Oostersche zaken van het volks-commissariaat voor buitenlandsche zaken meedeelde, dat de Sovjet-regeering aan de bevolking en regeering van Zuid- en Noord-China een manifest zond met de mededeeling, dat het Sovjet-leger zijn opmarsch aan gene zijde van den Oeral heeft hervat, om de arbeiders-klasse van China te hulp te komen.

JAPAN. De Sjantoeng-quaestie kwam nog niet tot eene oplossing. De Japansche gezant gaf bij een bezoek aan het Chineesche departement van buitenlandsche zaken te kennen, dat Japan bereid is Kiautsjau binnen 2 jaar aan China terug te geven. In ruil daarvoor verwacht Japan echter elders compensatie. Later legde de Japansche minister van buitenlandsche zaken de verklaring af, dat Japan zich bij de eerste gelegenheid uit Sjantoeng zal terugtrekken.

Ook onder de arbeiders heerschte ontevredenheid naar aanleiding van de hooge prijzen. Stakingen kwamen voor, doch kregen geen groote uitbreiding, daar de wet onverbiddelijk arbeidsverenigingen verbiedt.

Boekaankondiging.

Practisch Werktuigkundig Hulpboek voor fabrikanten, ingenieurs, technici, machinisten, door Ir. A. VOSMAER, Tweede Deel. Niet metallieke materialen. *Rotterdam*, 1919. W. L. EN J. BRUSSE'S UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ.

Evenals het Eerste deel, dat in 1912 verscheen en de metalen en alliages behandelde, bevat ook het thans verschenen tweede deel van het praktische handboek van den Heer Vosmaer een schat van gegevens. Dit tweede deel omvat de niet-metallieke materialen en behandelt hiervan achtereenvolgens de vaste, vloeibare en gasvormige brandstoffen, water, vuurvaste materialen, smeermiddelen, hout, steen, vezelstoffen, slijp- en polijstmiddelen, verfstoffen, keramiek, glas, leer, rubber, bindmiddelen, isolatiemiddelen voor electriciteit en warmte-isoleermiddelen.

Bij de beoordeeling van dit werk moet op den voorgrond worden gesteld, dat de schrijver met het samenstellen beoogde: „leering, waardoor een verbruiker van materiaal in staat wordt gesteld, om te oordeelen, wat hij hebben wil, of welke soort materiaal voor zijn doel het meest geschikt zijn zal.”

Het spreekt vanzelf, dat, waar zoo vele, uitgebreide onderwerpen in een betrekkelijk klein bestek van ruim 500 bladzijden moesten worden behandeld, verschillende onderdeelen slechts zeer oppervlakkig konden worden besproken en de volledigheid hier en daar wel wat te wenschen laat.

Ook zijn de verschillende materialen niet alle gelijkwaardig behandeld. Zoo viel mij op de uitvoerige en niet overal geheel overzichtelijke bespreking van water, terwijl daartegenover het hout veel beknopter wordt besproken en de keuringseischen hiervan zelfs in het geheel niet worden vermeld. Evenzoo verdienen de gegevens betreffende cement nog wel eenige aanvulling, terwijl ook eene uitvoerige behandeling van beton en gewapend beton niet mag worden gemist.

Naar mijne meening zou aan het bezwaar van eene oppervlakkige behandeling ten deele kunnen worden tegemoetgekomen door aan elk hoofdstuk eene litteratuur-opgave toe te voegen. Ik geef dit denkbeeld aan den Schrijver in overweging. Zijne waardevolle handleiding zal daardoor niet alleen eene praktische vraagbaak zijn, maar ook aan hen, die over een bepaald materiaal nadere gegevens moeten verzamelen, den weg kunnen aangeven.

P. W. S.

Karakterontleding. Leidraad voor den omgang met en een oordeelvorming over verschillende karakters ten dienste der militaire opvoeders, door H. C. ROUFFAER, Kapitein der Grenadiers. *Amsterdam*, 1919. J. H. DE BUSSY.

Het is, wat hij trouwens zelf toegeeft, een buitengewoon moeielijke taak, welke Kap. R. zich stelde, toen hij het voornemen doorzette om bovengenoemden korten leidraad in elkaar te zetten en of hij in alle opzichten geslaagd is, zal eerst allengs moeten blijken, als het werkje in veler handen gekomen is. In elk geval moeten wij eerbied hebben voor den moed van den samensteller. Het behandelde onderwerp bestaat uit twee onderdeelen: een zielkundig (ongetwijfeld het voornaamste) en een militair gedeelte en bij het lezen krijgt men hier en daar wel den indruk, dat Schr. niet onverstandig zoude gedaan hebben, als hij zich voor het psychologisch gedeelte verzekerd had van de hulp van een deskundige op dat gebied. Intusschen heeten we het werkje, het eerste op dit gebied, van harte welkom in de mil. literatuur; allicht dat het er mede toe helpt bijdragen om van de nieuwe richting in de mil. opvoeding de gunstige gevolgen te zien, welke velen met meer of minder overtuiging daarvan meenen te mogen verwachten. R.

BATTEFELD's groote vredeskaart van Europa en West-Azië, 1919. UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ ELSEVIER.

Een zeer goed uitgevoerde wandkaart, waarop een beknopt overzicht van de voornaamste feiten uit den grooten oorlog is vermeld, welk overzicht zeer duidelijk op de kaart is te volgen. In een der hoeken van de wandkaart is op een schetskaartje de grensregeling van het nieuwe „Midden Europa” aangegeven. De grensaanduiding van de uit Oostenrijk-Hongarije ontstane nieuwe rijken kon slechts bij benadering geschieden. Wijders geeft de kaart, op overzichtelijke wijze, de door Duitschland verloren koloniën aan alsmede de wijze waarop deze zullen worden beheerd. De geringe prijs (f 2.50) zal een groote verspreiding dezer kaart zeer in de hand werken.

Telefunken Zeitung. Erste Kriegsnummer, onder Redactie van KARL SOLFF. Mei 1919.

Dit eerste, rijk geïllustreerde oorlogsnummer bevat een overzicht van de vorderingen, de toepassingen en de ervaringen op het gebied der D. T. bij het leger gedurende den wereldoorlog. De tekst is vlot geschreven.

Tabel van Lichtingen en Jaarklassen, aangaande het jaar van aanvang en dat van eindiging van den dienstplicht bij de Militie, de Landweer en den Landstorm. (Opgemaakt naar den toestand van 1 Augustus 1919.) *Alphen a/d Rijn*, N. SAMSON.

Een nieuwe uitgave dezer zeer gemakkelijk te raadplegen tabel, welke van veel nut is voor de militaire bureaux.

Het toelatingsexamen voor de Hoogere Krijgsschool, door P. W. SCHARROO, Kapitein der Genie, Leeraar aan de Hoogere Krijgsschool. 's Gravenhage, 1919. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Zooals voor vele toelatingsexamens reeds bestaat, is thans door den Heer SCHARROO een verzameling samengesteld van de opgaven, welke gedurende de jaren 1910/19, den adspiranten voor de Hoogere Krijgsschool ter bewerking zijn voorgelegd.

Schr. geeft vooraf een overzicht van de eischen van toelating en van het toelatingsexamen (voordracht tot het afleggen van het examen, oproeping, examencommissie, beoordeeling, toelating en rangschikking). Met den samensteller van dit werkje zijn wij van meening (zie zijn „voorwoord”), dat hij, door het verzamelen en het in druk doen verschijnen van bedoelde opgaven velen officieren ter wille is, vooral diegenen, die zich in de komende jaren wenschen te bekwamen voor het toelatingsexamen, zoowel voor wat betreft de Krijgskundige studiën als de studiën van den Intendance dienst.

Wij kunnen de kennismaking met dit goed verzorgde werkje in alle opzichten aanbevelen.

Onze Hollandsche Jongens in het Leger. Uitgegeven ter gelegenheid van het Congres voor de opvoeding van de jeugd boven den leerplichtigen leeftijd te 's Gravenhage 28 Juli 1919. (Ingesteld bij M. B. van 16 Juni 1919 IIe Afd. No. 190.)

In dit fraai geïllustreerde werkje wordt den buitenstaander een denkbeeld gegeven van de taak, die voor den militair is weggelegd. Het boekje bevat een beknopte schets van de opleiding tot beroepsofficier (Cadettenschool, Koninklijke Militaire Academie en Hoofdcursus) en tot verlofsofficier, alsmede van de vorming, bij de verschillende wapens, tot kaderlid beneden den rang van officier. Wij zijn er zeker van, dat het werkje een goed onthaal zal vinden.

Het Boek der Koningin. Gedachten en beschouwingen, en voortbrengselen van beeldende kunst en toonkunst, door Nederlanders na het einde van den wereldoorlog Hare Majesteit Koningin Wilhelmina aangeboden op 31 Augustus 1919. Bijgebracht onder toezicht van een commissie van redactie, bestaande uit Dr. C. EASTON, Prof. Mr. J. E. HEERES en ANTON VAN DER VALK. *Amsterdam*, 1919. UITGEVERS MAATSCHAPPIJ ELSEVIER.

In den aanhef van het kernachtig voorwoord van de hand van Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman worden de beweegredenen genoemd, die aan de wording van „Het Boek der Koningin” ten grondslag liggen, t. w.: uitdrukking te geven aan den eerbied en aan de dankbaarheid van het Nederlandsche volk voor al wat Hare Majesteit als Hoofd der Regeering gedaan heeft, in het belang van ons land, gedurende den tijd, waarin het oorlogsgevaar ons bedreigde en velerlei nood om leniging vroeg, en waarin Nederland met beleid en kracht moest optreden, niet alleen ter handhaving zijner neutraliteit, doch tevens ter verdediging van zijne rechten als soevereine staat.

De commissie van redactie heeft, door het verzamelen van bijdragen, op verschillend gebied, ingezonden door een groot aantal mannen en vrouwen, een werk samengesteld waarin een schat aan rijke gedachten ligt opgesloten. Het smaakvol gebonden boek is voorts door een aantal bijdragen van beeldende kunstenaars versierd.

Wanneer wij nog vermelden, dat, ingevolge het verlangen van Hare Majesteit, de zuivere opbrengst zal strekken tot steun van de nagelaten betrekkingen van tengevolge van den oorlog verongelukte Nederlandsche visschers en zeelieden, dan lijdt het o. i. geen twijfel of het werk zal binnen zeer korten tijd zijn uitverkocht.

Ter aankondiging ontvangen.

Zielkundige verwickelingen, wegwijzertjes voor eenling en gemeenschap onder leiding van Dr. JAC. VAN GINNEKEN S. J. Aanleg en beroep, door Dr. F. ROELS. *Amsterdam*, 1918. N. V. DE R. K. BOEK-CENTRALE.

Van vliegen en vliegtuigen. Handboek voor vliegtechniek met 66 figuren in den tekst en 38 platen, door J. H. W. v. D. MUELEN en G. SPIT, vliegtechnici te 's Gravenhage. *Deventer*, 1919. AE. E. KLUWER.

Het toelatingsexamen voor de Hoogere Krijgsschool, door P. W. SCHARROO, Kapitein der Genie, Leeraar aan de Hoogere Krijgsschool. 's Gravenhage, 1919. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Het Boek der Koningin. Gedachten en beschouwingen, en voortbrengselen van beeldende kunst en toonkunst, door Nederlanders na het einde van den wereldoorlog Hare Majesteit Koningin Wilhelmina aangeboden op 31 Augustus 1919. Bijgebracht onder toezicht van een commissie van redactie, bestaande uit Dr. C. EASTON, Prof. Mr. J. E. HEERES en ANTON VAN DER VALK. *Amsterdam*, 1919. UITGEVERS MAATSCHAPPIJ ELSEVIER.

De Groote Oorlog. Vierde deel. De slag aan de Yser en bij Yperen in den herfst van 1914 met gebruikmaking van ambtelijke bronnen bewerkt door OTTO SCHWINCK, Kapitein van den Generalen Staf. Geautoriseerde vertaling van P. W. SCHARROO, Kapitein der Genie, Leeraar aan de Hoogere Krijgsschool. *Leiden*, A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERS MIJ.

Luchtvaartkundige bibliotheek, onder redactie van M. L. J. HOFSTEE, 1e Luitenant-Vlieger en R. J. CASTENDIJK, Res.-officier bij de L. A. Aflevering 2. De Vliegtuigen. *Deventer*, 1919. AE. E. KLUWER.

Onze Hollandsche Jongens in het Leger. Uitgegeven ter gelegenheid van het congres voor de opvoeding van de jeugd boven den leerplichtigen leeftijd te 's Gravenhage 28 Juli 1919. (Ingesteld bij M. B. van 16 Juni 1919 IIe Afd. No. 190.)